
Kumarasambhavam

కుమారసమ్భవమ్

Document Information

Text title : Kumarasambhavam

File name : kumArasambhavam.itx

Category : major_works, kAlidAsa

Location : doc_z_misc_major_works

Transliterated by : Vishvas Vasuki

Proofread by : Vishvas Vasuki

Latest update : November 26, 2024

Send corrections to : sanskrit at cheerful dot c om

This text is prepared by volunteers and is to be used for personal study and research. The file is not to be copied or reposted without permission, for promotion of any website or individuals or for commercial purpose.

Please help to maintain respect for volunteer spirit.

Please note that proofreading is done using Devanagari version and other language/scripts are generated using **sanscript**.

March 18, 2025

sanskritdocuments.org

కుమారసమ్భవమ్

విషయానుక్రమణికా

ప్రథమసర్గ (౧-౬౦ శ్లోకాఙ్కా)

గిరిరాజ హిమాలయస్యైశ్వర్యవర్ణనమ్ । తస్య మేనయా సహ పాణిగ్రహణమ్ ।
మైనాకజన్మవర్ణనమ్ । పితృకృతహరానాదరకరణాత్ యోగేన శరీరత్యాగోత్తర సతీదేవ్యా
హిమాలయగృహే జన్మమవర్ణనమ్ । తస్యా నామకరణమ్ । తస్యా శరీరశోభావర్ణనమ్ ।
మహర్షేర్నారదస్య హిమవద్గృహే సమాగమనమ్ । నారదకర్తృకశివపార్వతీవివాహాభిధానమ్
। పత్నీవియుక్తస్య హరస్య గిరిరాజశిఖరప్రదేశే తపశ్చర్యావర్ణనమ్ । తస్య పార్వతీకర్తృక
పరిచరణమ్ ।

ద్వితీయసర్గ (౧-౬౪)

తారకాసురవధాయ తత్ప్రిడితేన్ద్రాదిదేవకర్తృకబ్రహ్మస్తుతి । సురకర్తృకస్తుతిప్రసన్నీభూతేన
బ్రహ్మణా కార్తకే తారకవినాశకత్వారోపణమ్ । హరగౌర్యో సయోగాయ కర్తవ్యనిశ్చయ
। మహాదేవస్య సమాధిభిక్షాయ సురేన్ద్రకర్తృకస్మరస్మరణమ్ । స్మరాగమనశ్చ ।

తృతీయసర్గ (౧-౭౬)

ఇన్ద్రాదేశపాలనార్థ స్మరస్య ప్రతిజ్ఞాకరణమ్ । వసన్తరతిభ్యా సహ స్మరస్య శివాశ్రమప్రవేశ
। ఋతురాజసమాగమనేన శివాశ్రమదశావర్ణనమ్ । శివే స్మరకర్తృకకుసుమాయుధనిక్షేపః
। శివలలాటాక్షిసముద్భూతాగ్నినా స్మరదాహశ్చ ।

చతుర్థసర్గ (౧-౪౬)

స్మరవినాశమిక్షమాణాయా రతేర్విలాపవర్ణనమ్ । ఆకాశవాణీద్వారా రతిసమాశ్వాసనమ్
। స్మర హేతుక్తిః । స్మరస్య పునరజ్గప్రాప్తినిర్ణయ ।

పంచమసర్గ (౧-౬౬)

స్మరవినాశేన హరప్రాప్తివిషయకాశాయా హతత్వాత్ పార్వతీవిషాదవర్ణనమ్ ।
తపశ్చర్యాత్యాగాయ పార్వతీం ప్రతి మేనకాకర్తృకోపదేశః । హిమవదప్రకే సఖీముఖేన
పార్వతీమనోరథాభిధానమ్ । తపస్తప్త సఖ్యా సహ పార్వత్యాః గౌరిశిఖరప్రయాణమ్
। పార్వత్యాస్తాత్కాలికస్వరూపవర్ణనమ్ । పార్వతీతపసా ప్రసన్నీభూతస్య

బ్రహ్మచారీస్వరూపస్య శివస్య తత్రాగమనమ్ । బ్రహ్మచారీకర్తుకహరన్ద్రితో
గౌర్యాస్తపసో నివృత్త్యుద్యోగః । పార్వతీకర్తుకశివప్రశంసావర్ణనమ్ । హరవిషయే
స్వాభిప్రాయప్రకాశ । పార్వత్యగ్రే శివస్య నిజస్వరూపధారణమ్ ।

షష్ఠసర్గే (౧-౬౫)

పార్వత్యా సహృషిత వివాహాభ్యర్థనా సూచయితుం హిమవదన్తికే శివకర్తుకం
సప్తర్షిప్రస్థాపనమ్ । వివాహనిర్ణయః । దిననిర్ణయకరణమ్ । శివ ప్రతి వివాహోదన్తమభిధాయ
సప్తర్షీణామాత్మవిషయ (దేశ)ప్రస్థానమ్ ।

సప్తమసర్గే (౧-౬౫)

శివపార్వత్యోర్వివాహకాలినేపథ్యాదివిధానమ్ । గిరిరాజగృహే వరయాత్రికానా
దేవతాదీనాముపస్థితి । వివాహ । స్మరస్య పునరీవనమ్ । శివపార్వత్యోం
కౌతుకాగారప్రవేశశ్చ । వివాహోత్తర గౌర్యా స్మరావస్థాప్రాప్తి । తయో సుఖమయత్వవర్ణనమ్
।

అష్టమసర్గే (౧-౬౬)

శివముక్తయావనా గౌరీ వీక్ష్య మేనాయా ఆనన్దప్రాప్తి వస్థాప్రాప్తివర్ణనమ్ । తతస్తస్యా
ప్రగల్భావస్థాప్రాప్తి । ముగ్ధావస్థాపన్నగౌర్యా మధ్యమాసమ్భాగవర్ణనమ్ । గౌర్యా సహ
హరస్య హిమవద్గృహాత్ ప్రస్థానవర్ణనమ్ । కైలాసాగమనమ్ । జలక్రీడావర్ణనమ్ ।

నవమసర్గే (౧-౬౭)

ఇన్ద్రప్రహితస్య కపోతస్వరూపస్యాగ్నే శివసమ్భాగాలయప్రవేశ । కపోతావలోకనేన
హరస్య క్రోధప్రాప్తి । క్రుద్ధ హర ప్రతి సురేన్ద్రసన్దేశకథనమ్ । అగ్నికర్తుకనిజాపరాధక్షమాపనమ్
। కుమారోద్భవాయ హరేణ వహనౌ నిజవీర్యస్థాపనమ్ । శివవీర్యప్రభావేణ
వహ్నోర్వైరూప్యప్రాప్తి । వహనేరిన్ద్రాన్తికే గమనమ్ । హరేణ పార్వతీవినోదనమ్ ।
హరకర్తుకపార్వతీనేపథ్యరచనా । హరాలయే తేషా హరకర్తుకప్రస్థాపనమ్ । హరస్య
గౌర్యా సహ విహార ।

దశమసర్గే (౧-౬౮)

ఇన్ద్రాన్తికే ప్రాప్త విరూప వహిన విలోక్య తస్య జ్ఞోభ । వహిన ప్రతి వైరూప్యప్రాప్తిహేతుజ్ఞానా
వహినకర్తుకాత్మరూప్యప్రాప్తిహేతుకథనమ్ । హరతేజోదగ్ధాత్మశరీరత్రాణాయ
వహినకర్తుకప్రార్థనా । ఇన్ద్రకర్తుకవహినసమాశ్వాసనమ్ । గజ్గాయా హరతేజ
ప్రక్షేపణాయోపదేశశ్చ । వహ్నినా గజ్గాయా హరతేజ ప్రక్షేపణమ్ । హరతేజోఽసహమానాయా
భాగీరథ్యా బట్కృత్తికానా స్నాతుమాగమనవర్ణనమ్ । హరతేజసశ్చ తాసా శరీరే

సమ్మర్క తేన తాసా గర్భధారణమ్ । తదాదాయ గృహ గన్తు త్రపావతీభిస్తాభి శరవణే
గర్భస్రావ । తత కుమారజన్మవర్ణనమ్ ।

ఏకాదశసర్గే (౧-౫౦)

ఇన్ద్రాదిప్రార్థనోత్తర భాగీరథ్యా కుమారస్య దుగ్ధపానాయాక్లేకార । కదాచిదాగచ్ఛతీనా
షట్కృత్తికానా కుమారావలోకనేన వివాద । విపరోయ నమసా గచ్ఛతోర్హరగౌర్యోరతన్త్రాగమనమ్
। కుమారావలోకనేన తయోరనుపాత । పార్వత్యా కుమారజన్మప్రశ్న శివేనోత్తరకథనమ్
। కుమారమాదాయ శివపార్వతోర్గమనమ్ । కుమారజన్మోత్సవారమ్భ । తేన
సమస్తజగతామానందప్రాప్తి । కుమారలీలాక్రీడావర్ణనమ్ ।

ద్వాదశసర్గే (౧-౬౦)

తారకపీడితస్యేన్ద్రస్య హరాలయాగమనమ్ । ఇన్ద్రస్య కైలాసాచలశోభా ప్రేక్షణమ్ ।
తతో మహేన్ద్రస్య హరదర్శనాదానందప్రాప్తి । హరాన్తికే స్థిత ధృతాయుధ కుమారం
పిక్షేన్ద్రస్య జయాశాబ్దననమ్ । ఇన్ద్రేణ తారకాసురోపద్రవనివేదనమ్ । తదాకర్ణ్య
హరేణోత్సాహవర్ధనమ్ । ఇన్ద్రకర్తుకతారకదుశ్చష్టాకథనమ్ । పునస్తారకవధాయ
కుమారగమనప్రార్థనా కుమారగమనాదేశః । కుమారకర్తుకపిత్రాజ్ఞాస్వీకార పరాక్రమిణో
బాలస్య విలోకనేన గిరిజాయా హర్షప్రాప్తిః వర్ణనమ్ ।

త్రయోదశసర్గే (౧-౭౦)

కార్తికేయయాచనార్థమిన్ద్రాదీనా హరసమీపగమనమ్ । తేషా హర ప్రతి కుమార
యాచనావర్ణనమ్ । కుమారప్రస్థానాయ హరగౌర్యోరాదేశ । ఇన్ద్రాదీనా కుమారానుగమనమ్
। తేషా హరసూనునా సహ స్వర్గప్రాప్తి స్వర్గప్రవేశే భీతాన్ సురాన్ ప్రతి
కుమారస్యాభయదవాక్యమ్ । గన్ధర్వాదికర్తుకకుమారప్రశంసా । కుమార ప్రతి
నారదాదీనాం సాధువాదకథనమ్ । గంజాబలోకనమ్ । నన్దనవనావలోకనశ్చ ।
గతశోభస్య తస్యావలోకనేన కుమారస్య క్రోధప్రాప్తి । అమరావతీప్రేక్షణమ్ । విరూపాం
తా నిరీక్ష్య కుమారస్య కారుణ్యప్రాప్తి తరయేన్ద్రేణ సహ జయన్త సౌధగమనమ్ ।
కశ్యపస్య తత్పూజ్యశ్చ కుమారకర్తుకాభివాదనమ్ । ఉభయకర్తుకాశీర్వాదశసనమ్ ।
కుమారకర్తుకశచిప్రణామ । తస్యా ఆశీర్వాదన కుమారసముపాచరణమ్ ।

చతుర్దశసర్గే (౧-౮౦)

తారకవధాయేన్ద్రాదిద్వారా కుమారస్య సజ్జిభవనమ్ । యోదధు జగమిషో కుమారస్య
విజితస్వరనామరథారోహణమ్ । ఇన్ద్రాదీనా కుమారానుప్రయాణమ్ । సురసైన్యవర్ణనశ్చ
।

పంచదశసర్గే (౧-౫౩)

కుమారేణ సహస్త్వాదీనా యుద్ధాయ తారకాసురాభిముఖమాగమనవర్ణనమ్ ।
కుమారాగమనమాకర్ణ్య సురద్విషా క్షోభప్రాప్తి । చరైరిన్ద్రాగమనే నివేదితే తారకస్య
కాకూక్తి । తస్య సైన్యసనహనార్థమాదేశశ్చ । తారకసైన్యసన్నాహవర్ణనమ్ । యోదధు
గచ్ఛతస్తారకస్యైకాదశీత్వాతప్రాప్తివర్ణనమ్ । సైన్యానా తారకానుగమనమ్ । గచ్ఛతా
తారకసైన్యానా వివిధోత్పాతప్రాప్తివర్ణనమ్ । పంచమహోత్పాతవర్ణనమ్ । ఉత్పాతేషు
సత్స్వప్యనివృత్త తారక ప్రత్యాకాశవాణీ । ఆకాశవాణీమాకర్ణ్య దివముద్దిశ్య తారకోక్తి ।
క్రుద్ధస్య ఖడ్గపార్శ్వస్య శక్రాన్తికే రథోపస్థాపనార్థమాదేశశ్చ ।

షోడశసర్గే (౧-౫౪)

సురాసురసైన్యయోర్హోరయుద్ధవర్ణనమ్ ।

సప్తదశసర్గే (౧-౫౫)

తారకప్రక్షిప్తశరాణామిన్ద్రశరైశ్చేదనమ్ । సురబాణానా తారకబాణైశ్చేదనశ్చ ।
తతస్తారకప్రహితనాగపాశైర్బద్ధానామిన్ద్రాదీనా కుమారాన్తికాగమనమ్ । కుమారప్రేక్షణేన
దేవానా నాగపాశాద్విముక్తి । తారకాసురస్య కుమార ప్రత్యుక్తిః । కుమారస్య
తారకాసురస్య ప్రతికథనమ్ । తతస్తారకాసురకుమారయోః పరస్పరం బాణప్రహార
। తారకాసురకర్తృకమాయాయుద్ధమ్ । తతోఽన్యోఽన్య వాయవ్యాద్యస్త్రప్రయోగ ।
తతస్తారకవధ । దేవానామానందప్రాప్తి । ఇన్ద్రస్య స్వర్గాధిపత్యప్రాప్తిశ్చ ।

సర్గః ౧ - ఉమోత్పత్తిః

అస్త్వత్తరస్యాం దిశి దేవతాత్మా హిమాలయో నామ నగాధిరాజః ।

పుర్వాపరౌ తోయనిధీ వగాహ్య స్థితః పృథివ్యా ఇవ మానదణ్ణః ॥ ౧.౧॥

యం సర్వశైలాః పరికల్ప్య వత్సం మేరౌ స్థితే దౌగ్ధరి దోహదక్షే ।

భాస్వన్తి రత్నాని మహైషధీశ్చ పృథూపదిష్టాం దుదుహుర్ధరిత్రీమ్ ॥ ౧.౨॥

అనన్తరత్నప్రభవస్య యస్య హిమం న సౌభాగ్యవిలోపి జాతమ్ ।

ఏకో హి దోషో గుణసన్నిపాతే నిమజ్జతీందోః కిరణేష్యివాఙ్మః ॥ ౧.౩॥

యశ్చాప్సరోవిభ్రమమణ్డనానాం సమ్పాదయిత్రిం శీఖరైభిభర్తి ।

లాహకచ్ఛేదవిభక్తరాగామకాలసన్ధ్యామివ ధాతుమత్తామ్ ॥ ౧.౪॥

ఆమేఖలం సశ్చరతాం ఘనానాం ఛాయామధః సానుగతాం నిషేష్య ।

ఉద్వేజితా వృష్టిభిరాశ్రయన్తే శ్రృంజాణి యస్యాతపవన్తి సిద్ధాః ॥ ౧.౫॥

పదం తుషారస్త్రుతిదైతరక్తం యస్మిన్నదృష్ట్యాపి హతద్విపానామ్ ।
 విదన్తి మార్గం సఖరన్ధ్రముక్తైర్ముక్తైః కేసరిణాం కిరాతాః ॥ ౧.౬॥
 న్యస్తాక్షరా ధాతురసేన యత్ర భూర్జత్వచః కుజ్జరబిన్దుశోణాః ।
 ప్రజన్తి విద్యాధరసున్దరీణామూనజ్జలైఖక్రియయోపయోగమ్ ॥ ౧.౭॥
 యః పూరయన్కీచకరన్ధ్రభాగాన్దరీముఖోత్థేన సమీరణేన ।
 ఉద్గాస్యతామిచ్ఛతి కిన్నరాణాం తానప్రదాయిత్యమివోపగన్తుమ్ ॥ ౧.౮॥
 కపోలకణ్డూః కరిభిర్వినేతుం విఘట్టితానాం సరలద్రుమాణామ్ ।
 యత్ర స్నుతక్షీరతయా ప్రసూతః సానుని గన్ధః సురభీకరోతి ॥ ౧.౯॥
 వనేచరాణాం వనితాసఖానాం దరీగృహోత్సజ్గనిషక్తభాసః ।
 భవన్తి యత్రోషధయో రజన్యామతైలపూరాః సురతప్రదీపాః ॥ ౧.౧౦॥
 ఉద్వేజయత్యజ్గలిపార్జిభాగాన్మార్గే శిలీభూతహిమేఽపి యత్ర ।
 న దుర్వహశ్రోణోపయోధరార్తా భిన్దన్తి మన్దాం గతిమశ్వముఖ్యః ॥ ౧.౧౧॥
 దివాకరాద్రక్షతి యో గుహాసు లీనం దివాభీతమివాన్ధకారమ్ ।
 క్షుద్రేఽపి నూనం శరణం ప్రపన్నే మమత్వముచ్చైఃశిరసాం సతీవ ॥ ౧.౧౨॥
 లాఙ్గాలవిక్షేపవిసర్పిశోభిరితస్తతశ్చన్ద్ర మరీచిగౌరైః ।
 యస్యార్థయుక్తం గిరిరాజశబ్దం కుర్వన్తి వాలవ్యజవైశ్చమర్యః ॥ ౧.౧౩॥
 యత్రాంశుకాక్షేపవిలజ్జితానాం యదృచ్ఛయా కిమ్పురుషాఙ్గానామ్ ।
 దరీగృహద్వాన విలమ్బిమ్బిమ్బామ్బుస్తీరస్కరిణ్యో జలదా భవన్తి ॥ ౧.౧౪॥
 భాగీరథీనిర్ద్వరసికరాణాం వోఢా ముహుమః కమ్పితదేవదారుః ।
 యద్వాయురనిష్ప్రమృగైః కిరాతైరాసేవ్యతే భిన్నశిశణ్ణిబర్హః ॥ ౧.౧౫॥
 సప్తర్షిహస్తావచితా వశేషాణ్యధో వివస్వాన్సరివర్తమానః ।
 పద్మాని యస్యాగ్రసరోరుహాణి ప్రబౌధయత్యూర్ధ్వముఖైర్మయాఖైః ॥ ౧.౧౬॥
 యజ్ఞాంగయోనిత్వమవేక్ష్య యస్య సారం ధరిత్రిధరణక్షమం చ ।
 ప్రజాపతిః కల్పితయజ్ఞభాగం శైలాధిపత్యం స్వయమన్వతిష్ఠత్ ॥ ౧.౧౭॥
 స మానసీం మేరు-సఖః పితృణాం కన్యాం కులస్య స్థితయే స్థితిజ్ఞః ।
 మేనాం మునీనాం అపి మానసీయాం ఆత్మానురుపాం విధినోపయేమే ॥ ౧.౧౮॥
 స మానసిం మేరు-సఖః పితృణాం కన్యాం కులస్య స్థితయే స్థితిజ్ఞః ।

మేనాం ముసినామపి మానసియామాత్మానురుపాం విధినోపయేమే || ౧.౧౮ ||

కాలక్రమేణాథ తయోః ప్రవృత్తే స్వరుపయోగ్యే సురతప్రసక్తే |
మనోరమం యౌవనముద్వహంత్యా గర్భేఽవదూర్భధరరాజపత్న్యః || ౧.౧౯ ||

అసూత సా నాగవధూపభోగ్యం మైనాకమమ్భోనిధిబద్ధసఖ్యమ్ |
క్రుద్ధేఽపి పక్షచ్ఛిది వృత్రశత్రావవేదనాజ్ఞం కులిశక్షతానామ్ || ౧.౨౦ ||

అథావమానేన పితుః ప్రయుక్తా దక్షస్య కన్యా భవపూర్వపత్నీ |
సతీ సతీ యోగవిస్మయదేహా తాం జన్మనే శైలవధూం ప్రవేదే || ౧.౨౧ ||

సా భూధరాణామధిపేన తస్యాం సమాధిమత్యాముదపాది భవ్యా |
సమ్యక్ప్రయోగాదపరిక్షతాయాం సీతావివేత్సాహగుణేన సమృత్ || ౧.౨౨ ||

ప్రసన్నదిక్పాంసువివిక్తవాతం శఙ్ఖస్వనానంతరపుష్పవృష్టి |
శరీరిణాం స్థావరజిగ్మమానాం సుఖాయ తజ్జన్మదినం బభువ || ౧.౨౩ ||

తయా దుహిత్రా సుతరాం సవిత్రీ సుపురత్పుభామణ్డలయా చకానే |
విదూరభూమిర్నవమేఘశబ్దా దుద్భిన్నయా రత్నశలకయైవ || ౧.౨౪ ||

దినే దినే సా పరివర్ధమానా లబ్ధోదయా చాన్త్యమసీవ లేఖ |
పుషోష లావణ్యమయాన్విశేషాజ్ఞయోత్సాహస్తరాణీవ కలాన్తరాణీ || ౧.౨౫ ||

తాం పార్వతీత్యాభిజనేన నామ్నా బన్ధప్రియాం బన్ధజనో జహావ |
ఉమేతి మాత్రా తపసో నిషిద్ధా పశ్చాదుమాఖ్యాం సుముఖో జగామ || ౧.౨౬ ||

మహీభృతః పుత్రవతోఽపి దృష్టిస్తస్మిన్నపత్యే న జగామ తృప్తిమ్ |
అనంతపుష్పస్య మధోర్హి చూతే ద్విరేఘమాలా సవిశేషసజ్గా || ౧.౨౭ ||

ప్రభామహత్యా శిఖయేవ దీపస్త్రిమార్గయేవ త్రిదివస్య మార్గః |
సంస్కారవత్సేవ గిరా మనీషీ తయా స పూతశ్చ విభూషితశ్చ || ౧.౨౮ ||

మన్దాకినీసైకతవేదికాభిః సా కన్దుకైః కృత్రిమపుత్రకైశ్చ |
రేమే ముహిర్మధ్యగతా సఖీనాం క్రీడారసం నిర్విశతీవ బాల్యే || ౧.౨౯ ||

తాం హంసమాలాః శరదీవ గజ్గాం మహౌషధిం నక్తమివాత్మభాసః |
స్థిరోపదేశాముపదేశకాలే ప్రవేదిరే ప్రాక్తనజన్మవిద్యాః || ౧.౩౦ ||

అసమ్భృతం మణ్డనమగ్గయష్టేరనాసవాఖ్యం కరణం మదస్య |
కామస్య పుష్పవ్యతిరిక్తమస్త్రం బాల్యాత్పరం సాధ వయః ప్రవేదే || ౧.౩౧ ||

ఉస్మిలితం తూలికయేవ చిత్రం సూర్యాంశుభిర్భిన్నమివారవిన్దమ్ ।
 బభూవ తస్యశ్చతురస్త్రశోభి వపుర్విభక్తం నవయావనేన ॥ ౧.౩౨॥
 అభ్యున్నతాఙ్గుష్ఠనఖప్రభాభిర్నిశేపణాద్రాగమివోద్ధిరన్తై ।
 ఆజహ్రౌతుస్తవ్చరణౌ పృథివ్యాం స్థలారవిన్దశ్చియమవ్యసంఘామ్ ॥ ౧.౩౩॥
 సా రాజహంసైరివ సన్నతాఙ్గీ గతేషు లీలాఞ్చితవిక్రమేషు ।
 వ్యసీయత ప్రత్యుపదేశలుభై రాదిత్సుభిర్నూపురసింహితాని ॥ ౧.౩౪॥
 వృత్తానుపూర్వే న చ చాతిదీర్ఘే జజ్ఞే శుభే సృష్టవతస్తదీయే ।
 శేషాఙ్గనిర్మాణవిధౌ విధాతుర్ద్వావణ్య ఉత్పాద్య ఇవాన యత్నః ॥ ౧.౩౫॥
 నాగేన్ద్రహస్తాస్త్యచి కర్కశత్వాదేకాన్తత్యాత్కదలీవిశేషాః ।
 లబ్ధ్వాపి లోకే పరిణాహి రూపం జాతాస్తదూర్వైరుపమానబాహ్యః ॥ ౧.౩౬॥
 ఏతావతా నన్వనుమేయశోభి కాఞ్చీగుణస్థానమనిన్దితాయాః ।
 ఆరోపితం యద్ గిరిశేన పశ్చాదనన్యనారీకమసీయమఙ్గమ్ ॥ ౧.౩౭॥
 తస్యాః ప్రవిష్టా నతనాభిరన్ద్రం రరాజ తస్మి నవలోమరాజః ।
 నీవీమత్కిరమ్య సితేతరస్య తన్మేఖలామధ్యమణేరివార్చిః ॥ ౧.౩౮॥
 మధ్యేన సా వేదివిలగ్నమధ్యా వలిత్రయం చారు బభార బాలా ।
 ఆరోహణార్థం నవయావనేన కామస్య సోపానమివ ప్రయుక్తమ్ ॥ ౧.౩౯॥
 అన్యోన్యముత్పిడయదుత్పలాఙ్గాః స్తనద్వయం పాణ్ణ తథా ప్రవృద్ధమ్ ।
 మధ్యం యథా శ్యామముఖస్య తస్య మృణాలసూత్రాన్తరమప్యలభ్యమ్ ॥ ౧.౪౦॥
 లోకే సుకుమారత్వమేవ కుసుమాస్త్రస్య సాధకత్వమితి స్థితే సత్యాహ -
 శిరీషపుష్పాధికసౌకుమార్యౌ బాహూ తదీయావితి మే వితర్కః ।
 పరాజితేనాపి కృతౌ హరస్య యౌ కణ్ఠపాశౌ మకరధ్వజేన ॥ ౧.౪౧॥
 కణ్ఠస్య తస్యాః స్తనబన్ధరస్య ముక్తాకలాపస్య చ నిస్తలస్య ।
 అన్యోన్యశోభాజననాద్వభూవ సాధారణో భూషణభూష్యభావః ॥ ౧.౪౨॥
 చన్ద్రం గతా పద్మగుణాన్న భుక్త్యై పద్మాశ్రితా చాన్ద్రమసీమభిఖ్యామ్ ।
 ఉమాముఖం తు ప్రతిపద్య లోలా ద్విసంశ్రయాం ప్రీతిమవాప లక్ష్మీః ॥ ౧.౪౩॥
 పుష్పం ప్రవాలోపహితం యది స్యాన్ముక్తాఫలం వా స్ఫుటవిద్రుమస్థమ్ ।
 తతోఽనుకుర్యాద్విశదస్య తస్యా స్తామ్రౌష్ణపర్యస్తరుచః స్మితస్య ॥ ౧.౪౪॥

స్వరేణ తస్యామమృతస్తుతేవ ప్రజల్పితాయామభిజాతవాచి ।
 అప్యస్యపుష్టా ప్రతికూలశబ్దా శ్రోతుర్వితస్త్రిరీవ తాడ్యమానా ॥ ౧.౪౫॥
 ప్రవాతనీతోత్పలనిర్విశేషమధీరవిప్రేక్షితమాయతాక్షా ।
 తయా గృహీతం ను మృగాజ్ఞనాభ్యస్తతో గృహీతం ను మృగాజ్ఞనాభిః ? ॥ ౧.౪౬॥
 తస్యాః శలాకాజ్ఞాననిర్మితేవ కాన్తిర్బ్రుహోరాయతలేఖయోర్యా ।
 తాం వీక్ష్య లిలాచతురామనజ్ఞః స్వవాపసౌన్దర్యమదం ముమోచ ॥ ౧.౪౭॥
 లజ్జా తిరశ్చాం యది చేతసి స్యాదసంశయం పర్వతరాజపుత్ర్యాః ।
 తం కేశపాశం ప్రసమీక్ష్య కుర్యుర్బాలప్రియత్వం శిథిలం చమర్యః ॥ ౧.౪౮॥
 సర్వోపమాద్రవ్యసముచ్చయేన యథాప్రదేశం వినివేశితేన ।
 సా నిర్మితా విశ్వసృజా ప్రయత్నాదేకస్థసౌన్దర్యదిదృక్షయేవ ॥ ౧.౪౯॥
 తాం నారదః కామచరః కదాచిత్కన్యాం కిల ప్రేక్ష్య పితుః సమీపే ।
 సమాదిదేశైకవధూం భవిత్రీం ప్రేక్షా శరీరార్థహరాం హరస్య ॥ ౧.౫౦॥
 గురుః ప్రగల్భేఽపి వయస్యతోఽస్యాస్తస్థౌ నివృత్తాన్యవరాభిలాషః ।
 ఋతే కృశానోర్న హి మన్తపూతమర్హన్తి తేజాన్యపరాణి హవ్యమ్ ॥ ౧.౫౧॥
 అయాచితారం న హి దేవదేవమద్రీః సుతాం గ్రాహయితుం శశాక ।
 అభ్యర్థనాభజ్ఞభయేన సాధుర్మాధ్యస్థ్యమిష్టేఽప్యవలమృతేఽర్థే ॥ ౧.౫౨॥
 యదైవ పూర్వే జననే శరీరం సా దక్షరోషాత్ సుదతీ ససర్జ ।
 తదాప్రభృత్యేవ విముక్తసజ్ఞః పతిః పశూనామపరిగ్రహోఽభూత్ ॥ ౧.౫౩॥
 స కృత్తివాసాస్తపనే యతాత్మా గజ్ఞాప్రవాహోక్షితదేవదారు ।
 ప్రస్థం హిమార్ద్రేర్మృగనాభిగన్ధి కిఞ్చిత్ క్వణిన్కిన్నరమధ్యవాస ॥ ౧.౫౪॥
 గణా నమేరుప్రసవావతంసా భూర్జత్వచః స్పృర్మవతీర్ధధానాః ।
 మనఃశిలావిచ్ఛురితా నిషేదుః శైలేయనద్దేషు శిలాతలేషు ॥ ౧.౫౫॥
 తుషారసంక్లాతశిలాః ఖురాగ్రైః సముల్లిఖన్దర్పకలః కకుద్మాన్ ।
 దృష్టః కథఞ్చిద్గదమయైర్వివిగ్నైరసోఢసింహాధ్వనిరున్ననాద ॥ ౧.౫౬॥
 తత్రాగ్నిమాధాయ సమిత్యమిద్ధం స్వమేవ మూర్త్యస్తరమష్టమూర్తిః ।
 స్వయం విధాతా తపసః ఫలానాం కేనాపి కామేన తపశ్చచార ॥ ౧.౫౭॥
 అన్యస్యమర్హేణ తమద్రినాథః స్వర్గైకసామర్చితమర్చయిత్వా ।
 ఆరాధనాయస్య సఖీసమేతాం సమాదిదేశ ప్రయతాం తనూజామ్ ॥ ౧.౫౮॥

ప్రత్యర్థి-భూతాం అపి తాం సమాధేః
శుశ్రూషమాణాం గిరిశోఽనుమేనే ।
వికార-హేతో సతి విక్రియన్తే
యేషాం న చేతాంసి త ఏవ ధీరాః ॥ ౧.౫౯॥

అవచితబలిపుష్పా వేదిసమూర్గదక్షా
నియమవిధిజలానాం బర్హిషాం చోపనేత్రీ ।
గిరిశముపచచార ప్రత్యహం సా సుకేశీ
నియమితపరిశేదా తచ్చిరశ్చన్ద్రపాదైః ॥ ౧.౬౦॥
ఇతి శ్రీకాలిదాసకృతో కుమారసమ్భవే మహాకావ్యే
ఉమోత్పత్తిర్నామ ప్రథమః సర్గః సమూర్ధః ॥ ౧॥

సర్గః ౨ బ్రహ్మసాక్షాత్కారః

తస్మిన్విప్రకృతాః కాలే తారకేణ దివోకసః ।
తురాసాహం పురోధాయ ధామ స్వామ్యమ్భవం యయుః ॥ ౨.౧॥
తేషామావిరభూద్బ్రహ్మ పరిష్లానముఖశ్రియామ్ ।
సరసాం సుప్తపద్మానాం ప్రాతర్దీధిమానివ ॥ ౨.౨॥
అథ సర్వస్య ధాతారం తే సర్వే సర్వతోముఖమ్ ।
వాగీశం వాగ్భిరర్థ్యాభిః ప్రణీపతోపతస్థిరే ॥ ౨.౩॥
నమస్త్రీమూర్తయే తుభ్యం ప్రాకృస్పృష్టేః కేవలాత్మనే ।
గుణత్రయవిభాగాయ పశ్చాద్భేదముపేయుషే ॥ ౨.౪॥
యదమోఘమపామస్తరుప్తం బీజమజ త్వయా ।
అతశ్చరాచరం విశ్వం ప్రభవస్తస్య గీయనే ॥ ౨.౫॥
తస్యభిస్త్యమవస్థాభిర్మహిమానముదీరయన్ ।
ప్రలయస్థితసర్గాణామేకః కారణతాం గతః ॥ ౨.౬॥
స్త్రీపుంసావాత్మభాగౌ తే భిన్నమూర్తేః సిన్ధుక్షయా ।
ప్రసూతిభాజః సర్గస్య తావేవ పితరో స్మృతో ॥ ౨.౭॥
స్వకాలపరిమాణేన వ్యస్తరాత్రినివస్య తే ।

యౌ తు స్వప్నావబోధౌ తౌ భూతానాం ప్రలయోదయౌ ॥ ౨.౮॥

జగద్యోనిరయోనిస్త్యం జగదన్తో నిరస్తకః ।

జగదాదిరనాదిస్త్యం జగదీశో నిరీశ్వరః ॥ ౨.౯॥

ఆత్మానమాత్మనా వేత్సి సృజస్యాత్మానమాత్మనా ।

ఆత్మనా కృతినా చ త్వమాత్మన్యేవ ప్రలీయసే ॥ ౨.౧౦॥

ద్రవః స్థాతకరీనః, స్థూలః సూక్ష్మో లఘుర్గురుః ।

వ్యక్తో వ్యక్తేతరశ్చాసి ప్రాకామ్యం తే విభూతిషు ॥ ౨.౧౧॥

ఉద్ధాతః ప్రణవో యాసాం న్యాయైస్త్రిభిరుదీరణమ్ ।

కర్మ యజ్ఞః ఫలం స్వర్గస్తాసాం త్వం ప్రభవో గిరామ్ ॥ ౨.౧౨॥

త్వామామనన్తి ప్రకృతిం పురుషార్థప్రవర్తినీమ్ ।

తద్దర్శినముదాసీనం త్వమేవ పురుషం విదుః ॥ ౨.౧౩॥

త్వం పితృణామపి పితా, దేవానామపి దేవతా ।

పరతోఽపి పరశ్చాసి, విధాతా వేదసామపి ॥ ౨.౧౪॥

త్వమేవ హవ్యం హోతా చ, భోజ్యం భోక్తా చ శాశ్వతః ।

వేద్యం చ వేదితా చాసి, ధ్యాతా ధ్యేయం చ యత్పరమ్ ॥ ౨.౧౫॥

ఇతి తేభ్యః స్తుతీః శ్రుత్వా యథార్థా హృదయజ్గమాః ।

ప్రసాదాభిముఖో వేధాః ప్రత్యువాచ దివౌకసః ॥ ౨.౧౬॥

పురాణస్య కవేస్తస్య చతుర్ముఖసమీరితా ।

ప్రవృత్తిరాసీచ్ఛబ్దానాం చరితార్థా చతుష్టయా ॥ ౨.౧౭॥

స్వాగతం స్వానధీకారాన్పుభావైరవలమ్బ్య వః ।

యుగపద్యుగబాహుభ్యః ప్రాప్తేభ్యః ప్రాజ్యవిక్రమాః ॥ ౨.౧౮॥

కిమిదం ద్యుతిమాత్మీయాం న బిభ్రతి యథా పురా ।

హిమక్లిష్టప్రకాశాని జ్యోతీంషీవ ముఖాని వః ॥ ౨.౧౯॥

ప్రశమాదర్చిషామేతదనుద్గీర్ణసురాయుధమ్ ।

వృత్రస్య హన్తుః కులిశం కుణ్ఠితాశ్రీవ లక్ష్యతే ॥ ౨.౨౦॥

కిం చాయమరిదుర్వారః పాణౌ పాశః ప్రచేతసః ।

మన్త్రేణ హతవీర్యస్య ఫణినో దైన్యమాశ్రితః ॥ ౨.౨౧॥

కుబేరస్య మనఃశల్యం శంసతీవ పరాభవమ్ ।
 అపవిధగదో బాహుర్భగ్నశాఖ ఇవ ద్రుమః ॥ ౨.౨౨॥
 యమోఽపి విలిఖన్భూమిం దణ్డేనాస్తమితత్త్విషా ।
 కురుతేఽస్మిన్నమోఘేఽపి నిర్వాణాలాతలాఘవమ్ ॥ ౨.౨౩॥
 అమీ చ కథమాదిత్యాః ప్రతాపక్షతిశీతలాః ।
 చిత్రస్యస్తా ఇవ గతాః ప్రకామాలోకనీయతామ్ ॥ ౨.౨౪॥
 పర్యాకులత్వాన్మరుతాం వేగభక్తోఽనుమీయతే ।
 అమ్భసామోఘసంరోధః ప్రతిపగమనాదివ ॥ ౨.౨౫॥
 ఆవర్జితజటామౌలివిలమ్బితశశికోటయః ।
 రుద్రాణామపి ముర్ధానః క్షతహుఙ్కారశంసినః ॥ ౨.౨౬॥
 లబ్ధప్రతిష్ఠాః ప్రథమం యూయం కిం బలవత్తరైః ।
 అపవాదైరివోత్సర్గాః కృతవ్యావృత్తయః పరైః ॥ ౨.౨౭॥
 తద్బ్రూత వత్సాః కిమితః ప్రార్థయధ్వే సమాగతాః ।
 మయి సృష్టిర్హి లోకానాం రక్షా యుష్మాస్వవస్థితా ॥ ౨.౨౮॥
 తతో మన్దానిలోద్ధూతకమలాకరశోభినా ।
 గురుం నేత్రసహస్రైః నోదయామాస వాసవః ॥ ౨.౨౯॥
 స ద్వినేత్రో హరేశ్చక్షుః సహస్రనయనాధికమ్ ।
 వాచస్పతిరువాచేదం ప్రాజ్ఞాల్లిర్జలజాసనమ్ ॥ ౨.౩౦॥
 ఏవం యదాత్థ భగవన్నామృష్టం నః పరైః పదమ్ ।
 ప్రత్యేకం వినియుక్తాత్మా కథం న జ్ఞాస్యసి ప్రభో ॥ ౨.౩౧॥
 భవల్లబ్ధవరోదీర్ఘస్తారకాఖ్యో మహాసురః ।
 ఉపప్లవాయ లోకానాం ధూమకేతురివోత్థితః ॥ ౨.౩౨॥
 పురే తావన్తమేవాస్య తనోతి రవిరాతపమ్ ।
 దీర్ఘికాకమలోన్మేషో యావన్మాత్రేణ సాధ్యతే ॥ ౨.౩౩॥
 సర్వాభిః సర్వదా చన్ద్రస్తం కలాభిర్నిషేవతే ।
 నాదత్తే కేవలాం లేఖాం హరచూడామణీకృతామ్ ॥ ౨.౩౪॥
 వ్యావృత్తగతిరుద్యానే కుసుమస్తేయసాధ్వసాత్ ।

న వాతి వాయుస్తత్పార్శ్వే తాలవృన్తానిలాధికమ్ || ౨.౩౫ ||

పర్యాయసేవామతస్సృజ్య పుష్పసమ్భరతత్పరాః ।

ఉద్యానపాలసామాన్యమృతవస్తముపాసతే || ౨.౩౬ ||

తస్యోపాయనయోగ్యాని రత్నాని సరితాం పతిః ।

కథమప్యమ్భసామస్తరా నిష్పత్తేః ప్రతీక్షతే || ౨.౩౭ ||

జ్వలన్మణిశిఖాశ్చైనం వాసుకిప్రముఖా నిశి ।

స్థిరప్రదీపతామేత్య భుజ్జ్ఞాః పర్యుపాసతే || ౨.౩౮ ||

తత్కృతానుగ్రహపేక్షీ తం ముహుర్దూతహారిత్తైః ।

అనుకూలయతీన్ద్రోఽపి కల్పద్రుమవిభూషణైః || ౨.౩౯ ||

ఇత్థమారాధ్యమానోఽపి క్లిశ్నాతి భువనత్రయమ్ ।

శామ్వేత్పృత్యపకారేణ నోపకారేణ దుర్జనః || ౨.౪౦ ||

తేనామరవధూహస్తైః సదయాలూనపల్లవాః ।

అభిజ్ఞాశ్చేదపాతానాం క్రియన్తే నన్దనద్రుమాః || ౨.౪౧ ||

వీజ్యతే స హి సంసుప్తః శ్వాససాధారణానిలైః ।

చామరైః సురవస్థినాం వాష్పసీకరవర్షిభిః || ౨.౪౨ ||

ఉత్పాట్య మేరుశ్రృంఖాణి క్షుణ్ణాని హరితాం ఖురైః ।

ఆక్రీడపర్వతాస్తేన కల్పితాః స్వేషు వేశ్యసు || ౨.౪౩ ||

మన్దాకిన్యాః పయఃశేషం దిగ్వారణమదావిలమ్ ।

హేమామోభరుహసస్యానాం తద్వాప్యో ధాం సామృతమ్ || ౨.౪౪ ||

భువనాలోకనప్రీతిః స్వర్గభిర్నానుభూయతే ।

ఖిలీభూతే విమానానాం తదాపాతభయాత్పథి || ౨.౪౫ ||

యజ్యభిః సమృద్ధతం హవ్యం వితతేష్వధ్వరేషు సః ।

జాతవేదోముఖాన్మాయా మిషతామాచ్ఛినత్తి సః || ౨.౪౬ ||

ఉచ్చైరుచ్చైఃశ్రవాస్తేన హయరత్నమహారి చ ।

దేహబద్ధమివేన్ద్రస్య చిరకాలార్జితం యశః || ౨.౪౭ ||

తస్మిన్నుపాయాః సర్వే సః క్రూరే ప్రతిహతక్రియాః ।

వీర్యవన్త్యైషధానీవ వికారే సాన్నిపాతికే || ౨.౪౮ ||

జయాశా యత్ర చాస్మాకం ప్రతిఘాతోత్థితార్చిషా ।
 హరిచక్రేణ తేనాస్య కణ్ఠే నిష్కమివార్చితమ్ ॥ ౨.౪౯॥
 తదీయాస్త్రాయదేష్వద్య పుష్కరావర్తకాదిషు ।
 అభ్యస్యన్తి తటాఘాతం నిర్జితైరావతా గజాః ॥ ౨.౫౦॥
 తదిచ్ఛామో విభో ! సృష్టం సేనాన్యం తస్య శాస్త్రయే ।
 కర్మబంధచ్ఛిదం ధర్మం భవస్యేవ ముముక్షవః ॥ ౨.౫౧॥
 గోతాపరం సురసైన్యానాం యం పురస్కృత్య గోత్రభిత్ ।
 ప్రత్యానేష్యతి శత్రుభ్యో వస్తీమివ జయశ్రియమ్ ॥ ౨.౫౨॥
 వచస్యవసితే తస్మిన్నసర్జ గిరమాత్మభూః ।
 గర్జితానన్తరాం వృష్టిం సౌభాగ్యేన జిగాయ సా ॥ ౨.౫౩॥
 సమృత్స్యతే వః కామోఽయం కాలః కశ్చిత్ప్రతిక్ష్యతామ్ ।
 న త్వస్య సిద్ధౌ యాస్యామి సర్గవ్యాపారమాత్మనా ॥ ౨.౫౪॥
 ఇతః స దైత్యః ప్రాప్తశ్రీర్నైత ఏవార్హతి క్షయమ్ ।
 విషవృక్షోఽపి సంవర్ధ్య స్వయం ఛేత్తుమసామృతమ్ ॥ ౨.౫౫॥
 వృతం తేనేదమేవ ప్రాజ్ఞయా చాస్మై ప్రతిశ్రుతమ్ ।
 వరేణ శమితం లోకానలం దగ్ధం హి తత్తపః ॥ ౨.౫౬॥
 సంయుగే సాంయుగీనం తముద్యతం ప్రసహేత కః ।
 అంశాదృతే నిషిక్తస్య నీలలోహితరేతసః ॥ ౨.౫౭॥
 స హి దేవః పరం జ్యోతిస్తమఃపారే వ్యవస్థితమ్ ।
 పరిచ్ఛిన్నప్రభావర్ధిర్న మయా న చ విష్ణునా ॥ ౨.౫౮॥
 ఉమారూపేణ తే యూయం సంయమస్తిమితం మనః ।
 శంభోర్వృతధ్వమాక్రష్టుమయస్కాన్తేన లోహవత్ ॥ ౨.౫౯॥
 ఉభే ఏవ క్షమే వోఢుముభయోర్బృజమాహితమ్ ।
 సా వా శంభోస్తదీయా వా మూర్తిర్లలమయీ మమ ॥ ౨.౬౦॥
 తస్యాత్మా శితికణ్ఠస్య సైనాపత్యముపేత్య వః ।
 మోక్ష్యతే సురవన్దీనాం వేణీర్విర్యవిభూతిభిః ॥ ౨.౬౧॥
 ఇతి వ్యాహృత్య విబుధాన్ విశ్వయోనిస్త్రోదధే ।
 మనస్యాహిత-కర్తవ్యాస్తేఽపి దేవా దివం యయుః ॥ ౨.౬౨॥

తత్ర నిశ్చిత్య కన్దర్పమగమత్పాకశాసనః ।
మనసా కార్యసంసిద్ధౌ త్వరాద్విగుణరంహసా ॥ ౨.౬౩॥

అథ స లలితయోషిదూభ్రాలతాచారుశ్రృంగం
రతివలయపదాజ్ఞే చాపమాసజ్య కణ్ఠే ।
సహచరమధుహస్తన్యస్తచూతాఙ్కరాస్త్రః
శతమఖముపతస్థే ప్రాజ్ఞలిః పుష్పధన్వా ॥ ౨.౬౪॥

ఇతి శ్రీకాలిదాసకృతౌ కుమారసమ్భవే మహాకావ్యే
బ్రహ్మసాక్షాత్కారో నామ ద్వితీయః సర్గః సమూర్ధః ॥ ౨॥

సర్గః ౩ - మదనదహనః

తస్మిన్మహేనస్త్రిదశాన్విహాయ సహస్రమణ్ణం యుగపత్పపాత ।
ప్రయోజనాపేక్షితయా ప్రభూణాం ప్రాయశ్చలం గౌరవమాశ్రితేషు ॥ ౩.౧॥

స వాసవేనాసనసన్నికృష్టమితో నిషీదేతి విస్పృష్టభూమిః ।
భర్తుః ప్రసాదం ప్రతిసన్య మూర్ధ్నా వక్తుం మిథః ప్రాక్రమతైవమేనమ్ ॥ ౩.౨॥

ఆజ్ఞాపయ జ్ఞాతవిశేష ! పుంసాం లోకేషు యత్తే కరణీయమస్తి ।
అనుగ్రహం సంస్మరణప్రవృత్తమిచ్ఛామి సంవర్ధితమాజ్ఞయా తే ॥ ౩.౩॥

కేనాభ్యసూయా పదకాఙ్క్షిణా తే నితాన్తదీరైర్దనితా తపోభిః ।
యావద్భవత్యాహితసాయకస్య మత్కార్ముకస్యాస్య నిదేశవర్తీ ॥ ౩.౪॥

అసమ్మతః కస్తవ ముక్తిమార్గం పునర్భవక్లేశభయాత్ప్రపన్నః ।
బద్ధశ్చిరం తిష్ఠతు సున్దరీణామారేచితభ్రూచతురైః కటాక్షైః ॥ ౩.౫॥

అధ్యాపితస్యోశనసాపి నీతిం ప్రయుక్తరాగప్రణిధిర్విషస్తే ।
కస్యార్థధర్మౌ వద పీడయామి సిన్ధోస్తటావోఘ ఇవ ప్రవృద్ధః ॥ ౩.౬॥

కామేకపత్నీవ్రతదుఃఖశోలాం లోలం మనశ్చారుతయా ప్రవిష్టామ్ ।
నితమిబ్బసిమిచ్ఛసి ముక్తలజ్ఞాం కణ్ఠే స్వయంజ్ఞాహనిషక్తభాహుమ్ ॥ ౩.౭॥

కయాసి కామిన్ సురతాపరాధాత్పదానతః కోపనయావధూతః ।
యస్యాః కరిష్యామి దృఢానుతాపం ప్రవాలశాయ్యాశరణం శరీరమ్ ॥ ౩.౮॥

ప్రసీద విశ్రామ్యతు వీర ! వజ్రం శరైర్మదీయైః కతమః సురారిః ।

బిభేతు మోఘీకృతబాహువీర్యః స్త్రీభ్యోఽపి సోపస్ఫురితాధరాభ్యః ॥ 3.౯॥
 తవ ప్రసాదాత్కుసుమాయుధోఽపి సహాయమేకం మధుమేవ లభ్యా ॥
 కుర్యాం హరస్యాపి పినాకపాణేరైర్యచ్యుతిం కే మమ ధన్వినోఽన్యే ॥ 3.౧౦॥
 అథోరుదేశాదవతార్య పాద మాక్రాన్తిసమ్భావితపాదపీఠమ్ ॥
 సజ్కుల్పితార్థే వివృతాత్మశక్తిమాఖణ్డలః కామమిదం బభాషే ॥ 3.౧౧॥
 సర్వం సఖే ! త్వయ్యుపపన్నమేతదుభే మమాస్త్రే కులిశం భవాంశ్చ ॥
 వజ్రం తపోవీర్యమహత్స కుణ్డం త్వం సర్వతోగామి చ సాఘకం చ ॥ 3.౧౨॥
 అవైమి తే సారమతః ఖలు త్వాం కార్యే గురుణ్యాత్మసమం నియోజ్యే ॥
 వ్యాదిశ్యతే భూధరతామవేక్ష్య కృష్ణేన దేహోద్వహనాయ శేషః ॥ 3.౧౩॥
 ఆశంసతా బాణగతిం వృషాజ్కే కార్యం త్వయా నః ప్రతిపన్నకల్పమ్ ॥
 నిబోధ యజ్ఞాంశభుజామిదాసిముచ్చైర్ద్విషామీప్పితమేతదేవ ॥ 3.౧౪॥
 అమి హి వీర్యప్రభవం భవస్య జయాయ సేనాస్యముశన్తి దేవాః ॥
 స చ త్వదేకేషునిపాతసాధ్యో బ్రహ్మకృణ్ణభూర్బ్రహ్మణీ యోజితాత్మా ॥ 3.౧౫॥
 తస్మై హిమార్ద్రే ప్రయతాం తనూజాం యతాత్మనే రోచయితుం యతస్వ ॥
 యోషిత్సు తద్వీర్యనిషేకభూమిః సైవ క్షమేత్యాత్మభువోపదిష్టమ్ ॥ 3.౧౬॥
 గురోర్నియోగాచ్చ నగేంద్రకన్యా స్థాణుం తపస్యస్తమధిత్యకాయామ్ ॥
 అన్వాస్త ఇత్యపసరసాం ముఖేభ్యః శ్రుతం మయా మత్ప్రణిధిః స వర్గః ॥ 3.౧౭॥
 తద్ గచ్ఛ సిద్ధ్యై కురు దేవకార్యమర్థోఽయమర్థాన్తరభావ్య ఏవ ॥
 అపేక్షతే ప్రత్యయముత్తమం త్వాం బీజాఙ్కరః ప్రాగుదయాదివామ్భుః ॥ 3.౧౮॥
 తస్మిన్సురాణాం విజయాభ్యుపాయే తవైవ నామాస్త్రగతిః కృతీ త్వమ్ ॥
 అప్యప్రసిద్ధం యశసే హి పుంసామనన్యసాధారణమేవ కర్మ ॥ 3.౧౯॥
 సురాః సమభ్యర్థయితార ఏతే, కార్యం త్రయాణామపి విష్టపానామ్ ॥
 చాపేన తే కర్మ న చాతిహింస్రమహో బతాసి స్పృహణీయవీర్యః ॥ 3.౨౦॥
 మధుశ్చ తే మన్మథ ! సాహచర్యాదసావనుక్తోఽపి సహాయ ఏవ ॥
 సమీరణో నోదయితా భవేతి వ్యాదిశ్యతే కేన హుతాశనస్య ॥ 3.౨౧॥
 తథేతి శేషామివ భర్తురాజ్ఞామాదాయ మూర్ధ్నా మదనః ప్రతస్థే ॥
 ఐరావతాస్ఫాలనకర్మకేన హస్తేన పస్పర్శ తదఙ్గమిన్ద్రః ॥ 3.౨౨॥

స మాధవేనాభిమతేన సఖ్యా రత్యా చ సాశక్కుమనుప్రయాతః ।
 అజ్వల్యప్రార్థితకార్యసిద్ధిః స్థాణ్వాశ్రమం హైమవతం జగామ ॥ 3.౨౩॥
 తస్మిన్వనే సంయమినాం ముసినాం తపఃసమాధేః ప్రతికూలవర్తీ ।
 సజ్కుల్పయోనేరభిమానభూతమాత్మానమాధాయ మధుర్జజ్ఞమేభ ॥ 3.౨౪॥
 కుబేరగుప్తాం దిశముష్టరశ్మౌ గన్తుం ప్రవృత్తే సమయం విలజ్ఞ్య ।
 దిగ్దక్షిణా గన్ధవహం ముఖేన వ్యలీకనిఃశ్వాసమివోత్ససర్జ ॥ 3.౨౫॥
 అనూత సద్యః కుసుమాన్యశోకః స్కన్ధాత్ప్రభృత్యేవ సపల్లవాని ।
 పాదేన నాపైక్షత సున్దరీణాం సమృర్కమాసిజ్జోతనూపురేణ ॥ 3.౨౬॥
 సద్యః ప్రవాలోద్గమచారుపత్రే నీతే సమాప్తిం నవచూతబాణే ।
 నివేశయామాస మధుర్ద్విరేఘాన్నామాక్షరాణీవ మనోభవస్య ॥ 3.౨౭॥
 వర్ణప్రకర్షే సతి కర్ణికారం దునోతి నిర్గన్ధతయా స్మ చేతః ।
 ప్రాయేణ సామగ్న్యవిధౌ గుణానాం పరాజ్మభీ విశ్వసృజః ప్రవృత్తిః ॥ 3.౨౮॥
 బాలేన్ద్రవక్రణ్యవికాసభావాద్భుభుః పలాశాన్యతిలోహితాని ।
 సద్యో వసన్తేన సమాగతానాం నఖక్షతానీవ వసన్థలీనామ్ ॥ 3.౨౯॥
 లగ్నద్విరేఘాన్జ్ఞానభక్తిచిత్రమ్ముఖే మధుశ్రీస్థిలకం ప్రకాశ్య ।
 రాగేణ బాలారుణకోమలేన చూతప్రవాలోష్ఠమలఞ్చకార ॥ 3.౩౦॥
 మృగాః ప్రియాలద్రుమమజ్ఞరీణాం రజఃకణ్డైర్విఘ్నతదృష్టిపాతాః ।
 మదోద్ధతాః ప్రత్యనిలం విచేరుర్వనస్థలీర్మర్మరపత్రమోక్షాః ॥ 3.౩౧॥
 చూతాఙ్కురాస్వాదకషాయకణ్ఠః పుంస్కోకిలో యన్మధురం చుకూజ ।
 మనస్సిసీమానవిఘాతదక్షం తదేవ జాతం వచనం స్మరస్య ॥ 3.౩౨॥
 హిమవ్యపాయాద్విశదాధరాణామాపాణ్డూరీభూతముఖచ్చవీనామ్ ।
 స్వేదోద్గమః కిమ్పురుషాఙ్గానాం చక్రే పదం పత్రవిశేషకేషు ॥ 3.౩౩॥
 తపస్విసః స్థాణువనౌకసస్తామాకాలికిం వీక్ష్య మధుప్రవృత్తిమ్ ।
 ప్రయత్నసంస్తమ్భితవిక్రియాణాం కథం చిదీశా మనసాం బభూవుః ॥ 3.౩౪॥
 తం దేశమారోపితపుష్పచాపే రతిద్వితీయే మదనే ప్రపన్నే ।
 కాష్ఠాగతన్నేహరసానువిధం ద్వన్ద్వాని భావం క్రియయా వివ్రుః ॥ 3.౩౫॥
 మధు ద్విరేఘః కుసుమైకపాత్రే పపౌ ప్రియాం స్వామనువర్తమానః ।

శృంగేణ చ స్పర్శనిమీలితాక్షీం మృగీమకణ్డాయత కృష్ణసారః ॥ 3.3౬ ॥
 దదౌ రసాత్పక్వజరేణుగన్ధి గజాయ గణ్డూషజలం కరేణుః ।
 అర్థోపభుక్తేన బిసేన జాయాం సమ్భావయామాస రథాఙ్గానామా ॥ 3.3౭ ॥
 గీతాన్తరేషు శ్రమవారిలేశైః కిఞ్చిత్సముచ్చాసితపత్రలేఖమ్ ।
 పుష్పాసనవాఘూర్ణితనేత్రశోభి ప్రియాముఖం కిమ్పురుషశ్చుచుమ్బే ॥ 3.3౮ ॥
 పర్యాప్తపుష్పస్తబకస్తనాభ్యః స్ఫురత్ప్రవాతౌష్ఠమనోహరాభ్యః ।
 లతావధూభ్యస్తరవోఽవ్యవాపుర్విసమ్రశాఖాభుజబన్ధనాని ॥ 3.3౯ ॥
 శ్రుతాప్సరోగీతిరపి క్షణేఽస్మిన్వరః ప్రసఙ్గానపరో బభూవ ।
 ఆత్మేశ్వరాణాం న హి జాతు విఘ్నాః సమాధిభేదప్రభవో భవన్తి ॥ 3.౪౦ ॥
 లతాగృహద్వారగతోఽథ నన్ది వామప్రకోష్ఠార్పితహేమవేత్రః ।
 ముఖార్పితైకాఙ్గాలిసంజ్ఞయైవ మా చాపలాయేతి గణాన్వ్యసైషీత్ ॥ 3.౪౧ ॥
 నిష్కమృవృక్షం నిభృతద్విరేఫం మూకాణ్డజం శాన్తమృగప్రచారమ్ ।
 తచ్ఛాసనసత్కాననమేవ సర్వం చిత్రార్పితారమ్భమివావతస్థే ॥ 3.౪౨ ॥
 దృష్టిప్రపాతం పరిహృత్య తస్య కామః పురఃశుక్రమివ ప్రయాణే ।
 ప్రాస్తేషు సంసక్తనమేరుశాఖం ధ్యానాన్పదం భూతపతేర్వివేశ ॥ 3.౪౩ ॥
 స దేవదారుద్రుమవేదికాయాం శార్దూలచర్మవ్యవధానవత్కామ్ ।
 ఆసీనమాసన్నశరీరపాతస్త్యమ్భకం సంయమినం దదర్శ ॥ 3.౪౪ ॥
 పర్యఙ్కుబ్ధస్థిరపూర్వకాయమృజ్జాయతం సన్నమితోభయాంసమ్ ।
 ఉత్తానపాణిద్వయసన్నివేశాత్ప్రపుల్లరాజీవమివాఙ్కమధ్యే ॥ 3.౪౫ ॥
 భుజఙ్గమోన్నద్ధజటాకలాపం కర్ణావసక్తద్విగుణాక్షసూత్రమ్ ।
 కణ్ఠప్రభాసఙ్గవిశేషసిలాం కృష్ణత్వచం గ్రన్థిమతీం దధానమ్ ॥ 3.౪౬ ॥
 కిఞ్చిత్ప్రకాశస్తిమితోగ్రతారైర్భూవిక్రీయాయాం విరతప్రసక్తైః ।
 నేత్రైరవిస్పందితపక్షమాలైర్లక్ష్మీకృతపూణమధోమయాఖైః ॥ 3.౪౭ ॥
 అవృష్టిసంరమ్భమివామ్బువాహమపామివాధారమనుత్తరఙ్గమ్ ।
 అన్తశ్చరాణాం మరుతాం నిరోధాన్నివాతనిష్కమ్భమివ ప్రదీపమ్ ॥ 3.౪౮ ॥
 కపాలనేత్రాన్తరలబ్ధమార్తేర్ద్యోతిఃప్రరోహైరుదితైః శిరస్తః ।
 మృణాలసూత్రాధికసౌకుమార్యాం బాలస్య లక్ష్మీం గ్లప్తయన్తమిన్దోః ॥ 3.౪౯ ॥

మనో నవద్వారనిషిద్ధవృత్తి హృది వ్యవస్థాప్య సమాధివశ్యమ్ ।
 యమక్షరం క్షేత్రవిదో విదుస్తమాత్మానమాత్మన్యవలోకయన్తమ్ ॥ 3.౫౦॥
 స్మరస్తథాభూతమయుగ్మనేత్రం పశ్యన్నదూరాన్మనసాప్యధృష్యమ్ ।
 నాలక్షయత్సాధ్యససన్నహస్తః ప్రస్తం శరం చాపమపి స్వహస్తాత్ ॥ 3.౫౧॥
 నిర్వాణభూయిష్ఠమథాస్య వీర్యం సన్ధక్షయస్తీవ వపుర్గుణేన ।
 అనుప్రయాతా వనదేవతాభ్యామదృశ్యత స్థావరరాజకన్యా ॥ 3.౫౨॥
 అశోకనిర్భర్తృతపద్మరాగమాకృష్టహేమద్యుతికర్ణికారమ్ ।
 ముక్తాకలాపీకృతసిన్ధువారం వనస్తపుష్పాభరణం వహస్తి ॥ 3.౫౩॥
 ఆవర్జితా కిం చిదివ స్తనాభ్యాం వాసో వసానా తరుణార్కరాగమ్ ।
 పర్యాప్తపుష్పస్తబకావనమ్రా సజ్చారిణీ పల్లవిసి లతేవ ॥ 3.౫౪॥
 ప్రస్తాం నితమ్బాదవలమ్బమానా పునః-పునః కేసరదామకాఞ్చిమ్ ।
 న్యాసీకృతాం స్థానవిదా స్మరేణ మౌర్ధ్వం ద్వితీయామివ కార్ముకస్య ॥ 3.౫౫॥
 సుగన్ధినిఃశ్వాసవివృద్ధతృష్ణం బిమ్బాధరాసన్నచరం ద్విరేఫమ్ ।
 ప్రతిక్షణం సమభ్యమలోలదృష్టిర్లీలారవిన్దేన నివారయన్తి ॥ 3.౫౬॥
 తాం వీక్ష్య సర్వావయవానవద్యాం రతేరపి హ్రీపదమాదధానామ్ ।
 జతేన్ద్రియే తూలిని పుష్పచాపః స్వకార్యసిద్ధిం పునరాశశంసే ॥ 3.౫౭॥
 భవిష్యతః పత్యురుమా చ శమ్భోః సమాససాద ప్రతిహారభూమిమ్ ।
 యోగాత్స చాన్తః పరమాత్మసంజ్ఞం దృష్ట్వా పరం జ్యోతిరుపారరామ ॥ 3.౫౮॥
 తతో భుజక్గధిపతేః ఫణాగ్రైరధః కథం చిద్భృతభూమిభాగః ।
 శనైః కృతప్రాణవిముక్తిరీశః పర్యజ్కుబ్ధం నిబిడం బిభేద ॥ 3.౫౯॥
 తస్మై శశంస ప్రణిపత్య నస్తి శుశ్రూషయా శైలసుతాముపేతామ్ ।
 ప్రవేశయామాస చ భర్తురేనాం భూక్షేపమాత్రానుమతప్రవేశామ్ ॥ 3.౬౦॥
 తస్యాః సఖీభ్యాం ప్రణిపాతపూర్వం స్వహస్తలూనః శిశిరాత్యయస్య ।
 వ్యకీర్యత త్ర్యమృకపాదమూలే పుష్పోచ్చయః పల్లవభిజ్గభిన్నః ॥ 3.౬౧॥
 ఉమాపి నీలాలకమధ్యశోభి విస్రంసయన్తి నవకర్ణికారమ్ ।
 చకార కర్ణమ్యతపల్లవేన మూర్ధ్నా ప్రణామం వృషభధ్వజాయ ॥ 3.౬౨॥
 అనన్యభాజం పతిమాపుహితీ సా తథ్యమేవాభిహితా భవేన ।

న హీశ్వరవ్యాహృతయః కదా చిత్పుష్పన్తి లోకే విపరీతమర్థమ్ || 3.౬౩||

కామస్తు బాణావసరం ప్రతీక్ష్య పతజ్గవద్వహ్నిముఖం వివిక్షుః |

ఉమాసమక్షం హరబద్ధలక్ష్యః శరాసనజ్ఞాం ముహురామమర్శ || 3.౬౪||

తపస్వి-శివ-సేవా

తపస్వి-శివ-సేవా

అథోపనిన్యే గిరిశాయ గౌరీ తపస్వినే తామ్రుచా కరేణ |

విశోషితాం భానుమతో మయూఖైర్మన్దాకినీపుష్కరబీజమాలామ్ || 3.౬౫||

ప్రతిగ్రహీతుం ప్రణయిప్రియత్వాత్రిలోచనస్తాముపచక్రమే చ |

సమ్మోహనం నామ చ పుష్పధన్వా ధనుష్యమోఘం సమధత్త బాణమ్ || 3.౬౬||

హరస్తు కిశ్కిత్పరిలుప్తధైర్యశ్చన్ద్రోదయారమ్భ ఇవాముబ్బరాశిః |

ఉమాముఖే బిమ్బఫలాధరోష్ఠే వ్యాపారయామాస విలోచనాని || 3.౬౭||

వివృణ్వతీ శైలనుతాపి భావమజ్ఞైః స్ఫురద్బాలకదమ్బకలైః |

సాచీకృతా చారుతరేణ తస్థౌ ముఖేన పర్యస్తవిలోచనేన || 3.౬౮||

అథేన్ద్రియక్షోభమయుగ్మనేత్రః పునర్వశితాద్బలవన్నిగృహ్య |

హేతుం స్వచేతోవికృతేర్దిదృక్షుర్దిశాముపాన్తేషు ససర్జ దృష్టిమ్ || 3.౬౯||

స దక్షిణాపాఙ్గనివిష్టముష్టిం నతాంసమాకుశ్చిత్సవ్యపాదమ్ |

దదర్శ చక్రీకృతచారుచాపం ప్రహర్తుమభ్యుద్యతమాత్మయోనిమ్ || 3.౭౦||

తపఃపరామర్శవివృద్ధమన్యోర్భూభజదుష్ప్రేక్ష్యముఖస్య తస్య |

స్ఫురన్నుదర్చిః సహసా తృతీయాదక్షః కృశానుః కిల నిష్పపాత || 3.౭౧||

క్రోధం ప్రభో సంహర సంహరేతి యావద్ధిరః ఖే మరుతాం చరన్తి |

తావత్స వహ్నిర్భవనేత్రజన్మా భస్మావశేషం మదనం చకార || 3.౭౨||

తీవ్రాభిషక్లప్తభవేణ వృత్తిమ్నోహేన సంస్తమ్భయతేన్ద్రియాణామ్ |

అజ్ఞాతభర్తృవ్యసనా ముహూర్తం కృతోపకారేవ రతిర్బభూవ || 3.౭౩||

తమాశు విఘ్నం తపసస్తపస్వీ వనస్పతిం వజ్ర ఇవావభజ్య |

స్త్రీసన్నికర్షం పరిహర్తుమిచ్ఛన్నన్తర్దధే భూతపతిః సభూతః || 3.౭౪||

శైలాత్మజాపి పితురుచ్చిరసోఽభిలాషం వ్యర్థం సమర్థ్య లలితం వపురాత్మనశ్చ |

సఖ్యోః సమక్షమితి చాధికజాతలజ్ఞా శూన్యా జగామ భవనాభిముఖీ కథం చిత్ || 3.౭౫||

సపది ముకులితాక్షీం రుద్రసంరమ్భభీత్యా దుహితరమనుకమ్పామద్రిరాదాయ
దోర్భ్యామ్ ।

సురగజ ఇవ బిభ్రత్పద్మినీం దన్తలగ్నాం ప్రతిపథగతిరాసీద్వేగదీర్ఘకృతాఙ్గః ॥ 3.౭౬ ॥

ఇతి శ్రీకాలిదాసకృతౌ కుమారసమ్భవే మహాకావ్యే
మదనదహనో నామ తృతీయః సర్గః సమూర్ఘః ॥ 3 ॥

సర్గః ౪ - రతివిలాపః

అథ మోహపరాయణా సతీ వివశా కామవధూర్విబోధితా ।

విధినా ప్రతిపాదయిష్యతా నవవైధవ్యమసహ్యవేదనమ్ ॥ ౪.౧ ॥

అవధానపరే చకార సా ప్రలయాన్తోన్మిషితే విలోచనే ।

న వివేద తయోరత్పప్తయోః ప్రియమత్యన్తవిలుప్తదర్శనమ్ ॥ ౪.౨ ॥

అయి జీవితనాథ జీవసీత్యభిధాయోత్థితయా తయా పురః ।

దదృశే పురుషాకృతి క్షితౌ హరకోపానలభస్మ కేవలమ్ ॥ ౪.3 ॥

అథ సా పునరేవ విహ్వలా వసుధాల్లింగనధూసరస్తనీ ।

విలలాప వికీర్ణమూర్ధజా సమదుఃఖామివ కుర్వతీ స్థలీమ్ ॥ ౪.౪ ॥

ఉపమానమభూద్విలాసినాం కరణం యత్తవ కాన్తిమత్తయా ।

తదిదం గతమీదృశీం దశాం న విదీర్యే కఠినాః ఖలు స్త్రియః ॥ ౪.౫ ॥

క్వ ను మాం త్వదధీనజీవితాం వినికీర్య క్షణభిన్నసౌహృదః ।

నలినిం క్షతనేతుబద్ధనో జలసజ్ఞాత ఇవాసి విద్రుతః ॥ ౪.౬ ॥

కృతవానసి విప్రియం న మే ప్రతికూలం న చ తే మయా కృతమ్ ।

కిమకారణమేవ దర్శనం విలపన్త్యై రతయే న దీయతే ॥ ౪.౭ ॥

స్మరసి స్మర మేఖలాగుణైరుత గోత్రస్థలితేషు బద్ధనమ్ ।

మృతకేశరదూషితేక్షణాన్యవతంసోత్పలతాడనాని వా ॥ ౪.౮ ॥

హృదయే వససీతి మత్ప్రియం యదవోచస్తదవైమి కైతవమ్ ।

ఉపచారపదం న చేదిదం త్వమనఙ్గః కథమక్షతా రతిః ॥ ౪.౯ ॥

పరలోకనవప్రవాసినః ప్రతిపత్స్యే పదవీమహం తవ ।

విధినా జన ఏష వశ్చోతస్త్వదధీనం ఖలు దేహినాం సుఖమ్ ॥ ౪.౧౦ ॥

రజనీతిమిరావగుణ్ణితే పురమార్గే ఘనశబ్దవిక్లవాః ।

వసతిం ప్రియ కామినాం ప్రియాస్త్యద్భుతే ప్రాపయితుం క ఈశ్వరః ॥ ౪.౧౧॥

నయనాన్యరుణాని ఘూర్ణయన్వచనాని స్థలయన్వదే-పదే ।

అసతి త్వయి వారుణీమదః ప్రమదానామధునా విడమ్బనా ॥ ౪.౧౨॥

అవగమ్య కఢీకృతం వపుః ప్రియబన్ధోస్తవ నిష్ఫలోదయః ।

బహులేఽపి గతే నిశాకరస్తనుతాం దుఃఖమనన్గ మోక్ష్యతి ॥ ౪.౧౩॥

హరితారుణచారుబన్ధనః కలపుంస్కీకిలశబ్దసూచితః ।

వద సమ్ప్రతి కన్య బాణతాం నవచూతప్రసవో గమిష్యతి ॥ ౪.౧౪॥

అలిపక్ష్యైరనేకశస్త్రయూ గుణకృత్యే ధనుషో నియోజితా ।

విరుతైః కరుణస్వనైరియం గురుశోకామనురోదితీవ మామ్ ॥ ౪.౧౫॥

ప్రతిపద్య మనోహరం వపుః పునరప్యదిశ తావదుత్థితః ।

రతిదూతిపదేషు కోకిలాం మధురాలాపనిసర్గపణ్ణితామ్ ॥ ౪.౧౬॥

శిరసా ప్రణిపత్య యాచితాన్యపగూఢాని సవేపథూని చ ।

సురతాని చ తాని తే రహః స్మర సంస్మృత్య న శాన్తిరస్తి మే ॥ ౪.౧౭॥

రచితం రతిపణ్ణిత త్వయా స్వయమజ్గేషు మమేదమార్తవమ్ ।

ధ్రియతే కుసుమప్రసాధనం తవ తచ్ఛార్ప వపుర్న దృశ్యతే ॥ ౪.౧౮॥

విబుధైరసి యస్య దారుణైరసమాప్తే పరికర్మణి స్మృతః ।

తమిమం కురు దక్షిణేతరం చరణం నిర్మితరాగమేహి మే ॥ ౪.౧౯॥

అహమేత్య పతన్గవర్తనా పునరజ్కాశ్రయిణీ భవామి తే ।

చతురైః సురకామినీజనైః ప్రియ యావన్న విలోభ్యనే దివి ॥ ౪.౨౦॥

మదనేన వినాకృతా రతిః క్షణమాత్రం కిల జీవితేతి మే ।

వచనీయమిదం వ్యవస్థితం రమణ త్వామనుయామి యద్యపి ॥ ౪.౨౧॥

క్రియతాం కథమన్త్యమణ్ణనం పరలోకాన్తరితస్య తే మయా ।

సమమేవ గతోఽస్యతర్కితాం గతిమజ్నేన చ జీవితేన చ ॥ ౪.౨౨॥

ఋజుతాం నయతః స్మరామి తే శరముత్సన్గనిష్ణణ్ణధన్వనః ।

మధునా సహ సస్మితం కథాం నయనోపాన్తవిలోకితం చ యత్ ॥ ౪.౨౩॥

క్వ ను తే హృదయన్గమః సఖా కుసుమాయోజితకార్ముకో మధుః ।

న ఖలూగ్రరుషా పినాకినా గమితః సోఽపి సుహృద్గతాం గతిమ్ ॥ ౪.౨౪॥

అథ తైః పరిదేవితాక్షరైర్హృదయే దిగ్గశఛైరివార్దితః ।
 రతిమభ్యుపపత్తుమాతురాం మధురాత్మానమదర్శయత్పురః ॥ ౪.౨౫॥
 తమవేక్ష్య రురోద సా భృశం స్తనసమ్బాధమురో జఘాన చ ।
 స్వజనస్య హి దుఃఖమగ్రతో వివృతద్వారమివోపజాయతే ॥ ౪.౨౬॥
 ఇతి చైనమువాచ దుఃఖితా సుహృదః పశ్య వసంత కిం స్థితమ్ ।
 యదిదం కణశః ప్రకీర్యతే పవనైర్భస్మ కపోతకర్బురమ్ ॥ ౪.౨౭॥
 అయి సమ్ప్రుతి దేహి దర్శనం స్మర పర్యుత్సుక ఏష మాధవః ।
 దయితాస్వనవస్థితం నృణాం న ఖలు ప్రేమ చలం సుహృజ్జనే ॥ ౪.౨౮॥
 అమునా నను పార్శ్వవర్తినా జగదాజ్ఞాం ససురాసురం తవ ।
 బినతన్తుగుణస్య కారితం ధనుషః పేలవపుషపత్రిణః ॥ ౪.౨౯॥
 గత ఏవ న తే నివర్తతే స సఖా దీప ఇవానిలాహతః ।
 అహమస్య దశేవ పశ్య మామవిషహ్యవ్యసనప్రధూషితామ్ ॥ ౪.౩౦॥
 ఏధినా కృతమర్థవైశసం నను మాజ్ఞామవధే విముఞ్చతా ।
 అనఘాపి హి సంశ్రయద్రుమే గజభగ్నై పతనాయ వల్లరీ ॥ ౪.౩౧॥
 తదిదం క్రియతామనంతరం భవతా బంధుజనప్రయోజనమ్ ।
 ఏధురాం జ్వలనాతిసర్జనాన్నను మాం ప్రాపయ పత్యురన్తికమ్ ॥ ౪.౩౨॥
 శశినా సహ యాతి కౌముదీ సహ మేఘేన తడిత్ప్రళీయతే ।
 ప్రమదాః పతివర్త్యగా ఇతి ప్రతిపన్నం హి విచేతనైరపి ॥ ౪.౩౩॥
 అమునైవ కషాయితస్తనీ సుభగేన ప్రియగాత్రభస్మనా ।
 నవపల్లవసంస్తరే యథా రచయిష్యామి తనుం విభావసౌ ॥ ౪.౩౪॥
 కుసుమాస్తరణే సహాయతాం బహుశః సౌమ్య గతస్త్యమావయోః ।
 కురు సమ్ప్రుతి తావదాశు మే ప్రణిపాతాజ్ఞానియాచితశ్చిత్తామ్ ॥ ౪.౩౫॥
 తదను జ్వలనం మదర్పితం త్వరయేర్దక్షిణవాతవీజనైః ।
 విదితం ఖలు తే యథా స్మరః క్షణమప్యుత్సహతే న మాం వినా ॥ ౪.౩౬॥
 ఇతి చాపి విధాయ దీయతాం సలిలస్యాజ్ఞానిరేక ఏవ నౌ ।
 అవిభజ్య పరత్ర తం మయా సహితః పాస్యతి తే స బాన్ధవః ॥ ౪.౩౭॥
 పరలోకవిధౌ చ మాధవ స్మరముద్దిశ్య విలోలపల్లవాః ।
 నివపేః సహకారమజ్ఞాః ప్రియచూతప్రసవో హి తే సఖా ॥ ౪.౩౮॥

ఇతి దేవవిముక్తయే స్థితాం రతిమాకాశభవా సరస్వతీ ।
 శఫరీం ప్రాదశోషవిక్లవాం ప్రథమా వృష్టిరివాన్వకమ్వత ॥ ౪.౩౯॥
 కుసుమాయుధపత్ని దుర్లభస్తవ భర్తా న చిరాద్భవిష్యతి ।
 శృణు యేన స కర్మణా గతః శలభత్వం హరలోచనార్చిషి ॥ ౪.౪౦॥
 అభిలాషముదీరితేన్ద్రియః స్వసుతాయామకరోత్ప్రజాపతిః ।
 అథ తేన నిగృహ్య విక్రియామభిశప్తః ఫలమేతదన్వభూత్ ॥ ౪.౪౧॥
 పరిణోష్యతి పార్వతీం యదా తపసా తత్ప్రవణీకృతో హరః ।
 ఉపలబ్ధసుఖస్తదా స్మరం వపుషా స్వేన నియోజయిష్యతి ॥ ౪.౪౨॥
 ఇతి చాహ స ధర్మయాచితః స్మరశాపావధిదాం సరస్వతీమ్ ।
 అశనేరమృతస్య చోభయోర్వశినశ్చామ్బుధరాశ్చ యోనయః ॥ ౪.౪౩॥
 తదిదం పరిరక్ష శోభనే భవితవ్యప్రియసంక్లమం వపుః ।
 రవిపీతజలా తపాత్యయే పునరోఘన హి యుజ్యతే నదీ ॥ ౪.౪౪॥
 ఇత్థం రతేః కిమపి భూతమదృశ్యరూపం మన్దీచకార మరణవ్యవసాయబుద్ధిమ్ ।
 తత్ప్రత్యయాచ్చ కుసుమాయుధబద్ధరేనామాశ్వాసయత్సుచరితార్థపదైర్వచోభిః ॥
 ౪.౪౫॥
 అథ మదనవధూరుపప్లవాన్తం వ్యసనకృశా పరిపాలయాం బభూవ ।
 శశిన ఇవ దివాతనస్య లేఖా కిరణపరిక్షయధూసరా ప్రదోషమ్ ॥ ౪.౪౬॥
 ఇతి శ్రీకాలిదాసకృతో కుమారసమ్భవే మహాకావ్యే
 రతివిలాపో నామ చతుర్థః సర్గః సమూర్ణః ॥ ౪॥

సర్గః ౫ - తపఃఫలోదయః

తథా సమక్షం దహతా మనోభవం పినాకినా భగ్నుమనోరథా సతీ ।
 నినిస్త రూపం హృదయేన పార్వతీ ప్రియేషు సౌభాగ్యఫలా హి చారుతా ॥ ౫.౧॥
 ఇయేష సా కర్తుమవన్యరూపతాం సమాధిమాస్థాయ తపోభిరాత్మనః ।
 అవాప్యతే వా కథమన్యథా ద్వయం తథావిధం ప్రేమ పతిశ్చ తాదృశః ॥ ౫.౨॥
 నిశమ్య చైనాం తపసే కృతోద్యమాం సుతాం గిరీశప్రతిసక్తమానసామ్ ।
 ఉవాచ మేనా పరిరభ్య వక్షసా నివారయన్తీ మహతో మునివ్రతాత్ ॥ ౫.౩॥

మనీషితాః సన్ని గృహేఽపి దేవతాస్తపః క్వ వత్సే క్వ చ తావకం వపుః ।
 పదం సహత భ్రమరస్య వేలవం శిరీశపుష్పం న పునః పతత్రిణః ॥ ౫.౪॥
 ఇతి ధ్రువేచ్ఛామనుశాసతీ సుతాం శశాక మేనా న నియన్తుముద్యమాత్ ।
 క ఈప్సితార్థస్థిరనిశ్చయం మనః పయశ్చ నిమ్నాభిముఖం ప్రతీపయేత్ ॥ ౫.౫॥
 కదా చిదాసన్నసఖీముఖేన సా మనోరథజ్ఞం పితరం మనస్విని ।
 అయాచతారణ్యనివాసమాత్మనః ఫలోదయాంతాయ తపఃసమాధయే ॥ ౫.౬॥
 అథాసురూపాభినివేశతోషిణా కృతాభ్యనుజ్ఞా గురుణా గరీయసా ।
 ప్రజాసు పశ్చాత్పృథితం తదాఖ్యయా జగామ గౌరీ శిఖరం శిఖణ్ణీమత్ ॥ ౫.౭॥
 విముచ్య సా హారమహార్యనిశ్చయా విలోలయష్టిప్రవిలుప్తవన్దనమ్ ।
 బబంధ బాలారుణబభ్రు వల్కలం పయోధరోత్సేధవిశీర్ణసంహతి ॥ ౫.౮॥
 యథా ప్రసిద్ధైర్మధురం శిరోరుహైర్జటాభిరప్యేవమభూత్తదాననమ్ ।
 న శల్పదశ్రేణీభిరేవ పఙ్కజం సచైవలాసఙ్గమపి ప్రకాశతే ॥ ౫.౯॥
 ప్రతిక్షణం సా కృతరోమవిక్రియాం వ్రతాయ మాఙ్గీం త్రిగుణాం బభార యామ్ ।
 అకారి తత్పూర్వనిబద్ధయా తయా సరాగమస్యా రసనాగుణాస్పదమ్ ॥ ౫.౧౦॥
 విసృష్టరాగాదధరాన్నివర్తితః స్తనాఙ్గరాగారుణితాచ్చ కన్దుకాత్ ।
 కుశాఙ్కరాదానపరిక్షతాఙ్గలిః కృతోఽక్షసూత్రప్రణయీ తయా కరః ॥ ౫.౧౧॥
 మహార్హశయాపరివర్తనమ్యుతైః స్వకేశపుష్పైరపి యా స్మ దూయతే ।
 అశేత సా బాహులతోపధాయినీ నిషేదుషీ స్థణ్ణీల ఏవ కేవలే ॥ ౫.౧౨॥
 పునర్గ్రహీతుం నియమస్థయా తయా ద్వయేఽపి నిక్షేప ఇవార్పితన్దయమ్ ।
 లతాసు తస్వీషు విలాసచేష్టితం విలోలదృష్టం హరిణాఙ్గనాసు చ ॥ ౫.౧౩॥
 అతన్ద్రితా సా స్వయమేవ వృక్షకాన్లుటస్తనప్రప్రవజైర్వ్యవర్ధయత్ ।
 గుహోఽపి యేషాం ప్రథమాప్తజన్మనాం న పుత్రవాత్సల్యమపాకరిష్యతి ॥ ౫.౧౪॥
 అరణ్యబీజాఙ్జులిదానలాలితాస్తథా చ తస్యాం హరిణా విశశ్వసుః ।
 యథా తదీయైర్నయనైః కుతూహలాత్పురః సఖీనామమిమిత లోచనే ॥ ౫.౧౫॥
 కృతాభిశేకాం హుతజాతవేదసం త్వగుత్తరాసఙ్గవతిమధీతినిమ్ ।
 దిగ్దృక్షవస్తామృషయోఽభ్యుపాగమన్న ధర్మవృద్ధేషు వయః సమిక్ష్యతే ॥ ౫.౧౬॥
 విరోధిసత్త్వోజ్ఞతపూర్వమత్సరం ద్రుమైరభీష్టప్రసవార్పితాతిథి ।

నవోటజాభ్యంతరసమ్భృతానలం తపోవనం తచ్చ బభూవ పావనమ్ || ౫.౧౭||

యదా ఫలం పూర్వతపఃసమాధినా న తావతా లభ్యమమంస్త కాజ్ఞీతమ్ |

తదానపేక్ష్య స్వశరీరమార్దవం తపో మహత్సా చరితుం ప్రచక్రమే || ౫.౧౮||

క్లమం యయౌ కన్ధకలీలయాపి యా తయా ముసీనాం చరితం వ్యగాహ్యత |

ద్రువం వపుః కాఞ్చనపద్మనిర్మితం మృదు ప్రకృత్యా చ ససారమేవ చ || ౫.౧౯||

శుచౌ చతుర్థాం జ్వలతాం హవిర్బుజాం శుచిస్మితా మధ్యగతా సుమధ్యమా |

విజిత్య నేత్రప్రతిఘాతినీం ప్రభామనన్యదృష్టిః సవితారమైక్షత || ౫.౨౦||

తథాభితప్తం సవతుర్గభస్తిభిర్ముఖం తదీయం కమలశ్రియం దధౌ |

అపాంగయోః కేవలమస్య దీర్ఘయోః శనైః-శనైః శ్యామికయా కృతం పదమ్ || ౫.౨౧||

అయాచితోపస్థితమమ్బు కేవలం రసాత్మకస్యోడుపతేశ్చ రశ్మయః |

బభూవ తస్యాః కిల పారణావిధిర్న వృక్షవృత్తివ్యతిరిక్తసాధనః || ౫.౨౨||

నికామతప్తా వివిధేన వహ్నినా నభశ్చరేణేన్ద్రనసమ్భృతేన చ |

తపాత్యయే వారిభిరుక్షితా నవైర్బువా సహోష్మాణమముఞ్చదూర్ధ్వగమ్ || ౫.౨౩||

స్థితాః క్షణం పక్షుసు తాడితాధరాః పయోధరోత్నేధనిపాతమార్జితాః |

వలీషు తస్యాః స్థలితాః ప్రవేదిరే చిరేణ నాభిం ప్రథమోదబిన్దవః || ౫.౨౪||

శిలాశయాం తామనికేతవాసినిం నిరస్తరాస్వస్తరవాతవృష్టిషు |

వ్యలోకయన్నున్మిషితైస్తడిన్మయైర్మహాతపఃసాక్ష్య ఇవ స్థితాః క్షపాః || ౫.౨౫||

నినాయ సాత్యన్తహిమోక్తిరానిలాః సహస్యరాత్రీరుదవాసతత్పరా |

పరస్పరాక్రన్ధిని చక్రవాకయోః పురో వియుక్తే మిథునే కృపావతీ || ౫.౨౬||

ముఖేన సా పద్మసుగన్ధినా నిశి ప్రవేపమానాధరపత్రశోభినా |

తుషారవృష్టిక్షతపద్మసమ్పదాం సరోజసన్ధానమివాకరోదపామ్ || ౫.౨౭||

స్వయంవిశిర్లద్రుమపర్ణవృత్తితా పరా హి కాష్ఠా తపసస్తయా పునః |

తదప్యపాకిర్ణమతః ప్రియంవదాం వదన్త్యపరేత్తి చ తాం పురావిదః || ౫.౨౮||

మృణాలికాపేలవమేవమాదిభిర్వృత్తిః స్వమగ్గం గ్లపయన్త్యహర్నిశమ్ |

తపః శరీరైః కరినైరుపార్జితం తపస్వినాం దూరమధశ్చకార సా || ౫.౨౯||

అథాజినాషాడధరః ప్రగల్భవాగ్వలన్నివ బ్రహ్మమయేన తేజసా |

వివేశ కశ్చిజ్జటిలస్తపోవనం శరీరబద్ధః ప్రథమాశ్రమో యథా || ౫.౩౦||

తమాతిథేయీ బహుమానపూర్వయా సపర్యయా ప్రత్యుదీయాయ పార్వతీ ।
 భవంతి సామ్యేఽపి నివిష్టచేతసాం వపుర్విశేషేష్యతిగౌరవాః క్రియాః ॥ ౫.౩౧॥
 విధిప్రయుక్తాం పరిగృహ్య సత్క్రియాం పరిశ్రమం నామ వినియ చ క్షణమ్ ।
 ఉమాం స పశ్యన్పుజ్యైవ వక్షుషా ప్రవక్రమే వక్తుమనుజ్ఞితక్రమః ॥ ౫.౩౨॥
 అపి క్రియార్థం సులభం సమిత్కుశం జలాన్యపి స్నానవిధిక్షమాణీ తే ।
 అపి స్వశక్త్యా తపసి ప్రవర్తసే శరీరమాద్యం ఖలు ధర్మసాధనమ్ ॥ ౫.౩౩॥
 అపి త్వదావర్ణితవారిసమ్భృతం ప్రవాలమాసామనుబంధి వీరుధామ్ ।
 చిరోజ్ఞతాలక్రకపాటలేన తే తులాం యదారోహతి దస్తవాససా ॥ ౫.౩౪॥
 అపి ప్రసన్నం హరిణేషు తే మనః కరస్థదర్భప్రణయాపహారిషు ।
 య ఉత్పలాక్షి ప్రచలైర్విలోచనైస్తవాక్షిసాదృశ్యమివ ప్రయుజ్జాతే ॥ ౫.౩౫॥
 యదుచ్యతే పార్వతి పాపవృత్తయే న రూపమిత్యవ్యభిచారి తద్వచః ।
 తథా హి తే శీలముదారదర్శనే తపస్వినామప్యపదేశతాం గతమ్ ॥ ౫.౩౬॥
 వికీర్ణసప్తర్షిబలిప్రహాసిభిస్తథా న గాఙ్గైః సలిలైర్దివత్స్వతైః ।
 యథా త్వదీయైశ్చరితైరనావిలైర్మహీధరః పావిత ఏష సాన్వయః ॥ ౫.౩౭॥
 అనేన ధర్మః సవిశేషమద్య మే త్రివర్గసారః ప్రతిభాతి భావినీ ।
 త్వయా మనోనిర్విషయార్థకామయా యదేక ఏవ ప్రతిగృహ్య నేవ్యతే ॥ ౫.౩౮॥
 ప్రయుక్తసత్కారవిశేషమాత్మనా న మాం పరం సమృత్తిపత్తుమర్హసి ।
 యతః సతాం సన్నతగాత్రి సజ్గతం మనీషిభిః సాప్తపదీనముచ్యతే ॥ ౫.౩౯॥
 అతోఽత్ర కింఞ్చిద్భవతీం బహుక్షమాం ద్విజాతిభావాదుపపన్నచాపలః ।
 అయం జనః ప్రప్థుమనాస్తపోధనే న చేద్రహస్యం ప్రతివక్తుమర్హసి ॥ ౫.౪౦॥
 కులే ప్రసూతిః ప్రథమస్య వేధసస్త్రితోకస్థాన్దర్యమివోదితం వపుః ।
 అమృగ్యమైశ్వర్యసుఖం నవం వయస్తపఃఫలం స్యాత్కిమతః పరం వద ॥ ౫.౪౧॥
 భవత్యనిష్ఠాదపి నామ దుఃసహాన్మనస్వినీనాం ప్రతిపత్తిరీదృశీ ।
 విచారమార్గప్రహితేన చేతసా న దృశ్యతే తచ్చ కృశోదరి త్వయి ॥ ౫.౪౨॥
 అలభ్యశోకాభిభవేయమాకృతిర్విమాననా సుఖ్రు కుతః పితృర్గృహే ।
 పరాభిమర్శో న తవాస్తి కః కరం ప్రసారయేత్పన్నగరత్నసూచయే ॥ ౫.౪౩॥
 కిమిత్యపాస్యాభరణాని యోవనే ధృతం త్వయా వార్ధకశోభి వల్కలమ్ ।

వద ప్రదోషే సుపుటచన్ద్రతారకే విభావరీ యద్యరుణాయ కల్పతే || ౫.౪౪||
 దివం యది ప్రార్థయనే వృథా శ్రమః పితుః ప్రదేశాస్తవ దేవభూమయః |
 అథోపయన్తారమలం సమాధినా న రత్నమన్విష్యతి మృగ్యతే హి తత్ || ౫.౪౫||
 నివేదితం నిశ్వసితేన సోష్ణణా మనస్త మే సంశయమేవ గాహతే |
 న దృశ్యతే ప్రార్థయితవ్య ఏవ తే భవిష్యతి ప్రార్థితదుర్లభః కథమ్ || ౫.౪౬||
 అహో స్థిరః కోఽపి తవేప్పితో యువా చిరాయ కర్ణోత్పలశూన్యతాం గతే |
 ఉపేక్షతే యః శ్లథలమ్బినిర్జటాః కపోలదేశే కలమగ్రపిఙ్గలాః || ౫.౪౭||
 మునివ్రతేస్తామతిమాత్రకర్మితాం దివాకరాప్లుష్టవిభూషణాస్పదామ్ |
 శశాంకలేఖామివ పశ్యతో దివా సచేతనః కన్య మనో న దూయతే || ౫.౪౮||
 అవైమి సౌభాగ్యమదేన వశ్చింతం తవ ప్రియం యశ్చతురావలోకినః |
 కరోతి లక్ష్యం చిరమస్య చక్షుషో న వక్త్రమాత్మీయమరాలపక్ష్యణః || ౫.౪౯||
 కియచ్చిరం శ్రామ్యసి గౌరి విద్యతే మమాపి పూర్వాశ్రమసంశ్చింతం తపః |
 తదర్థభాగేన లభస్వ కాఙ్క్షితం వరం తమిచ్చామి చ సాధు వేదితుమ్ || ౫.౫౦||
 ఇతి ప్రవిశ్యాభిషాతా ద్విజన్మనా మనోగతం సా న శశాక శంసితమ్ |
 అథో వయస్యాం పరిపార్శ్వవర్తినీం వివర్తితానజ్ఞాననేత్రమైక్షత || ౫.౫౧||
 సఖీ తదీయా తమువాచ వర్ణనం నిబోధ సాధో తవ చేత్కృతూహలమ్ |
 యదర్థమమ్భోజమివోష్ణవారణం కృతం తపఃసాధనమేతయా వపుః || ౫.౫౨||
 ఇయం మహేన్ద్రప్రభృతీనధిశ్రియశ్చతుర్దిగీశానవమత్య మానినీ |
 అరూపహర్యం మదనస్య నిగ్రహాత్పినాకపాణిం పతిమాప్తుమిచ్ఛతి || ౫.౫౩||
 అసహ్యహుఙ్కారనివర్తితః పురా పురారిమప్రాప్తముఖః శిలీముఖః |
 ఇమాం హృది వ్యాయతపాతమక్షణోద్విశిర్ణమూర్తేరపి పుష్పధన్వనః || ౫.౫౪||
 తదాప్రభృత్యున్మదనా పితుర్గృహే లలాటికావన్దనధూసరాలకా |
 న జాతు బాలా లభతే స్మ నిర్వృతిం తుషారసంజ్ఞాతశిలాతలేష్యపి || ౫.౫౫||
 ఉపాత్తవర్ణే చరితే పినాకినః సబాష్పకణ్ణస్థలితైః పద్మైరయమ్ |
 అనేకశః కిన్నరరాజకన్యకా వనాన్తసంజ్ఞితసఖీరరోదయత్ || ౫.౫౬||
 త్రిభాగశేషాసు నిశాసు చ క్షణమ్మిమీల్య నేత్రే సహసా వ్యబుధ్యత |
 క్వ నీలకణ్ణ వ్రజసీత్యలక్ష్యవాగసత్యకణ్ఠార్పితబాహుబన్ధనా || ౫.౫౭||

యదా బుధైః సర్వగతస్త్యముచ్యనే న వేత్సి భావస్థమిమం జనం కథమ్ ।
 ఇతి స్వహస్తాల్లిఖితశ్చ ముగ్ధయా రహస్యపాలభ్యత చన్ద్రశేఖరః ॥ ౫.౫౮॥
 యదా చ తస్యాధిగమే జగత్పతేరపశ్యదన్యం న విధిం విచిన్వతీ ।
 తదా సహస్మాభిరనుజ్ఞయా గురోరియం ప్రపన్నా తపనే తపోవనమ్ ॥ ౫.౫౯॥
 ద్రుమేషు సఖ్యా కృతజన్మసు స్వయం ఫలం తపఃసాక్షిషు దృష్టమేష్యపి ।
 న చ ప్రరోహాభిముఖోఽపి దృశ్యతే మనోరథోఽస్యాః శశిమాలినంశ్రయః ॥ ౫.౬౦॥
 న వేద్మి స ప్రార్థితదుర్లభః కదా సఖీభిరస్రోత్తరమీక్షితామిమామ్ ।
 తపఃకృశామభ్యుపపత్స్యతే సఖీం వృషేవ సీతాం తదవగ్రహక్షతామ్ ॥ ౫.౬౧॥
 అగూఢసద్భావమితీక్ష్ణతజ్ఞయా నివేదితో వైష్టికసున్దరస్తయా ।
 అయీదమేవం పరిహాస ఇత్యుమామపృచ్ఛదవ్యజ్ఞోతహర్షాలక్షణః ॥ ౫.౬౨॥
 అథాగ్రహస్తే ముకులీకృతాఙ్గులౌ సమర్పయన్తీ స్ఫటికాక్షమాలికామ్ ।
 కథం చిద్రేస్తనయా మితాక్షరం చిరవ్యవస్థాపితవాగభాషత ॥ ౫.౬౩॥
 యథా శ్రుతం వేదవిదాం వర త్వయా జనోఽయముచ్చైఃపదలఙ్ఘనోత్సుకః ।
 తపః కిలేదం తదవాప్తిసాధనం మనోరథానామగతిర్న విద్యతే ॥ ౫.౬౪॥
 అథాహ వర్ణి విదితో మహేశ్వరస్తదర్థినీ త్వం పునరేవ వర్తసే ।
 అమఙ్గలాభ్యాసరతిం విచిన్త్య తం తవానువృత్తిం న చ కర్తుముత్సహే ॥ ౫.౬౫॥
 అవస్తునిర్బన్ధపరే కథం ను తే కరోఽయమాముక్తవివాహకౌతుకః ।
 కరేణ శమోర్భిర్వలయీకృతాహినా సహిష్యతే తత్ప్రృథమావలమృణమ్ ॥ ౫.౬౬॥
 త్వమేవ తావత్పరిచిన్తయ స్వయం కదా చిదేతే యది యోగమర్హతః ।
 వధూదుకూలం కలహంసలక్షణం గజాజినం శోణితబిన్ద్వవర్ష చ ॥ ౫.౬౭॥
 చతుష్కపుష్పప్రకరావికీర్ణయోః పరోఽపి కో నామ తవానుమన్యతే ।
 అలక్తకాఙ్కాని పదాని పాదయోర్వికీర్ణకేశాసు పరేతభూమిషు ॥ ౫.౬౮॥
 అయుక్తరూపం కిమతః పరం వద త్రినేత్రవక్షః సులభం తవాపి యత్ ।
 స్తనద్వయేఽస్మిన్ద్వరిచన్దనాస్పదే పదం చితాభస్మరజః కరిష్యతి ॥ ౫.౬౯॥
 ఇయం చ తేఽన్యా పురతో విడమ్బునా యదూఢయా వారణరాజహార్యయా ।
 విలోక్య వృద్ధోక్షమధిష్ఠితం త్వయా మహాజనః స్మేరముఖో భవిష్యతి ॥ ౫.౭౦॥
 ద్వయం గతం సమ్ప్రతి శోచనీయతాం సమాగమప్రార్థనయా కపాలినః ।

కలా చ సా కాన్తిమతి కలావతస్తమస్య లోకస్య చ నేత్రకౌముదీ || ౫.౭౧||
 వపుర్విరూపాక్షమలక్ష్యజన్మతా దిగమృరత్వేన నివేదితం వసు |
 వరేషు యద్బాలమృగాక్షి మృగ్యతే తదస్తి కిం వ్యస్తమపి త్రిలోచనే || ౫.౭౨||
 నివర్తయాస్మాదసదీప్సితాన్మనః క్వ తద్విధస్త్యం క్వ చ పుణ్యలక్షణా |
 అపేక్ష్యతే సాధుజనేన వైదికీ శ్మశానశూలస్య న యూపసత్క్రియా || ౫.౭౩||
 ఇతి ద్విజాతో ప్రతికూలవాదిని ప్రవేపమానాధరలక్ష్యకోపయా |
 ఏకుఞ్చితభ్రూలతమాహితే తయా విలోచనే తిర్యగుపాన్తలోహితే || ౫.౭౪||
 ఉవాచ చైనం పరమార్థతో హరం న వేత్సి నూనం యత ఏవమాత్థ మామ్ |
 అలోకసామాన్యమచిన్త్యహేతుకం ద్విషన్తి మన్దాశ్చరితం మహాత్మనామ్ || ౫.౭౫||
 ఏవత్ప్రతికారపరేణ మజ్జలం నిషేవ్యతే భూతిసముత్సుకేన వా |
 జగచ్ఛరణ్యస్య నిరాశిషః సతః కిమేభిరాశోపహతాత్మవృత్తిభిః || ౫.౭౬||
 అకిఞ్చనః సన్ప్రభవః స సమ్మదాం త్రిలోకనాథః పితృసదృగోచరః |
 స భీమరూపః శివ ఇత్యుదీర్యతే స సన్తి యాథార్థ్యవిదః పినాకినః || ౫.౭౭||
 విభూషణోద్భాసి పినద్ధభోగి వా గజాజినాలమ్బి దుకూలధారి వా |
 కపాలి వా స్యాదథ వేస్త్యశేఖరం న విశ్వమూర్తైరవధార్యతే వపుః || ౫.౭౮||
 తదజ్ఞసంసర్గమవాప్య కల్పతే ధ్రువం చితాభస్మరజో విశుద్ధయే |
 తథా హి నృత్యాభినయక్రియాచ్యుతం విలిప్యతే మౌలిభిరమృరౌకసామ్ || ౫.౭౯||
 అసమ్పదస్తస్య వృషేణ గచ్ఛతః ప్రభిన్నదిగ్వారణవాహనో వృషా |
 కరోతి పాదాపుపగమ్య మౌలినా వినిద్రమన్దారరజోరుణాఙ్గలీ || ౫.౮౦||
 ఏవక్షతా దోషమపి చ్యుతాత్మనా త్వయైకమీశం ప్రతి సాధు భాషితమ్ |
 యమామనన్త్యాత్మభువోఽపి కారణం కథం స లక్ష్యప్రభవో భవిష్యతి || ౫.౮౧||
 అలం వివాదేన యథా శ్రుతస్త్యయా తథావిధస్తావదశేషమస్తు సః |
 మమాత్ర భావైకరసం మనః స్థితం న కామవృత్తిర్వచనీయమీక్షతే || ౫.౮౨||
 నివార్యతామాలి కిమప్యయం బటుః పునర్వివక్షుః స్ఫురితోత్తరాధరః |
 న కేవలం యో మహతోఽవభాషతే శృణోతి తస్మాదపి యః స పాపభాక్ || ౫.౮౩||
 ఇతో గమిష్యామ్యథవేతి వాదినీ చచాల బాలా స్తనభిన్నవల్కలా |
 స్వరూపమాస్థాయ చ తాం కృతస్మితః సమాలలమ్బే వృషరాజకేతనః || ౫.౮౪||

తం వీక్ష్య వేపథుమతీ సరసాఙ్గయష్టిర్నిక్షేపణాయ పదముద్భృతముద్వహస్తీ ।
 మార్గాచలవ్యతికరాకులితేవ సిన్ధుః శైలాధిరాజతనయా న యయా న తస్థా ॥ ౫.౮౫ ॥
 అద్యప్రభృత్యవనతాఙ్గీ తవాస్మి దాసః క్రీతస్తపోభిరితి వాదిని చన్ద్రమాతౌ ।
 అహ్నాయ సా నియమజం క్లమముత్ససర్జ క్లేశః ఫలేన హి పునర్నవతాం విధత్తే ॥
 ౫.౮౬ ॥

ఇతి శ్రీకాలిదాసకృతౌ కుమారసమ్భవే మహాకావ్యే
 తపఃఫలోదయో నామ పంచమః సర్గః సమూర్ఘః ॥ ౫ ॥

సర్గః ౬ - ఉమాప్రదానః

అథ విశ్వాత్మానే గౌరీ సన్నిదేశ మిథః సఖీమ్ ।
 దాతా మే భూభృతాం నాథః ప్రమాణీక్రియతామితి ॥ ౬.౧ ॥
 తయా వ్యాహృతసన్దేశా సా బభౌ నిభృతా ప్రియే ।
 చూతయష్టిరివాభ్యాష్యే మధౌ పరభృతాముఖీ ॥ ౬.౨ ॥
 స తథేతి ప్రతిజ్ఞాయ విసృజ్య కథమప్యమామ్ ।
 ఋషీజ్ఞోఽతిర్మయాన్నస్త సస్మార స్మరశాసనః ॥ ౬.౩ ॥
 తే ప్రభామణ్డలైర్వ్యోమ ద్యోతయన్తస్తపోధనాః ।
 సార్కుసతీకాః సపది ప్రాదురాసన్పురః ప్రభోః ॥ ౬.౪ ॥
 ఆప్లతాస్తీరమన్దార- కుసుమోత్కిరవీచిషు ।
 ఆకాశగఙ్గాస్రోతస్సు దిజ్ఞాగమదగనిషు ॥ ౬.౫ ॥
 ముక్తాయజ్ఞోపవీతాని బిభ్రతో హైమవల్కలాః ।
 రత్నాక్షసూత్రాః ప్రవ్రజ్యాం కల్పవృక్ష ఇవాశ్రితాః ॥ ౬.౬ ॥
 అధఃప్రవర్తితాశ్వేన సమావర్జితకేతునా ।
 సహస్రరశ్మినా శశ్వత్సప్రమాణముదీక్షితాః ॥ ౬.౭ ॥
 ఆసక్తబాహులతయా సార్థముద్భృతయా భువా ।
 మహావరాహదంష్ట్రాయాం విశ్రాంతాః ప్రలయాపది ॥ ౬.౮ ॥
 సర్గశేషప్రణయనాద్యశ్వయోనేరనన్తరమ్ ।
 పురాతనాః పురావిద్భిర్ధౌతార ఇతి కీర్తితాః ॥ ౬.౯ ॥
 ప్రాక్తనానాం విశుద్ధానాం పరిపాకముపేయుషామ్ ।

తపసాముపభుజ్ఞానాః ఫలాన్యపి తపస్వినః ॥ ౬.౧౦॥

తేషాం మధ్యగతా సాధ్వీ పత్యుః పాదార్పితేక్షణా ।
సాక్షాదీవ తపఃసిద్ధిర్బభాసే బహ్వరున్దతి ॥ ౬.౧౧॥

తామగౌరవభేదేన మునీంశ్చాపశ్యదీశ్వరః ।
స్త్రీ పుమానిత్యనాస్త్తేషా వృత్తం హి మహితం సతామ్ ॥ ౬.౧౨॥

తద్ధర్శనాదభూచ్ఛమోర్భూర్భూయాన్దారార్థమాదరః ।
క్రియాణాం ఖలు ధర్మ్యాణాం సప్తతోన్య మూలసాధనమ్ ॥ ౬.౧౩॥

ధర్మేణాపి పదం శర్వే కారితే పార్వతీం ప్రతి ।
పూర్వాపరాధభీతస్య కామస్యోచ్ఛ్వాసితం మనః ॥ ౬.౧౪॥

అథ తే మునయః సర్వే మానయిత్యా జగద్గురుమ్ ।
ఇదమూచురనూచానాః ప్రీతికణ్ఠకితత్వచః ॥ ౬.౧౫॥

యదబ్బిహ్మా సమ్యగ్మాత్నం యదగ్నో విధినా హుతమ్ ।
యచ్ఛ తప్తం తపస్తస్య విపక్వం ఫలమద్య నః ॥ ౬.౧౬॥

యదధ్యక్షేణ జగతాం వయమారోపితాస్త్యయా ।
మనోరథస్యావిషయం మనోవిషయమాత్మనః ॥ ౬.౧౭॥

యస్య చేతసి వర్తేథాః స తావత్కృతినాం వరః ।
కిం పునర్బుహ్మయోనేర్యస్తవ చేతసి వర్తతే ॥ ౬.౧౮॥

సత్యమర్కాచ్చ సోమాచ్చ పరమధ్యాస్మహే పదమ్ ।
అద్య తూచ్చైస్తరం తస్మాత్స్మరణానుగ్రహోత్తవ ॥ ౬.౧౯॥

త్వత్సమ్భావితమాత్మానం బహు మన్యామహే వయమ్ ।
ప్రాయః ప్రత్యయమాధత్తే స్వగుణేషాత్తమాదరః ॥ ౬.౨౦॥

యా నః ప్రీతిర్విరూపాక్ష త్వదనుధ్యానసమ్భవా ।
సా కిమావేద్యతే తుభ్యమన్తరాత్మాసి దేహినామ్ ॥ ౬.౨౧॥

సాక్షాద్బ్రష్టోఽసి న పునర్విద్మస్తావం వయమజ్ఞాసా ।
ప్రసీద కథయాత్మానం న ధియాం పథి వర్తసే ॥ ౬.౨౨॥

కిం యేన సృజసి వ్యక్తముత యేన బిభర్షి తత్ ।
అథ విశ్వస్య సంహర్తా భాగః కతమ ఏష తే ॥ ౬.౨౩॥

అథవా సుమహత్యేషా ప్రార్థనా దేవ తిష్ఠతు ।
 చిన్మితోపస్థితాన్తావచ్ఛాధి నః కరవామ కిమ్ ॥ ౬.౨౪॥
 అథ మాలిగతస్యేన్దోర్విశదైర్దశనాంశుభిః ।
 ఉపచిన్వన్పుభాం తస్మిన్ ప్రత్యాహ పరమేశ్వరః ॥ ౬.౨౫॥
 విదితం వో యథా స్వార్థా న మే కాశ్చిత్ప్రవృత్తయః ।
 నను మూర్తిభిరష్టాభిరితమ్భూతోఽస్మి సూచితః ॥ ౬.౨౬॥
 సోఽహం తృష్ణాతురైర్వృష్టిం విద్యుత్వానివ చాతకైః ।
 అరివిప్రకృతైర్దైవైః ప్రసూతిం ప్రతి యాచితః ॥ ౬.౨౭॥
 అత ఆహర్మమిచ్ఛామి పార్వతీమాత్మజన్మనే ।
 ఉత్పత్తయే హవిరోభిక్తుర్యజమాన ఇవారణిమ్ ॥ ౬.౨౮॥
 తామస్మదర్థే యుష్మాభిర్యాచితవ్యో హిమాలయః ।
 విక్రియామై న కల్పన్తే సమృద్ధాః సదనుష్ఠితాః ॥ ౬.౨౯॥
 ఉన్నతేన స్థితిమతా ధురముద్వహతా భువః ।
 తేన యోజితసమృద్ధం విత్త మామప్యవశోచితమ్ ॥ ౬.౩౦॥
 ఏవం వాచ్యః స కన్యార్థమితి వో నోపదిశ్యతే ।
 భవత్ప్రణీతమాచారమామనన్తి హి సాధవః ॥ ౬.౩౧॥
 ఆర్యాప్యరున్ధతీ తత్ర వ్యాపారం కర్తుం అర్హతి ।
 ప్రాయేణైవంవిధే కార్యే పురస్థీణాం ప్రగల్భతా ॥ ౬.౩౨॥
 తత్ప్రయాతాషధిప్రస్థం సిద్ధయే హిమవత్పురమ్ ।
 మహాకోశిప్రపాతేఽస్మిన్సంక్లమః పునరేవ నః ॥ ౬.౩౩॥
 తస్మిన్సంయమినామాద్యే జాతే పరిణయోన్ముఖే ।
 జహుః పరిగ్రహప్రీడాం ప్రాజాపత్యాస్తపస్వినః ॥ ౬.౩౪॥
 తతః పరమమిత్యుక్తౌ ప్రతన్ధే మునిమణ్డలమ్ ।
 భగవానపి సమ్ప్రాప్తః ప్రథమోద్దిష్టమాస్పదమ్ ॥ ౬.౩౫॥
 తే చాకాశమసిశ్యామముత్పత్య పరమర్షయః ।
 ఆనెదురోషధిప్రస్థం మనసా సమరంహసః ॥ ౬.౩౬॥
 అలకామతివాహ్యేవ వసతిం వసుసమ్పదామ్ ।

స్వర్గాభిష్యన్దవమనం కృత్వేవోపనివేశితమ్ ॥ ౬.౩౭॥
 గజ్ఞాస్రోతఃపరిక్షిప్త- వప్రాన్తర్జ్వలితౌషధి ।
 బృహన్మణిశిలాసాలం గుప్తావపి మనోహరమ్ ॥ ౬.౩౮॥
 జితసింహభయా నాగా యత్రాశ్వా బిలయోనయః ।
 యక్షాః కిమ్పురుషాః పౌరా యోషితో వనదేవతాః ॥ ౬.౩౯॥
 శిఖరాసక్తమేఘానాం వ్యజన్తే యత్ర వేశ్మనామ్ ।
 అనుగర్జితసన్నిధౌః కరణైర్మురజస్వనాః ॥ ౬.౪౦॥
 యత్ర కల్పద్రుమైరేవ విలోలవిటపాంశుకైః ।
 గృహయన్త్రప్రతాకాశ్చీరపౌరాదరనిర్మితా ॥ ౬.౪౧॥
 యత్ర స్ఫటికహర్మ్యేషు నక్తమాపానభూమిషు ।
 జ్యోతిషాం ప్రతిబిమ్బాని ప్రాపున్వన్త్యుపహారతామ్ ॥ ౬.౪౨॥
 యత్రౌషధిప్రకాశేన నక్తం దర్శితసంజ్ఞారాః ।
 అనభిజ్ఞాన్తమిస్రాణాం దుర్ధినేష్యభిసారికాః ॥ ౬.౪౩॥
 యౌవనాన్తం వయో యస్మిన్నాతజ్ఞః కుసుమాయుధః ।
 రతిభేదసముత్పన్నా నిద్రా సంజ్ఞావిపర్యయః ॥ ౬.౪౪॥
 భ్రూభేదిభిః సకమ్పాప్తైర్లలితాఙ్గులితర్జనైః ।
 యత్ర కోపైః కృతాః స్త్రీణామాప్రసాదార్థినః ప్రియాః ॥ ౬.౪౫॥
 సన్తానకతరుచ్ఛాయా- సుప్తవిద్యాధరాధ్వగమ్ ।
 యస్య చోపవనం బాహ్యం సుగన్ధిర్గన్ధమాదనః ॥ ౬.౪౬॥
 అథ తే మునయో దివ్యాః ప్రేక్ష్య హైమవతం పురమ్ ।
 స్వర్గాభిసన్నిసుకృతం వజ్రానామివ మేనిరే ॥ ౬.౪౭॥
 తే సద్మని గిరేర్వేగాదున్ముఖద్వాఃస్థవీక్షితాః ।
 అవతేరుర్జటాభారైర్లిఖితానలనిశ్చలైః ॥ ౬.౪౮॥
 గగనాదవతీర్ణా సా యథావృద్ధపురస్సరా ।
 తోయాన్తర్భాస్కరాశీవ రేజే మునిపరమ్పరా ॥ ౬.౪౯॥
 తానర్హ్యానర్హ్యమాదాయ దూరాత్ప్రత్యుద్యయౌ గిరిః ।
 నమయన్సారగురుభిః పాదన్యాసైర్వసున్ధరామ్ ॥ ౬.౫౦॥

ధాతుతాన్త్రాధరః ప్రాంశుర్దేవదారుబృహద్భుజః ।
 ప్రకృత్యైవ శిలోరస్కః సువ్యక్తో హిమవానితి ॥ ౬.౫౦॥
 విధిప్రయుక్తసత్కారైః స్వయం మార్గస్య దర్శకః ।
 స తైరాక్రమయామాస శుద్ధాంతం శుద్ధకర్మభిః ॥ ౬.౫౧॥
 తత్ర వేత్తాసనాసీనాన్కృతాసనపరిగ్రహః ।
 ఇత్యువాచేశ్వరాన్వాచం ప్రాజ్ఞలిః పృథివీధరః ॥ ౬.౫౩॥
 అపమేహోదయం వర్షమదృష్టకుసుమం ఫలమ్ ।
 అతర్కితోపపన్నం వో దర్శనం ప్రతిభాతి మే ॥ ౬.౫౪॥
 మూఢం బుద్ధమివాత్మానం హైమీభూతమివాయసమ్ ।
 భూమేర్ద్రివమివారూఢం మన్యే భవదనుగ్రహాత్ ॥ ౬.౫౫॥
 అద్యప్రభృతి భూతానామధిగమ్యాఽస్మి శుద్ధయే ।
 యదధ్యాసితమర్హద్భిస్తద్ధి తీర్థం ప్రవక్షతే ॥ ౬.౫౬॥
 అవైమి పూతమాత్మానం ద్వయేనైవ ద్విజోత్తమాః ।
 మూర్ధ్ని గజాప్రపాతేన ధౌతపాదామృషా చ వః ॥ ౬.౫౭॥
 జగ్గమం ప్రైష్యభావే వః స్థావరం చరణాఙ్గీతమ్ ।
 విభక్తానుగ్రహం మన్యే ద్విరూపమపి మే వపుః ॥ ౬.౫౮॥
 భవత్సమ్భావనోత్థాయ పరితోషాయ మూర్చ్ఛితే ।
 అపి వ్యాప్తదిగంతాని నాఙ్గాని ప్రభవంతి మే ॥ ౬.౫౯॥
 న కేవలం దరీసంస్థం భాస్వతాం దర్శనేన వః ।
 అన్తర్గతమపాస్తం మే రజసోఽపి పరం తమః ॥ ౬.౬౦॥
 కర్తవ్యం వో న పశ్యామి స్యాచ్చేత్కిం నోపపద్యతే ।
 శక్యే మత్పావనాయైవ ప్రస్థానం భవతామిహ ॥ ౬.౬౧॥
 తథాపి తావత్కస్మింశ్చిదాజ్ఞాం మే దాతుమర్హత ।
 వినియోగప్రసాదా హి కింకరాః ప్రభవిష్టుషు ॥ ౬.౬౨॥
 ఏతే వయమమీ దారాః కన్యేయం కులజీవితమ్ ।
 బ్రూత యేనాత్ర వః కార్యమనాస్థా బాహ్యవస్తుషు ॥ ౬.౬౩॥
 ఇత్యుచివాంస్తమేవార్థం దరీముఖవిసర్పిణా ।

ద్విరివ ప్రతిశబ్దేన వ్యాజహార హిమాలయః ॥ ౬.౬౪॥

అథాఙ్గీరసమగ్రణ్యముదాహరణవస్తుషు ।

ఋషయశ్చోదయామాసుః ప్రత్యువాచ స భూధరమ్ ॥ ౬.౬౫॥

ఉపపన్నమిదం సర్వమతః పరమపి త్వయి ।

మనసః శిఖరాణాం చ సదృశీ తే సమున్నతిః ॥ ౬.౬౬॥

స్థానే త్వాం స్థావరాత్మానం విష్ణుమాహుస్తథా హి తే ।

చరాచరాణాం భూతానాం కుక్షిరాధారతాం గతః ॥ ౬.౬౭॥

గామధాన్యత్కథం నాగో మృణాలమృదుభిః ఫణైః ।

ఆ రసాతలమూలాత్త్వమవాలమ్బిష్యథా న చేత్ ॥ ౬.౬౮॥

అచ్ఛిన్నామలసంతానాః సముద్రోర్మ్యనివారితాః ।

పునన్తి లోకాన్పుణ్యత్వాత్కీర్తయః సరితశ్చ తే ॥ ౬.౬౯॥

యథైవ శ్లాఘ్యతే గఙ్గా పాదేన పరమేష్ఠినః ।

ప్రభవేణ ద్వితీయేన తథైవోచ్ఛిరసా త్వయా ॥ ౬.౭౦॥

తిర్యగూర్ధ్వమధస్తాచ్చ వ్యాపకో మహిమా హరేః ।

త్రివిక్రమోద్యతస్యాసీత్స చ స్వాభావికస్తవ ॥ ౬.౭౧॥

యజ్ఞభాగభుజాం మధ్యే పదమాతస్థషా త్వయా ।

ఉచ్చైర్ద్విరణ్మయం శృంగం సుమేరోర్వితథీకృతమ్ ॥ ౬.౭౨॥

కారీన్యం స్థావరే కాయే భవతా సర్వమర్పితమ్ ।

ఇదం తు భక్తినస్తుం తే సతామారాధనం వపుః ॥ ౬.౭౩॥

తదాగమనకార్యం నః శృణు కార్యం తవైవ తత్ ।

శ్రేయసాముపదేశాత్త వయమత్రాంశభాగినః ॥ ౬.౭౪॥

అణిమాదిగుణోపేతమస్పృష్టపురుషాన్తరమ్ ।

శబ్దమిశ్వర ఇత్యుచైః సార్థచన్ద్రం బిభర్తి యః ॥ ౬.౭౫॥

కల్పితాన్యోన్యసామర్థ్యైః పృథివ్యాదిభిరాత్మని ।

యేనేదం ధ్రియతే విశ్వం ధుర్వైర్యానమివాధ్వని ॥ ౬.౭౬॥

యోగినో యం విచిన్వన్తి క్షేత్రాభ్యన్తరవర్తినమ్ ।

అనావృత్తిభయం యస్య పదమాహుర్మసీషిణః ॥ ౬.౭౭॥

స తే దుహితరం సాక్షాత్సాక్షీ విశ్వస్య కర్మణః ।
 వృణుతే వరదః శమ్భురస్మత్సజ్జామితైః పదైః ॥ ౬.౭౮॥
 తమర్థమివ భారత్యా సుతయా యోక్తుమర్హసి ।
 అశోచ్యా హి పితుః కన్యా సద్భర్తృ ప్రతిపాదితా ॥ ౬.౭౯॥
 యావదేతాని భూతాని స్థావరాణి చరాణి చ ।
 మాతరం కల్పయన్త్యేనామీశో హి జగతః పితా ॥ ౬.౮౦॥
 ప్రణమ్య శితికణ్ఠాయ విబుధాస్తదనస్తరమ్ ।
 చరణౌ రజ్జాయన్త్యస్యాశ్చూడామణిమరీచిభిః ॥ ౬.౮౧॥
 ఉమా వధూర్భవాన్దాతా యాచితార ఇమే వయమ్ ।
 వరః శమ్భురలం హ్యేష త్వత్కులోద్భూతయే విధిః ॥ ౬.౮౨॥
 అస్తోతుః స్తూయమానస్య వన్ద్యస్యానన్యవన్దినః ।
 సుతాసమ్భవస్థవిధినా భవ విశ్వగురోర్గురుః ॥ ౬.౮౩॥
 ఏవం వాదిని దేవర్షౌ పార్శ్వే పితురథోముఖీ ।
 లీలాకమలపత్రాణి గణయామాస పార్వతీ ॥ ౬.౮౪॥
 శైలః సమూర్ణకామోఽపి మేనాముఖముదైక్షత ।
 ప్రాయేణ గృహిణీనేత్రాః కన్యార్థే హి కుటుమ్బినః ॥ ౬.౮౫॥
 మేనే మేనాపి తత్సర్వం పత్యుః కార్యమభీప్సితమ్ ।
 భవన్త్యవ్యభిచారిణ్యో భర్తురిష్టే పతివ్రతాః ॥ ౬.౮౬॥
 ఇదమత్రోత్తరం న్యాయ్యమితి బుద్ధ్యా విమృశ్య సః ।
 ఆదదే వచసామన్తే మజ్జలాలఙ్కృతాం సుతామ్ ॥ ౬.౮౭॥
 ఏహి విశ్వాత్మనే వత్సే భిక్షాసి పరికల్పితా ।
 అర్థినో మునయః ప్రాప్తం గృహమేధిఫలం మయా ॥ ౬.౮౮॥
 ఏతావదుక్త్వా తనయామృషీనాహ మహీధరః ।
 ఇయం నమతి వః సర్వాంస్త్రీలోచనవధూరితి ॥ ౬.౮౯॥
 ఈప్సితార్థక్రియోదారం తేఽభినన్ద్య గిరేర్వచః ।
 ఆశీర్భరేధయామాసుః పురఃపాకాభిరమ్బికామ్ ॥ ౬.౯౦॥
 తాం ప్రణామాదరస్రస్త్వ జామ్బూనదవతంసకామ్ ।

అఙ్కమారోపయామాస లఙ్ఘమానామరున్ధతీ || ౬.౯౧||

తన్మాతరం చాశ్రముఖీం దుహితృన్నేహవిక్లవామ్ |

వరస్యానన్యపూర్వస్య విశోకామకరోద్గుణైః || ౬.౯౨||

వైవాహికీం తిథిం పృష్టాస్తత్క్షణం హరబన్ధనా |

తే త్ర్యహదూర్ధ్వమాఖ్యాయ చేలుశ్చిరపరిగ్రహాః || ౬.౯౩||

తే హిమాలయమామన్త్య పునః ప్రేక్ష్య చ శూలినమ్ |

సిద్ధం చాస్మై నివేద్యార్థం తద్విసృష్టాః ఖముద్యయః || ౬.౯౪||

పశుపతిరపి తాన్యహాని కృచ్ఛాద్దగమయదద్రిసుతాసమాగమోత్కః |

కమపరమవశం న విప్రకుర్వ్యుర్విభుమపి తం యదమీ స్పృశన్తి భావాః || ౬.౯౫||

ఇతి శ్రీకాలిదాసకృతౌ కుమారసమ్భవే మహాకావ్యే

ఉమాప్రదానో నామ షష్ఠః సర్గః సమూర్ణః || ౬||

సర్గః ౭ - ఉమాపరిణయః

అథౌషధీనామధిపస్య వృద్ధౌ తిథౌ చ జామిత్రగుణాన్వితాయామ్ |

సమేతబన్ధుర్హిమవాన్సుతాయా వివాహదీక్షావిధిమన్వతిష్ఠత్ || ౭.౧||

వైవాహికైః కౌతుకసంవిధానైర్గృహే గృహే వ్యగ్రపురస్థివర్గమ్ |

అసీత్పురం సానుమతోఽనురాగాదస్తఃపురం చైకకులోపమేయమ్ || ౭.౨||

సంతానకాకీర్ణమహాపథం తచ్ఛీనాంశుకైః కల్పితకేతుమాలమ్ |

భాసా జ్వలత్కాఞ్చనతోరణానాం స్థానాన్తరస్వర్గ ఇవాబభాసే || ౭.౩||

ఏతైవ సత్యామపి పుత్రపక్షౌ చిరస్య దృష్టేవ మృతోత్థితేవ |

అసన్నపాణిగ్రహణేతి పిత్రోరుమా విశేషోఽచ్యవసితం బభూవ || ౭.౪||

అఙ్కాద్యయావఙ్కముదీరితాశిః సా మణ్ణనాన్మణ్ణనమన్వభుక్తుః |

సమ్బంధిభిన్నోఽపి గిరేః కులస్య స్నేహస్తదేకాయతనం జగమ || ౭.౫||

మైత్రే ముహూర్తే శశలాఞ్చనేన యోగం గతాసూత్రరఫల్గునీషు |

తస్యాః శరీరే ప్రతికర్మ చక్రరృద్ధస్త్రీయో యాః పతిపుత్రవత్యః || ౭.౬||

సా గౌరసిద్ధార్థనివేశవద్భిర్దూర్వాప్రవాతైః ప్రతిభిన్నరాగమ్ |

నిర్నాభికౌశేయముపాత్తబాణమభ్యజ్ఞనేపథ్యమలఞ్చకార || ౭.౭||

బభౌ చ సమృక్మముపేత్య బాలా నవేన దీక్షావిధిసాయకేన ।
 కరేణ భానోర్భుపలవసానే సన్ధ్యక్షమాణేవ శశాఙ్కలేఖా ॥ ౭.౮ ॥
 తాం లోధకల్కేన హృతాఙ్గతైలామాశ్యానకాలేయకృతాఙ్గరాగామ్ ।
 వాసో వసానామభిషేకయోగ్యం నార్యశ్చతుష్కాభిముఖం వ్యవైషుః ॥ ౭.౯ ॥
 విన్యస్తవైదుర్యశిలాతలేఽస్మిన్నవిధముక్తాఫలభక్తిచిత్రే ।
 ఆవర్జితాష్టాపదకుమ్భతోయాః సతూర్యమేనాం స్నపయాం బభూవుః ॥ ౭.౧౦ ॥
 సా మగ్గలస్నానవిశుద్ధగాత్రీ గృహీతపత్యుద్గమనీయవస్త్రా ।
 నిర్వృత్తపర్జన్యజలాభిషేకా ప్రపుల్లకాశా వసుధేవ రేజే ॥ ౭.౧౧ ॥
 తస్మాత్ప్రదేశాచ్చ వితానవన్తం యుక్తం మణిస్తమ్భచతుష్టయేన ।
 పతివ్రతాభిః పరిగృహ్య నిన్యే క్లప్తాసనం కౌతుకవేదిమధ్యమ్ ॥ ౭.౧౨ ॥
 తాం ప్రాఙ్ముఖీం తత్ర నివేశ్య తస్మిన్ షణ్ణం వ్యలమ్బున్న పురో నిషణ్ణాః ।
 భూతార్థశోభాప్రాయమాణనేత్రాః ప్రసాధనే సన్నిహితేఽపి నార్యః ॥ ౭.౧౩ ॥
 ధూపోష్మణా త్యాజితమార్ద్రభావం కేశాన్తమన్తఃకుసుమం తదీయమ్ ।
 పర్యాక్షిపత్కాచిదుదారబన్ధం దూర్వావతా పాణ్డమధూకదామ్నా ॥ ౭.౧౪ ॥
 విన్యస్తతుక్లాగురు చక్రరస్యా గోరోచనాపత్రవిభగ్గమగ్గమ్ ।
 సా చక్రవాక్కితసైకతాయాస్త్రిస్తోతసః కాన్తిమతీత్య తస్మా ॥ ౭.౧౫ ॥
 లగ్నద్విరేఫం పరిభూయ పద్మం సమేఘలేఖం శశినశ్చ బిమ్బమ్ ।
 తదాననశ్రీరలకైః ప్రసిద్ధిశ్చిచ్ఛేద సాదృశ్యకథాప్రసగ్గమ్ ॥ ౭.౧౬ ॥
 కర్ణార్పితో లోధకషాయరూషే గోరోచనాక్షేపనితాన్తగౌరే ।
 తస్యాః కపోలే పరభాగలాభాద్భుబన్ధ చక్షాంషి యవప్రరోహాః ॥ ౭.౧౭ ॥
 రేఖాబిభక్తశ్చ విభక్తగాత్ర్యాః కిఞ్చిన్మధూచ్ఛిష్టవిమృష్టరాగః ।
 కామవ్యభిఖ్యాం సుఫరిత్తైరపుష్యదాసన్నలావణ్యఫలోఽధ్రరోష్ఠః ॥ ౭.౧౮ ॥
 పత్యుః శిరశ్చన్ద్రకలామనేన స్పృశేతి సఖ్యా పరిహాసపూర్వమ్ ।
 సా రజ్జుయిత్వా చరణౌ కృతాశిర్మాల్యేన తాం నిర్వచనం జఘాన ॥ ౭.౧౯ ॥
 తస్యాః సుజాతోత్పలపత్రకాన్తే ప్రసాధికాభిర్నయనే నిరీక్ష్య ।
 న చక్షుషోః కాన్తివిశేషబుద్ధ్యా కాలాఙ్గానం మగ్గలమితు్యపాత్తమ్ ॥ ౭.౨౦ ॥
 సా సమ్భవద్భిః కుసుమైర్లతేవ జ్యోతిర్భిరుద్యద్భిరపి త్రియామా ।

సరిద్విహజ్జైవ లీయమానైరామువ్యమానాభరణా చకానే || ౭.౨౧||

ఆత్మానమాలోక్య చ శోభమానమాదర్శబిమ్బే స్తిమితాయతాక్షీ |
హరోపయానే త్వరితా బభూవ స్త్రీణాం ప్రియాలోకఫలో హి వేషః || ౭.౨౨||

అథాఙ్గాబిభ్యాం హరితాలమార్ద్రం మాఙ్గల్యమాదాయ మనఃశిలాం చ |
కర్ణావసక్తామలదస్తపత్రం మాతా తదీయం ముఖమున్నమయ్య || ౭.౨౩||

ఉమాస్తనోద్భేదమనుప్రవృద్ధో మనోరథో యః ప్రథమో బభూవ |
తమేవ మేనా దుహితుః కథజ్ఞోద్వివాహదీక్షాతిలకం చకార || ౭.౨౪||

బబన్ధ చాస్రాకులదృష్టిరస్యాః స్థానాన్తరే కల్పితసన్నివేశమ్ |
ధాత్ర్యఙ్గాలీభీః ప్రతిసార్యమాణమూర్ఛమయం కౌతుకహస్తస్తూత్రమ్ || ౭.౨౫||

క్షీరోదవేలేవ సఫేనపుజ్ఞా పర్యాప్తచన్ద్రేవ శరత్త్రియామా |
నవం నవక్షేమనివాసినీ సా భూయో బభౌ దర్పణమాదధానా || ౭.౨౬||

తామర్చితాభ్యః కులదేవతాభ్యః కులప్రతిష్ఠఃఆం ప్రణమయ్య మాతా |
అకారయత్కారయతవ్యదక్షా క్రమేణ పాదగ్రహణం సతీనామ్ || ౭.౨౭||

అఖణ్డితం ప్రేమ లభస్వ పత్యురిత్యుచ్యతే తాభిరుమా స్మ నమ్రా |
తయా తు తస్యార్ధశరీరభాజా పశ్చాత్కృతాః స్నిగ్ధజనాశిషోఽపి || ౭.౨౮||

ఇచ్ఛావిభూతోర్మరనురూపమద్రిస్తస్యాః కృతీ కృత్యమశేషయిత్యా |
సభ్యః సభాయాం సుహృదాస్థితాయాం తస్థౌ వృషాఙ్గాగమనప్రతీక్షః || ౭.౨౯||

తావద్వరస్యాపి కుబేరశైలే తత్పూర్వపాణిగ్రహణానురూపమ్ |
ప్రసాధనం మాతృభిరాదృతాభిర్న్యస్తం పురస్తాత్పురశాసనస్య || ౭.౩౦||

తద్గౌరవాన్మృగలమణనశ్రీః సా పస్పృశే కేవలమీశ్వరేణ |
స్వ ఏవ వేషః పరిణేతురిష్టం భావాన్తరం తస్య విభోః ప్రవేదే || ౭.౩౧||

బభూవ భన్మైవ సితాఙ్గరాగః కపాలమేవామలశేఖరశ్రీః |
ఉపాన్తభాగేషు చ రోచనాఙ్కో గజాజినస్యైవ దుకూలభావః || ౭.౩౨||

శఙ్ఖాన్తరద్యోతి విలోచనం యదన్తర్నివిష్టామలపిఙ్గతారమ్ |
సాన్నిధ్యపక్షే హరితాలమయ్యాన్తదేవ జాతం తిలకక్రియాయాః || ౭.౩౩||

యథాప్రదేశం భుజగేశ్వరాణాం కరిశ్యతామాభరణాన్తరత్వమ్ |
శరీరమాత్రం వికృతిం ప్రవేదే తథైవ తస్థుః ఫణరత్నశోభాః || ౭.౩౪||

దివాపి నిష్కూతమరీచిభాసా బాల్యాదనావిష్కృతలాఞ్చనేన ।
 చంద్రేణ నిత్యం ప్రతిభిన్నమాలేశ్చూడామణేః కిం గ్రహణం హరస్య ॥ ౭.౩౫॥
 ఇత్యద్భుతైకప్రభవః ప్రభావాత్ప్రసిద్ధనేపథ్యవిధేర్విధాతా ।
 ఆత్మానమాసన్నగణోపనీతే ఖడ్గే నిషక్తప్రతిమం దదర్శ ॥ ౭.౩౬॥
 స గోపతిం నన్దిభుజావలమ్బి శార్దూలచర్మాన్తరితోరుపృష్ఠమ్ ।
 తద్భక్తిసజ్జప్తబృహత్ప్రమాణమారుహ్య కైలాసమివ ప్రతస్థే ॥ ౭.౩౭॥
 తం మాతరో దేవమనువ్రజన్త్యః స్వవాహనక్షోభచలావతంసాః ।
 ముఖైః ప్రభామణ్డలరేణుగౌరైః పద్మాకరం చక్రరివాన్తరీక్షమ్ ॥ ౭.౩౮॥
 తాసాం చ పశ్చాత్కనకప్రభాణాం కాలీ కపాలాభరణా వకాసే ।
 బలాకినీ నీలపయోదరాజీ దూరం పురఃక్షిప్తశతప్రదేవ ॥ ౭.౩౯॥
 తతో గణైః శూలభృతః పురోగైరుదీరితో మజ్జలతూర్యఘోషః ।
 విమానశ్శృంగాణ్యవగాహమానః శశంస సేవావసరం సురేభ్యః ॥ ౭.౪౦॥
 ఉపాదదే తస్య సహస్రరశ్మిస్త్యష్టా నవం నిర్మితమాతపత్రమ్ ।
 స తద్దుకూలాదవిదూరమౌర్వభౌ పతద్గజ్గ ఇవోత్తమాజ్ఞే ॥ ౭.౪౧॥
 మూర్తే చ గజాయమునే తదానీం సచామరే దేవమనేవిషాతామ్ ।
 సముద్రగారూపవిపర్యయేఽపి సహంసపాతే ఇవ లక్ష్యమాణే ॥ ౭.౪౨॥
 తమన్వగచ్ఛత్ప్రభమో విధాతా శ్రీవత్సలక్ష్యా పురుషశ్చ సాక్షాత్ ।
 జయేతి వాచా మహిమానమస్య సంవర్ధయన్త్యా హవిషేవ వహ్నిమ్ ॥ ౭.౪౩॥
 షక్తేవ మూర్తిర్నిభిదే త్రిధా సా సామాన్యమేషాం ప్రథమావరత్వమ్ ।
 విష్ణోర్ధ్వరస్తస్య హరిః కదావిద్వేధాన్తయోస్తావపి ధాతురాద్యౌ ॥ ౭.౪౪॥
 తం లోకపాలాః పురుహూతముఖ్యాః శ్రీలక్షణోత్సర్గవిసితవేషాః ।
 దృష్టిప్రదానే కృతనన్దిసంజ్ఞాస్తద్ధర్మితాః ప్రాజ్ఞలయః ప్రణేముః ॥ ౭.౪౫॥
 కమ్పేన మూర్ధ్నః శతపత్రయోనిం వాచా హరిం వృత్రహణం స్మితేన ।
 ఆలోకమాశ్రేణ సురానశేషాన్సమ్భావయామాస యథాప్రధానమ్ ॥ ౭.౪౬॥
 తస్మై జయాశిః సస్యజే పురస్తాతస్పర్ధిభిస్తాన్స్మితపూర్వమాహ ।
 వివాహయజ్ఞే వితతేఽత్ర యూయమధ్వర్యవః పూర్వవృతా మయేతి ॥ ౭.౪౭॥
 విశ్వావసుప్రాగ్రహరైః ప్రవీణైః సగ్గేయమానత్రిపురావదానః ।

అధ్వానమధ్వాన్తవికారలఙ్ఘ్యస్తతార తారాధిపఖణ్డధారీ || ౭.౪౮ ||
 ఖే ఖేలగామీ తమువాహ వాహః సశబ్దచామీకరకిజ్జీణీకః |
 తటాభిఘాతాదివ లగ్నపజ్జే ధున్వన్ముహుః ప్రోతఘనే విషాణే || ౭.౪౯ ||
 స ప్రాపదప్రాప్తపరాభియోగం నగేన్ద్రగుప్తం నగరం ముహూర్తాత్ |
 పురో విలగ్నైర్హరదృష్టిపాతైః సువర్ణసూత్రైరివ కృష్యమాణః || ౭.౫౦ ||
 తస్యోపకణ్ఠే ఘననీలకణ్ఠేః అః కుతూహలాదున్ముఖపౌరదృష్టః |
 స్వబాణవిహ్వీదవతీర్య మార్గాదాసన్నభూపృష్ఠమియాయ దేవః || ౭.౫౧ ||
 తమృద్ధిమద్భుజనాధిరూఢైర్వృన్దైర్గజానాం గిరిచక్రవర్తీ |
 ప్రత్యుజ్జగామాగమనప్రతీతః ప్రఫుల్లవృక్షైః కటకైరివ స్వైః || ౭.౫౨ ||
 వర్గావుభౌ దేవమహీధరాణాం ద్వారే పురస్యోద్భటితాపిధానే |
 సమీయతుర్దూరవిసర్పిఘోషౌ భిన్నైకసేతూ పయసామివౌఘా || ౭.౫౩ ||
 ప్రీమానభూద్భూమిధరో హరేణ త్రైలోక్యవన్ద్యేన కృతప్రణామః |
 పూర్వం మహిమ్నా స హి తస్య దూరమావర్జితం నాత్మశిరో వివేద || ౭.౫౪ ||
 స ప్రీతియోగాద్వికసన్ముఖశ్రీర్జామాతురగ్రేసరతాముపేత్య |
 ప్రావేశయన్మన్దిరమృద్ధమేనమాగుల్ఫకీర్ణపణమార్గపుష్పమ్ || ౭.౫౫ ||
 తస్మిన్ముహూర్తే పురసున్దరీణామీశానసన్దర్శనలాలసానామ్ |
 ప్రాసాదమాలాసు బభూవురితం త్యక్తాన్యకార్యాణి విచేష్టితాని || ౭.౫౬ ||
 ఆలోకమార్గం సహసా వ్రజన్త్యా కయాచిదుద్వేష్టనవాన్తమాల్యః |
 బన్ధం న సమాభవిత ఏవ తావత్కరేణ రుద్ధోఽపి న కేశపాశః || ౭.౫౭ ||
 ప్రసాధికాలమ్పితమగ్రపాదమాక్షిప్య కాచిద్ద్రవరాగమేవ |
 ఉత్సుప్తలీలాగతిరాగవాణోదలక్తకాఙ్కం పదవీం తతాన || ౭.౫౮ ||
 విలోచనం దక్షిణమజ్ఞానేన సమాభవ్య తద్వఞ్చితవామనేత్రా |
 తథైవ వాతాయనసన్నికర్షం యయౌ శలాకామపరా వహన్తీ || ౭.౫౯ ||
 జాలాన్తరప్రేషితదృష్టిరన్యౌ ప్రస్థానభిన్నాం న బబన్ధ నీవీమ్ |
 నాభిప్రవిష్టాభరణప్రభేణ హస్తేన తస్థావలమ్బ్య వాసః || ౭.౬౦ ||
 అర్ధాచితా సత్వరముత్థితాయాః పదే పదే దుర్నిమితే గలన్తీ |
 కస్యోశ్చిదాసీద్రశనా తదానీమజ్ఘృష్టమూలార్పితసూత్రశేషా || ౭.౬౧ ||

తాసాం ముఖైరాసవగన్ధగర్భైర్వాప్తాస్తరాః సాన్ధ్రకుతూహలానామ్ ।

విలోలనేత్రభ్రమరైర్ద్రవాణాః సహస్రపత్రాభరణా ఇవాసన్ ॥ ౭.౬౨॥

తావత్పతాకాకులమిన్దుమాలిరుత్తోరణం రాజపథం ప్రపేదే ।

ప్రాసాదశృంఖ్లాణి దివాపి కుర్వజ్జ్యోత్స్నాభిషేకద్విగుణద్యుతీని ॥ ౭.౬౩॥

తమేకదృశ్యం నయనైః పిబన్త్యో నార్యో న జగ్ముర్విషయాన్తరాణి ।

తథా హి శేషేన్ద్రియవృత్తిరాసాం సర్వాత్మనా చక్షురివ ప్రవిష్టా ॥ ౭.౬౪॥

స్థానే తపో దుశ్చరమేతదర్థమపర్ణయా పేలవయాపి తప్తమ్ ।

యా దాస్యమప్యస్య లభేత నారీ సా స్యాత్కృతార్థా కిముతాఙ్కశయ్యామ్ ॥ ౭.౬౫॥

పరస్పరేణ స్పృహణీయశోభం న చేదిదం ద్వన్ద్వమయోజయిష్యత్ ।

అస్మిన్ద్వయే రూపవిధానయత్నః పత్యుః ప్రజానాం విఫలోఽభవిశ్యత్ ॥ ౭.౬౬॥

న నూనమారూఢరుషా శరీరమనేన దగ్ధం కుసుమాయుధస్య ।

వ్రీడాదముం దేవముదీక్ష్య మన్యే సన్న్యస్తదేహః స్వయమేవ కామః ॥ ౭.౬౭॥

అనేన సమ్భన్ధముపేత్య దిష్ట్యా మనోరథప్రార్థితమీశ్వరేణ ।

మూర్ధానమాలి ఊతిధారణోచ్చముచ్చైస్తరాం వక్ష్యతి శైలరాజః ॥ ౭.౬౮॥

ఇత్యోషధిప్రస్థవిలాసినినాం శృణ్వన్కథాః శ్రోత్రసుఖాస్త్రినేత్రః ।

కేయూరచూర్ణీకృతలాజముష్టిం హిమాలయస్యాలయమాససాద ॥ ౭.౬౯॥

తత్రావతీర్యాచ్యుతదత్తహస్తః శరద్ధనాద్దీధితిమానివోక్షః ।

క్రాంతాని పూర్వం కమలాసనేన కక్ష్యాన్తరాణ్యదిపతేర్వివేశ ॥ ౭.౭౦॥

తమన్వగిన్ద్రప్రముఖాశ్చ దేవాః సప్తర్షిపూర్వాః పరమర్షయశ్చ ।

గణాశ్చ గిర్యాలయమభ్యగచ్ఛన్పుశస్తమారమ్భమివోత్తమార్థాః ॥ ౭.౭౧॥

తత్రేశ్వరో విష్ణురభాగ్యథావత్సరత్నమర్ఘ్యం మధుమచ్ఛ గవ్యమ్ ।

నవే దుకూలే చ నగోపసీతం ప్రత్యగ్రహీత్సర్వమమన్త్రవర్ణమ్ ॥ ౭.౭౨॥

దుకూలవాసాః స వధూసమీపం నిన్యే వినీతైరవరోధరక్షైః ।

వేలాసమీపం స్ఫుటఫేనరాజిర్నవైరుదన్వానివ చన్ద్రపాదైః ॥ ౭.౭౩॥

తయా ప్రవృద్ధాననచన్ద్రకాన్త్యా ప్రఫుల్లచక్షుఃకుముదః కుమార్యా ।

ప్రసన్నచేతఃసలిలః శివోఽభూత్సంసృజ్యమానః శరదేవ లోకః ॥ ౭.౭౪॥

తయోః సమాపత్తిషు కాతరాణి కిఞ్చిద్వ్యవస్థాపితసంహృతాని ।

హ్రీయస్త్రణాం తత్క్షణమన్వభూవన్నన్యోన్యలోలాని విలోచనాని ॥ ౭.౭౫॥

తస్యాః కరం శైలగురూపనీతం జగ్రాహ తామ్రాఙ్గులిమష్టమూర్తిః ।

ఉమాతనౌ గూఢతనోః స్మరస్య తచ్ఛక్తి-నః పూర్వమివ ప్రరోహమ్ ॥ ౭.౭౬॥

రోమోద్గమః ప్రాదురభూదుమాయాః స్విన్నాఙ్గులిః పుఙ్గవకేతురాసీత్ ।

వృత్తిస్తయోః పాణిసమాగమేన సమం విభక్తేవ మనోభవస్య ॥ ౭.౭౭॥

ప్రయుక్తపాణిగ్రహణం యదన్యద్వధూవరం పుష్యతి కాన్తిమగ్ర్యామ్ ।

సాన్నిధ్యయోగాదనయోస్తదాసీం కిం కథ్యతే శ్రీరుభయస్య తస్య ॥ ౭.౭౮॥

ప్రదక్షిణప్రక్రమణాత్కృశానోరుదర్చిషస్తన్నిభునం చకాసే ।

మేరోరుపాన్తేషివ వర్తమానమన్యోన్యసంసక్తమహస్త్రియామమ్ ॥ ౭.౭౯॥

తౌ దమృతీ త్రిః పరిణీయ వహ్నిఙ్కరాగ్రసంస్పర్శనిమిలితాక్షీమ్ ।

తాం కారయామాస వధూం పురోధాస్తస్మిన్నమిధార్చిషి లాజమోక్షమ్ ॥ ౭.౮౦॥

సా లాజధూమాఙ్గులిమష్టగన్ధం గురూపదేశాద్వదనం నినాయ ।

కపోలసంసర్పిశిఖః స తస్యా ముహూర్తకర్ణోత్పలతాం ప్రవేదే ॥ ౭.౮౧॥

తదీషదార్ద్రాగుణగణ్ధలేఖముచ్ఛాసికాలాఙ్గానరాగమష్టోః ।

వధూముఖం క్లాంతయవావతంసమాచారధూమగ్రహణాద్భభూవ ॥ ౭.౮౨॥

వధూం ద్విజః ప్రాహ తవైష వత్సే వహ్నిర్వివాహం ప్రతి పూర్వసాక్షీ ।

శివేన భర్తా సహ ధర్మచర్యా కార్యా త్వయా ముక్తవిచారయేతి ॥ ౭.౮౩॥

ఆలోచనాన్తం శ్రవణే వితత్య పీతం గురోస్తద్వచనం భవాన్యా ।

నిదాఘకాలోల్పణతాపయేవ మాహేన్ద్రమమృఖః ప్రథమం పృథివ్యా ॥ ౭.౮౪॥

ధ్రువేణ భర్తా ధ్రువదర్శనాయ ప్రయుజ్యమానా ప్రియదర్శనేన ।

సా దృష్ట ఇత్యాననమున్నమయ్య హ్రీసన్నకణ్ఠీ కథమప్యవచ ॥ ౭.౮౫॥

ఇత్థం విధిజ్ఞేన పురోహితేన ప్రయుక్తపాణిగ్రహణోపచారౌ ।

ప్రణేమతుస్తౌ పితరౌ ప్రజానాం పద్మాసనస్థాయ పితామహాయ ॥ ౭.౮౬॥

వధూర్విధాత్రా ప్రతినన్యతే స్మ కల్యాణీ వీరప్రసవా భవేతి ।

వాచస్పతిః సన్నపి సోఽష్టమూర్తవాశాస్య చిన్తాస్తిమితో బభూవ ॥ ౭.౮౭॥

కృప్తోపచారాం చతురస్రవేదీం తావేత్య పశ్చాత్కృతకాసనస్థౌ ।

జాయాపతీ లౌకికమేషితవ్యమార్ద్రాక్షతారోపణమన్వభూతామ్ ॥ ౭.౮౮॥

పత్రాంతలగ్నైర్జలబిన్దుజాలైరాకృష్టముక్తాఫలజాలశోభమ్ ।
 తయోరుపర్యాయతనాలదణ్డమాధత్త లక్ష్మీః కమలాతపత్రమ్ ॥ ౭.౮౯॥
 ద్విధా ప్రయుక్తేన చ వాఙ్మయేన సరస్వతీ తన్మిథునం నునావ ।
 సంస్కారపూతేన వరం వరేణ్యం వధూం సుఖగ్రాహ్యనిబన్ధనేన ॥ ౭.౯౦॥
 తౌ సన్ధిషు వ్యజ్ఞోతవృత్తిభేదం రసాన్తరేషు ప్రతిబద్ధరాగమ్ ।
 అపశ్యతామస్పరసాం ముహూర్తం ప్రయోగమాద్యం లలితాఙ్గహారమ్ ॥ ౭.౯౧॥
 దేవాస్తదన్తే హరమూఢభార్యం కిరీటబద్ధాఙ్గాలయో నిపత్య ।
 శాపావసానే ప్రతిపన్నమూర్తైర్యయాచిరే పఞ్చశరస్య సేవామ్ ॥ ౭.౯౨॥
 తస్యానుమేనే భగవాన్విమన్యుర్యాపారమాత్మన్యపి సాయకానామ్ ।
 కాలే ప్రయుక్తా ఖలు కార్యవిధిర్విజ్ఞాపనా భర్తృషు సిద్ధిమేతి ॥ ౭.౯౩॥
 అథ విబుధగణాంస్థానిన్దమౌర్విస్సృజ్య క్షీతిధరపతికన్యామాదదానః కరేణ ।
 కనకకలశరక్షాభక్తిశోభాసనాథం క్షీతివిరచితశయ్యం కౌతుకాగారమాగాత్ ॥ ౭.౯౪॥
 నవపరిణయలజ్జాభూషణాం తత్ర గౌరీం వదనమపహరన్తి తత్కృతోత్పేషమీశః ।
 అపి శయనసఖీభ్యో దత్తవాచం కథఞ్చత్ప్రమథముఖవికారైర్హాసయామాస గూఢమ్ ॥
 ౭.౯౫॥

ఇతి శ్రీకాలిదాసకృతౌ కుమారసమ్భవే మహాకావ్యే
 ఉమాపరిణయో నామ సప్తమః సర్గః సమూర్ధః ॥ ౭॥

సర్గః ౮ - ఉమాసురతవర్జనం

పాణిపీడనవిధేరనన్తరం శైలరాజదుహితుర్హరం ప్రతి ।
 భావసాధ్యసపరిగ్రహాదభూత్కామదోహదమనోహరం వపుః ॥ ౮.౧॥
 వ్యాహృతా ప్రతివచో న సన్దధే గన్తుమైచ్ఛదవలమ్బితాంశుకా ।
 సేవతే సృ శయనం పరాఙ్మూఖీ సా తథాపి రతయే పినాకినః ॥ ౮.౨॥
 కైతవేన శయితే కుతూహలాత్పార్వతీ ప్రతిముఖం నిపాతితమ్ ।
 చక్షురున్మిషతి సస్మితం ప్రియే విద్యుదాహతమివ న్యమీలయత్ ॥ ౮.౩॥
 నాభిదేశనిహితః సకమ్పయా శక్కురస్య రురుధే తయా కరః ।
 తద్దుకూలమథ చాభవత్స్వయం దూరముచ్ఛసితనీవిబన్ధనమ్ ॥ ౮.౪॥
 ఏవమాలి నిగృహీతసాధ్వసం శక్కురో రహసి సేవ్యతామితి ।

సా సఖీభిరుపదిష్టమాకులా నాస్మరత్పుముఖవర్తిని ప్రియే || ౮.౫||
 అప్యవస్తుని కథాప్రవృత్తయే ప్రశ్నతత్పరమనశ్శాసనమ్ |
 వీక్షితేన పరిగృహ్య పార్వతి మూర్ధకమ్పమయముత్తరం దదౌ || ౮.౬||
 శూలినః కరతలద్వయేన సా సన్నిరుధ్య నయనే హృతాంశుకా |
 తస్య పశ్యతి లలాటలోచనే మోఘయత్నవిధురా రహస్యభూత్ || ౮.౭||
 చుమ్బనేష్యధరదానవర్జితం సన్నహస్తమదయోపగూహనే |
 క్లిష్టమన్మథమపి ప్రియం ప్రభోర్ధుర్లభప్రతికృతం వధూరతమ్ || ౮.౮||
 యన్ముఖగ్రహణమక్షతాధరం దత్తమప్రణపదం నఖం చ యత్ |
 యద్రతం చ సదయం ప్రియస్య తత్పార్వతీ విషహతే స్మ నేతరత్ || ౮.౯||
 రాత్రివృత్తమనుయోక్తుముద్యతం సా విభాతసమయే సఖీజనమ్ |
 నాకరోదపకుతూహలం హ్రియా శంసితం చ హృదయేన తత్వరే || ౮.౧౦||
 దర్పణే చ పరిభోగదర్శిని పృష్టతః ప్రణయినో నిషేదుషః |
 ప్రేక్ష్య బిమ్బమను బిమ్బమాత్మనః కాని కాని న చకార లజ్జయా || ౮.౧౧||
 నీలకణ్ఠపరిభుక్తయౌవనాం తాం వితోక్య జననీ సమాశ్వసత్ |
 భర్తృవల్లభతయా హి మానసీం మాతురస్యతి శుచం వధూజనః || ౮.౧౨||
 వాసరాణి కతిచిత్కథాన్తాన్ స్థాణునా రతమకారి చానయా |
 జ్ఞాతమన్మథరసా శనైః శనైః సా ముమోచ రతిదుఃఖశీలతామ్ || ౮.౧౩||
 సస్వజే ప్రియమురోనిపిడితా ప్రార్థితం ముఖమనేన నాహరత్ |
 మేఖలాపణయలోలతాం గతం హస్తమస్య శిథిలం రురోధ సా || ౮.౧౪||
 భావసూచితమదృష్టవిప్రియం చాటుమత్క్షణవియోగకాతరమ్ |
 కైశ్చిదేవ దివసైస్తదా తయోః ప్రేమ రూఢమితరేతరాశ్రయమ్ || ౮.౧౫||
 తం యథాత్మసదృశం వరం వధూరన్వరజ్యత వరస్తథైవ తామ్ |
 సాగరాదనపగా హి జాహ్నవీ సోఽపి తన్ముఖరస్నైకనిర్వృతిః || ౮.౧౬||
 శిష్యతాం నిధువనోపదేశినః శక్కురస్య రహసి ప్రపన్నయా |
 శిక్షితం యువతినైపుణం తయా యత్తదేవ గురుదక్షిణీకృతమ్ || ౮.౧౭||
 దష్టముక్తమధరోష్ఠమామ్బికా వేదనావిధుతహస్తపల్లవా |
 శీతలేన నిరవాపయత్క్షణం మౌలివన్ద్యశకలేన శూలినః || ౮.౧౮||

చుమ్మనాదలకచూర్ణదూషితం శక్కురోఽపి నయనం లలాటజమ్ ।
 ఉచ్చస్వసత్కమలగన్ధయే దదౌ పార్వతీవదనగన్ధవాహినే ॥ ౮.౧౯॥
 ఏవమిన్ద్రియసుఖస్య వర్తనః సేవనాదనుగృహీతమన్మథః ।
 శైలరాజభవనే సహోమయా మాసమాత్రమవసదద్వృషధ్వజః ॥ ౮.౨౦॥
 సోఽనుమాన్య హిమవన్తమాత్మభూరాత్మజావిరహదుఃఖభేదితమ్ ।
 తత్ర తత్ర విజహౌర సమ్పతన్నప్రమేయగతినా కకుద్మతా ॥ ౮.౨౧॥
 మేరుమేత్య మరుదాశుగోక్షకః పార్వతీస్తనపురస్కృతాన్కృతీ ।
 హేమపల్లవవిభజ్గంస్తరానన్వభూత్సురతమర్దనక్షమాన్ ॥ ౮.౨౨॥
 పద్మానాభవరణాఙ్కితాశ్మసు ప్రాప్తవత్స్వమృతవిప్రుషో నవాః ।
 మన్దరస్య కటకేషు చావసప్తార్వతీవదనపద్మషట్పదః ॥ ౮.౨౩॥
 వారణధ్వనితభీతయా తయా కణ్ఠసక్తఘనబాహుబన్దనః ।
 ఏకపిఙ్గలగిరౌ జగద్గురుర్నిర్వివేశ విశదాః శశిప్రభాః ॥ ౮.౨౪॥
 తస్య జాతు మలయస్థలీరతే ధూతచన్దనలతః ప్రియాక్లమమ్ ।
 ఆచచామ సలవఙ్గకేసరశ్చాటుకార ఇవ దక్షిణానిలః ॥ ౮.౨౫॥
 హేమతామరసతాడితప్రియా తత్కరామ్బువినిమీలితేక్షణా ।
 ఖే వ్యగాహత తరణిణీముమా మీనపక్షిపునరుక్తమేఖలా ॥ ౮.౨౬॥
 తాం పులోమతనయాలకోచితైః పారిజాతకుసుమైః ప్రసాధయన్ ।
 నన్దనే చిరమయుగ్మలోచనః సస్పృహం సురవధూభిరీక్షితః ॥ ౮.౨౭॥
 ఇత్యభౌమమనుభూయ శక్కురః పార్థివం చ దయితాసఖః సుఖమ్ ।
 లోహితాయతి కదాచిదాతవే గన్ధమాదనగిరిం వ్యగాహత ॥ ౮.౨౮॥
 తత్ర కాఞ్చనశిలాతలాశ్రయో నేత్రగమ్యమవలోక్య భాస్కరమ్ ।
 దక్షిణేతరభుజవ్యపాశ్రయాం వ్యాజహౌర సహధర్మచారిణీమ్ ॥ ౮.౨౯॥
 పద్మకాన్తిమరుణతిభాగయోః సజ్కమయ్య తవ నేత్రయోరివ ।
 సజ్జయే జగదివ ప్రజేశ్వరః సంహరత్యహరసావహర్పతిః ॥ ౮.౩౦॥
 సీకరవ్యతికరం మరీచిభిర్ధూరయత్యవనతే వివస్వతి ।
 ఇన్ద్రచాపపరవేషశూన్యతాం నిర్ధరాస్తవ పితుర్వ్రజన్త్యమీ ॥ ౮.౩౧॥
 దష్టతామరసకేసరస్రజోః క్రన్దతోర్విపరివృత్తకణ్ఠయోః ।

నిఘ్నయోః సరసి చక్రవాకయోరల్పమస్తరమనల్పతాం గతమ్ || ౮.౩౨||

స్థానమాహ్నికమపాస్య దస్త్రినః సల్లకీవిటపభజ్జవానితమ్ |

ఆవిభాతచరణాయ గృహ్లాతే వారి వారిరుహబద్ధపట్నదమ్ || ౮.౩౩||

పశ్య పశ్చిమదిగంతలమ్పినా నిర్మితం మితకథే వివస్వతా |

దీర్ఘయా ప్రతిమయా సరోఽమ్భసాం తాపనీయమివ నేతుబన్ధనమ్ || ౮.౩౪||

ఉత్తరన్తి వినికీర్య పల్వలం గాఢపజ్జమతివాహితాతపాః |

దంష్ట్రీణో వనవరాహాయూథపా దప్తభజ్జరబిసాఙ్కరా ఇవ || ౮.౩౫||

ఏష వృక్షశిఖరే కృతాస్పదో జాతరూపరసగౌరమణ్డలః |

హీయమానమహరత్యయాతపం పీవరోరు పిబతీవ బర్హణః || ౮.౩౬||

పూర్వభాగతిమిరప్రవృత్తిభిర్వ్యక్తపజ్జమివ జాతమేకతః |

ఖం హృతాతపజలం వివస్వతా భాతి కిఞ్చిదివ శేషవత్సరః || ౮.౩౭||

ఆవిశద్భిరుటజాఙ్గణం మృగైర్మూలనేకసరసైశ్చ వృక్షకైః |

ఆశ్రమాః ప్రవిశదగ్నిధేనవో బిభ్రతి శ్రియముదీరితాగ్నయః || ౮.౩౮||

బద్ధకోశమపి తిష్ఠతి క్షణం సావశేషవివరం కుశేశయమ్ |

షట్పదాయ వసతిం గ్రహీష్యతే ప్రీతిపూర్వమివ దాతుమస్తరమ్ || ౮.౩౯||

దూరమగ్రపరిమేయరశ్మినా వారుణీ దిగరుణేన భానునా |

భాతి కేసరవతేవ మణ్డితా బన్ధజీవతిలకేన కన్యకా || ౮.౪౦||

సామఖిః సహవరాః సహస్రశః స్యన్దనాశ్వహృదయఙ్గమస్వరైః |

భానుమగ్నిపరికీర్ణతేజసం సంస్తువన్తి కిరణోష్ణపాయినః || ౮.౪౧||

సోఽయమానతశిరోధరైర్దయైః కర్ణవామరవిఘట్టితేక్షణైః |

అస్తమేతి యుగభుగ్నకేసరైః సన్నిధాయ దివసం మహోదధౌ || ౮.౪౨||

ఖం ప్రసుప్తమివ సంస్థితే రవౌ తేజసో మహత ఈదృశీ గతిః |

తత్ప్రకాశయతి యావద్దగ్ధతం మీలనాయ ఖలు తావతశ్చ్యుతమ్ || ౮.౪౩||

సన్ధ్యయాప్యనుగతం రవేర్వపుర్వస్థ్యమస్తశిఖరే సమర్పితమ్ |

యేన పూర్వముదయే పురస్కృతా నానుయాస్యతి కథం తమాపది || ౮.౪౪||

రక్తపీతకపిశాః పయోముచాం కోటయః కుటిలకేశి భాన్త్యమూః |

ద్రక్ష్యసి త్వమితి సన్ధ్యయానయా వర్తికాభిరివ సాధుమణ్డితాః || ౮.౪౫||

సింహకేసరసటాసు భూభృతాం పల్లవప్రసవిషు ద్రుమేషు చ ।
 పశ్య ధాతుశిఖరేషు భానునా సంవిభక్తమివ సాన్ధ్యమాతపమ్ ॥ ౮.౪౬ ॥
 అద్రిరాజతనయే తపస్వినః పావనామ్బువిహితాఙ్గాలిక్రియాః ।
 బ్రహ్మ గూఢమభినన్ధ్యమాదృతాః శుద్ధయే విధివిదో గృణన్త్యేషీ ॥ ౮.౪౭ ॥
 తన్మహూర్తమనుమన్తుమర్హసి ప్రస్తుతాయ నియమాయ మామపి ।
 త్వాం వినోదనిపుణః సఖీజనో వల్గువాదిని వినోదయిష్యతి ॥ ౮.౪౮ ॥
 నిర్విభుజ్య దశనచ్ఛదం తతో వాచి భర్తురవధీరణాపరా ।
 శైలరాజతనయా సమీపగామాలలాప విజయామహేతుకమ్ ॥ ౮.౪౯ ॥
 ఈశ్వరోఽపి దివసాత్యయోచితం మన్తపూర్వమనుతస్థివాన్విధిమ్ ।
 పార్వతీమవచనామసూయయా ప్రత్యుపేత్య పునరాహ సస్మితమ్ ॥ ౮.౫౦ ॥
 ముఞ్చ కోపమనిమిత్తకోపనే సన్ధ్యయా ప్రణమితోఽస్మి నాన్యయా ।
 కిం న వేత్సి సహధర్మచారిణం చక్రవాకసమవృత్తిమాత్మనః ॥ ౮.౫౧ ॥
 నిర్మితేషు పితృషు స్వయమ్భువా యా తనుః సుతను పూర్వముఞ్చితా ।
 సేయమస్తముదయం చ సేవతే తేన మానిని మమాత్ర గౌరవమ్ ॥ ౮.౫౨ ॥
 తామిమాం తిమిరవృద్ధిపీడితాం శైలరాజతనయేఽధునా స్థితామ్ ।
 ఏకతన్తటతమాలమాలినీం పశ్య ధాతురసనిమ్నగామివ ॥ ౮.౫౩ ॥
 సాన్ధ్యమస్తమితశేషమాతపం రక్తలేఖమపరా బిభర్తి దిక్ ।
 సామృథాయవసుధా సశోణితం మణ్డలాగ్రమివ తిర్యగుఞ్చితమ్ ॥ ౮.౫౪ ॥
 యామినీదివససన్ధిసమ్భవే తేజసి వ్యవహితే సుమేరుణా ।
 ఏతద్ధన్తమసం నిరఙ్కుశం దిక్షు దీర్ఘనయనే విజృమ్భితే ॥ ౮.౫౫ ॥
 నోర్ధ్వమీక్షణగతిర్న చాప్యధో నాభితో న పురతో న పృష్ఠతః ।
 లోక ఏష తిమిరాఘవేష్టితో గర్భవాస ఇవ వర్తతే నిశి ॥ ౮.౫౬ ॥
 శుద్ధమావిలమవస్థితం చలం వక్రమార్జవగుణాన్వితం చ యత్ ।
 సర్వమేవ తమసా సమీకృతం ధిజ్మహత్త్వమసతాం హృతాన్తరమ్ ॥ ౮.౫౭ ॥
 నూనమున్నమతి యజ్యనాం పతిః శార్వరస్య తమసో నిషిద్ధయే ।
 పుణ్డరీకముఖి పూర్వదిజ్మఖం కైతకైరివ రజోభిరావృతమ్ ॥ ౮.౫౮ ॥
 మన్దరాన్తరితమూర్తినా నిశా లక్ష్మితే శశభృతా సతారకా ।

త్వం మయా ప్రియసఖీసమాగతా శ్రోష్యతేవ వచనాని పృష్టతః ॥ ౮.౫౯ ॥

రుద్ధనిర్గమనమా దినక్షయాత్పూర్వదృష్టతనుచన్ద్రికాస్మితమ్ ।

ఏతదుద్ధిరతి చన్ద్రమణ్డలం దిగ్రహస్యమివ రాత్రిచోదితమ్ ॥ ౮.౬౦ ॥

పశ్య పక్వఫలినిఫలత్విషా బిమ్బలాఞ్ఞితవియత్సరోఽమృతాసా ।

విప్రకృష్టవివరం హిమాంశునా చక్రవాకమిథునం విడమృశ్యతే ॥ ౮.౬౧ ॥

శక్యమోషధిపతేర్నవోదయాః కర్ణపూరరచనాకృతే తవ ।

అప్రగల్భయవసూచికోమలాశ్చేత్తుమగ్రనఖసమ్ముటైః కరాః ॥ ౮.౬౨ ॥

అఙ్గులీభిరివ కేశసఞ్చయం సన్నిగృహ్య తిమిరం మరీచిభిః ।

కుడ్మలీకృతసరోజలోచనం చుమ్పతీవ రజనీముఖం శశీ ॥ ౮.౬౩ ॥

పశ్య పార్వతి నవేంద్రరశ్మిభిః సామిభిన్నతిమిరం నభస్తలమ్ ।

లక్ష్యతే ద్విరదభోగదూషితం సమ్ప్రసీదదివ మానసం సరః ॥ ౮.౬౪ ॥

రక్తభావమపహాయ చన్ద్రమా జాత ఏష పరిశుద్ధమణ్డలః ।

విక్రియా న ఖలు కాలదోషజా నిర్మలప్రకృతిషు స్థిరోదయా ॥ ౮.౬౫ ॥

ఉన్నతేషు శశినః ప్రభాస్థితా నిమ్నసంక్రయపరం నిశాతమః ।

నూనమాతృసదృశి ప్రకల్పితా వేధసేహ గుణదోషయోగ్గతిః ॥ ౮.౬౬ ॥

చన్ద్రపాదజనితప్రవృత్తిభిశ్చన్ద్రకాన్తజలబిన్దుభిర్గిరిః ।

మేఖలాతరుషు నిద్రితానమూనోద్భయత్యసమయే శిఖణ్ణినః ॥ ౮.౬౭ ॥

కల్పవృక్షశిఖరేషు సమ్ప్రతి ప్రస్ఫురద్భిరివ పశ్య సున్దరి ।

హరయష్టిగణనామివాంశుభిః కర్తుమాగతకుతూహలః శశీ ॥ ౮.౬౮ ॥

ఉన్నతావనతభావవత్తయా చన్ద్రికా సతిమిరా గిరేరియమ్ ।

భక్తిభిర్బహువిధాభిర్ర్పితా భాతి భూతిరివ మత్తదన్తినః ॥ ౮.౬౯ ॥

ఏతదుచ్ఛ్వసితపీతమైన్దవం వోధుమక్షమమివ ప్రభారసమ్ ।

ముక్తవట్పదవిరావమజ్ఞాసా భిద్యతే కుముదమా నిబన్ధనాత్ ॥ ౮.౭౦ ॥

పశ్య కల్పతరులమ్బి శుద్ధయా జ్యోత్స్నయా జనితరూపసంశయమ్ ।

మారుతే చలతి చణ్డి కేవలం వ్యజ్యతే విపరివృత్తమంశుకమ్ ॥ ౮.౭౧ ॥

శక్యమఙ్గులిభిరుద్ధృతైరధః శాఖినాం పతితపుష్పపేశలైః ।

పత్రజర్జరశశిప్రభాలవైరేభిరుత్కచయితుం తవాలకాన్ ॥ ౮.౭౨ ॥

ఏష చారుముఖి యోగతారయా యుజ్యతే తరలబిమ్బయా శశి ।
 సాధ్యసాదుపగతప్రకమ్పయా కన్యయేవ నవదీక్షయా వరః ॥ ౮.౭౩॥
 పాకభిన్నశరకాణ్డగౌరయోరుల్లసప్తతికృతిప్రసన్నయోః ।
 రోహితీవ తవ గణ్డలేఖయోశ్చన్ద్రబిమ్బనిహితాక్షి చన్ద్రికా ॥ ౮.౭౪॥
 లోహితార్కమణిభాజనార్పితం కల్పవృక్షమధు బిభ్రతీ స్వయమ్ ।
 త్వామియం స్థితిమతీముపస్థితా గన్ధమాదనవనాధిదేవతా ॥ ౮.౭౫॥
 ఆర్ద్రకేసరసుగన్ధి తే ముఖం మత్తరక్తనయనం స్వభావతః ।
 అత్ర లబ్ధవసత్గిర్గణాన్తరం కిం విలాసిని మదః కరిష్యతి ॥ ౮.౭౬॥
 మాన్యభక్తిరథవా సఖీజనః సేవ్యతామిదమనన్జదీపనమ్ ।
 ఇత్యుదారమభిధాయ శక్కురస్తామపాయయత పానమమ్మికామ్ ॥ ౮.౭౭॥
 పార్వతీ తదుపయోగసమ్భవాం విక్రియామపి సతాం మనోహరామ్ ।
 అప్రతర్క్యవిధియోగనిర్మితామాప్రతేవ సహకారతాం యయౌ ॥ ౮.౭౮॥
 తక్షణం విపరివర్తితహియోర్నేష్యతోః శయనమిద్ధరాగయోః ।
 సా బభూవ వశవర్తిని ద్వయోః శూలినః సువదనా మదస్య చ ॥ ౮.౭౯॥
 ఘూర్ణమాననయనం స్థలత్కథం స్వేదిబిన్దమదకారణస్మితమ్ ।
 ఆననేన న తు తావదీశ్వరశ్చక్షుషా చిరముమాముఖం పపౌ ॥ ౮.౮౦॥
 తాం విలమ్బితపనీయమేఖలాముద్వహజ్ఞాఘనభారదుర్వహామ్ ।
 ధ్యానసమ్భృతవిభూతిరీశ్వరః ప్రావిశన్మణిశిలాగృహం రహః ॥ ౮.౮౧॥
 తత్ర హంసధవలోత్తరచ్ఛదం జాహ్నువీపులినచారుదర్శనమ్ ।
 అధ్యశేత శయనం ప్రియాసఖః శారదాభ్రమివ రోహిణీపతిః ॥ ౮.౮౨॥
 క్లిష్టకేశమవలుప్తచన్దనం వ్యత్యయార్పితనఖం సమత్సరమ్ ।
 తస్య తచ్చిదురమేఖలాగుణం పార్వతీరతమభూన్న తృప్తయే ॥ ౮.౮౩॥
 కేవలం ప్రియతమాదయాలునా జ్యోతిషామవనతాసు పజ్క్లిష్టా ।
 తేన తత్పరిగృహీతవక్షసా నేత్రమీలనకుతూహలం కృతమ్ ॥ ౮.౮౪॥
 స వ్యబుధ్యత బుధస్తవోచితః శతకుమ్భకమలాకరైః సమమ్ ।
 మూర్చ్ఛనాపరిగృహీతకైశ్చైః కిన్నరైరుషసి గీతమృగైః ॥ ౮.౮౫॥
 తౌ షణ్ణం శిథిలితోపగూహనౌ దమ్పతీ చలితమానసోర్మయః ।

పద్మభేదపిశునాః సిషేవిరే గన్ధమాదనవనాన్తమారుతాః ॥ ౮.౮౬॥
 ఊరుమూలనఖమార్గరాజిభిస్తత్క్షణం హృతవిలోచనో హరః ।
 వాససః ప్రశిథిలస్య సంయమం కుర్వతీం ప్రియతమామవారయత్ ॥ ౮.౮౭॥
 స ప్రజాగరకషాయలోచనం గాఢదన్తపదతాడితాధరమ్ ।
 ఆకులాలకమరంస్త రాగవాన్ప్రేక్ష్య భిన్నతిలకం ప్రియాముఖమ్ ॥ ౮.౮౮॥
 తేన భగ్గేవిషమోత్తరచ్ఛదం మధ్యపిణ్డతవిసూత్రమేఖలమ్ ।
 నిర్మలైఽపి శయనం నిశాత్యయే నోజ్ఞితం చరణరాగలాఞ్ఛతమ్ ॥ ౮.౮౯॥
 స ప్రియాముఖరసం దివానిశం హర్షవృద్ధిజననం సిషేవిషుః ।
 దర్శనప్రణయినామదృశ్యతామాజగామ విజయానివేదనాత్ ॥ ౮.౯౦॥
 సమదివసనిశీథం సగ్గినస్తత్ర శమోఘః
 శతమగమదృతూనాం సాగ్రమేకా నిశేవ ।
 న తు సురతసుఖేషు చిన్నతృప్తో బభూవ
 జ్వలన ఇవ సముద్రాన్తర్గతస్తజ్జలేషు ॥ ౮.౯౧॥
 ఇతి శ్రీకాలిదాసకృతౌ కుమారసమ్భవే మహాకావ్యే
 ఉమాసురతవర్ణనం నామాష్టమః సర్గః సమ్పూర్ణః ॥ ౮॥

సర్గః ౯ - కైలాసగమనం

తథావిధేఽనజరసప్రసగ్గే
 ముఖారవిన్దే మధుపః ప్రియాయాః ।
 సమోభగవేశ్వ ప్రవిశన్తమన్త-
 ర్దదర్శ పారావతమేకమీశః ॥ ౯.౧॥
 సుకాన్తకాన్తామణితానుకారం
 కూజస్తమాధూర్ణితరక్తనేత్రమ్ ।
 ప్రస్ఫూరితోన్నప్రవిసప్రకణ్ఠం
 ముహుర్ముహుర్న్యఞ్చితచారుపుచ్ఛమ్ ॥ ౯.౨॥
 విశ్కంభలం పక్షతియుగ్మమీషద్-
 దధానమానన్దగతిం మదేన ।
 శుభ్రాంశువర్ణ జటిలాగ్రపాద-
 మితస్తతో మణ్డలకైశ్చరన్తమ్ ॥ ౯.౩॥

రతిద్వితీయేన మనోభవేన
 ప్రాదయాత్సుధాయా ప్రవిగాహ్యమానాత్ ।
 తం వీక్ష్య ఘేనస్య చయం నవోత్థ-
 మివాభ్యననతక్షణమిన్దుమౌలిః ॥ ౯.౪॥

తస్యాకృతిం కామపి వీక్ష్య
 దివ్యామస్తర్భవశ్చద్యవిహజ్జమగ్నిమ్ ।
 విచిన్తయన్సంవివిదే స దేవో
 భ్రూభజ్జభీమశ్చ రుషా బభూవ ॥ ౯.౫॥

స్వరుపమాస్థాయ తతో హుతాశ-
 స్త్రసన్వలత్కమ్ప కృతాజ్ఞానిః సన్ ।
 ప్రవేపమానో నితరాం స్మరారిమిదం
 వచో వ్యక్తమథాధ్యువాచ ॥ ౯.౬॥

అసి త్వమేకో జగతామధీశః
 స్వర్గైకసాం త్వం విపదో నిహంసి ।
 తతః సురేన్ద్రప్రముఖాః ప్రభో త్వా-
 ముపాసతే దైత్యవరైర్విధూతాః ॥ ౯.౭॥

త్వయా ప్రియాప్రేమవశంవదేన
 శతం వ్యతీయే సురతాదృతూనామ్ ।
 రహః స్థితేన త్వదవీక్షణార్తో
 దైన్యం పరం ప్రాప సురైః సురేన్ద్రైః ॥ ౯.౮॥

త్వదీయనేవావసరప్రతీక్షై-
 రభ్యర్థితః శక్రముఖైః సురైస్తామ్ ।
 ఉపాగతోఽన్వేష్టుమహం విహజ్గ-
 రుపేణ విద్వన్సమయోచితేన ॥ ౯.౯॥

ఇతి ప్రభో చేతసి సమ్ప్రధార్య
 తన్నోఽపరాధం భగవన్ క్షమస్వ ।
 పరాభిభూతా వద కిం క్షమన్తే
 కాలాతిపాతం శరణార్థినోఽమీ ॥ ౯.౧౦॥

ప్రభో ప్రసీదాశు సృజాత్మపుత్రం
యం ప్రాప్య నేనాన్యమసౌ సురేంద్రః ।
స్వర్లోకలక్ష్మీప్రభుతామవాప్య
జగత్త్రయం పాతి తవ ప్రసాదాత్ ॥ ౯.౧౧॥

స శక్కురస్తామితి జాతవేదో
విజ్ఞాపనామర్థవతీం నిశమ్య ।
అభూత్ప్రసన్నః పరితోషయన్తి
గీర్ఘ్గిరిశా రుచిరాభిరీశమ్ ॥ ౯.౧౨॥

ప్రసన్నచేతా మదనాన్తకారః
స తారకారేంద్రయినో భవాయ ।
శక్రస్య నేనాధిపతేర్జయాయ
వ్యచిన్తయచ్ఛేతసి భావి కీఞ్చిత్ ॥ ౯.౧౩॥

యుగాన్తకాలాగ్నిమివావిషహ్యం
పరిచ్యుతం మన్మథరజభ్రజాత్ ।
రతాన్తరేతః స హిరణ్యరేత-
స్యథోర్ధ్వరేతాన్తదమోఘమాధాత్ ॥ ౯.౧౪॥

అథోష్ణబాష్పానిలదూషితాన్తం
విశుద్ధమాదర్శమివాత్మదేహమ్ ।
బభౌర భూమ్నా సహసా పురారి-
రేతః పరిక్షేపకువర్ణమగ్నిః ॥ ౯.౧౫॥

త్వం సర్వభక్షో భవ భీమకర్మా
కుష్ఠాభిభూతోఽనల ధూమగర్భః ।
ఇత్థం శశాపాద్రిసుతా హుతాశం
రుష్టా రతానన్దసుఖస్య భ్రజాత్ ॥ ౯.౧౬॥

దక్షస్య శాపేన శశీ క్షయీవ
ప్లుష్టో హిమేనేవ సరోజకోశః ।
వహన్విరుపం వపురుగ్రరేత-
శ్చయేన వహ్నిః కిల నిర్జగామ ॥ ౯.౧౭॥

స పావకాలోకరుషా విలక్షాం

స్మరత్రపాస్మేరవిసమ్రవక్త్రమ్ ।
 వినోదయామాస గిరీన్ద్రపుత్రీం
 శ్రుజ్ఞానగర్భైర్మధురైర్వచోభిః ॥ ౯.౧౮ ॥
 హరో వికీర్ణం ఘనఘర్మతోయై
 ర్నేత్రాఙ్గానాఙ్కం హృదయప్రియాయాః ।
 ద్వితీయకౌపీనచలాఙ్గాలైనా
 హరన్ముఖేన్దోరకలఙ్కీనోఽస్యాః ॥ ౯.౧౯ ॥
 మనైన ఖిన్నాఙ్గాలినా కరేణ
 కమ్పేణ తస్యా వదనారవిన్దాత్ ।
 పరామృశస్సర్మజలం జహార
 హరః సహాలం వ్యజనానిలేన ॥ ౯.౨౦ ॥
 రతిశ్లేథం తత్కబరీకలాప-
 మంసావసక్తం విగలత్ప్రసూనమ్ ।
 స పారిజాతోద్భవపుష్పమయ్యా
 స్త్రజా బబన్ధామృతమూర్తిమౌలిః ॥ ౯.౨౧ ॥
 కపోలపాల్యాం మృగనాభిచిత్ర
 పత్రరావలీమిన్ద్రముఖః సుముఖ్యాః ।
 స్మరస్య సిద్ధస్య జగద్విమోహ
 మన్త్రాక్షరశ్రేణిమివోల్లిలేఖ ॥ ౯.౨౨ ॥
 రథస్య కర్ణావభి తన్ముఖస్య
 తాటఙ్కచక్రద్వితయం న్యధాత్మనః ।
 జగజ్జగీఘర్విషమేషురేష
 ధ్రువం యమారోహతి పుష్పచాపః ॥ ౯.౨౩ ॥
 తస్యాః స కణ్ఠే పిహితస్తనాగ్రాం
 న్యధత్త ముక్తాఫలహారవల్లిమ్ ।
 యా ప్రాప మేరుద్వితయస్య మూర్ధ్ని
 స్థితస్య గాఙ్గాఘయుగస్య లక్ష్మీమ్ ॥ ౯.౨౪ ॥
 నఖవ్రణశ్రేణివరే బబన్ధ
 నితమ్బబిమ్బే రశనాకలాపమ్ ।

చలస్వచేతోమృగబన్ధనాయ

మనోభువః పాశమివ స్మరారిః || ౯.౨౫||

భాలేక్షణాగ్నో స్వయమజ్ఞానం స

భక్త్యైవ దృశోః సాధు నివేశ్య తస్యాః ।

నవోత్పలాక్ష్యాః పులకోపగూఢే

కణ్ఠే విసీలేఽజ్ఞులిముజ్జఘర్ష || ౯.౨౬||

అలక్తకం పాదసరోరుహాగ్రే

సరోరుహాక్ష్యాః కిల సన్నివేశ్య ।

స్వమాలిగజ్ఞాసలితేన హస్తా

రుణత్వమక్షాలయదీప్తచూడః || ౯.౨౭||

భస్మానులిప్తే వపుషి స్వకీయే

సహాలమాదర్శతలం విమృజ్య ।

నేపథ్యలక్ష్యాః పరిభావనార్థ

మదర్శయజ్ఞివితవల్లభాం సః || ౯.౨౮||

ప్రియేణ దత్తే మణిదర్పణే సా

సమోభగచిహ్నం స్వవపుర్విభావ్య ।

త్రపావతీ తత్ర ఘనానురాగం

రోమాఞ్చదమేభిన బహిర్బభార || ౯.౨౯||

నేపథ్యలక్ష్మీం దయితోపక్లుప్తాం

సన్మేరమాదర్శతలే వితోక్య ।

అమంస్త సౌభాగ్యవతీషు ధుర్య

మాత్మానముద్ధూతవిలక్షభావా || ౯.౩౦||

అన్తః ప్రవిశ్యావసరేఽథ తత్ర

స్నిగ్ధే వయస్యే విజయా జయా చ ।

సుసమ్పదోపాచరతాం కలానా

మజ్జే స్థితాం తాం శశిఖణ్డమౌలేః || ౯.౩౧||

వ్యధుర్బహిర్మృగలగానమువై

రైవతాలికాశ్చిత్రచరిత్రచారు ।

జగుశ్చ గన్ధర్వగణాః సశఙ్ఖ

స్వనం ప్రమోదాయ పినాకపాణేః ॥ ౯.౩౨॥

తతః స్వనేవావసరే సురాణాం
గణాంస్తదాలోకనతత్పరాణామ్ ।
ద్వారీ ప్రవిశ్య ప్రణతోఽథ నస్తీ
నివేదయామాస కృతాజ్ఞులిః సన్ ॥ ౯.౩౩॥

మహేశ్వరో మానసరాజహంసీం
కరే దధానస్తనయాం హిమార్ద్రైః ।
సమ్భోగలీలాలయతః సహలం
హరో బహిస్తానభి నిర్జగామ ॥ ౯.౩౪॥

క్రమాన్మహేష్టప్రముఖాః ప్రణేముః
శిరోనిబద్ధాజ్ఞులయో మహేశమ్ ।
ప్రాలేయశైలాధిపతేస్తనూజాం
దేవీం చ లోకత్రయమాతరం తే ॥ ౯.౩౫॥

యథాగతం తాన్విబుధాన్విసృజ్య
ప్రసాద్య మానక్రియయా ప్రతస్థే ।
స నన్దినా దత్తభుజోఽధిరుహ్య
వృషం వృషాఙ్కః సహ శైలపుత్రాశ్చ ॥ ౯.౩౬॥

మనోతివేగేన కకుద్మతా స
ప్రతిష్ఠమానో గగనాధ్వనోఽన్తః ।
వైమానికైః సాజ్ఞులిభిర్వవన్దే
విహారహాలాగతిభిర్గిరీశః ॥ ౯.౩౭॥

స్వర్వాహినీవారివిహారచారీ
రతాస్తనారీశ్రమశాన్తికారీ ।
తౌ పారిజాతప్రసవప్రసక్తో
మరుత్సిషేవే గిరీజాగిరీశౌ ॥ ౯.౩౮॥

పినాకినాపి స్ఫటికాచలేన్ద్రః
కైలాసనామా కలితామృరాంశః ।
ధృతార్ధసోమోఽద్భుతభోగిభోగో
విభూతిధారీ స్వ ఇవ ప్రపేదే ॥ ౯.౩౯॥

విలోక్య యత్ర స్ఫటికరయ భిత్తై
సిద్ధాఙ్గానాః స్వం ప్రతిబిమ్బమారాత్ ।
భ్రాన్త్యా పరస్యా విముఖీభవన్తి
ప్రియేషు మానగ్రహిలా నమత్సు ॥ ౯.౪౦॥

సుబిమ్బితస్య స్ఫటికాంశుగుప్తే
శ్చన్ద్రస్య చిహ్నప్రకరః కరోతి ।
గౌర్యార్పితస్యేవ రసేన యత్ర
కస్తూరికాయాః శకలస్య లీలామ్ ॥ ౯.౪౧॥

యదీయభిత్తై ప్రతిబిమ్బితాఙ్గా
మాత్మానమాలోక్య రుషా కరీన్ద్రాః ।
మత్తాన్యకుమ్భిభ్రమతోఽతిభీమ
దన్తాభిఘాతవ్యసనం వహన్తి ॥ ౯.౪౨॥

నిశాసు యత్ర ప్రతిబిమ్బితాని
తారాకులాని స్ఫటికాలయేషు ।
దృష్ట్వా రతాన్తమ్యతతారహార
యుక్తాభ్రమం బిభ్రతి సిద్ధవధ్వః ॥ ౯.౪౩॥

నభశ్చరీమణ్డనర్దపణశ్రిః
సుధానిధిర్మూర్ధని యస్య తిష్ఠన్ ।
అనర్ద్యచూడామణితాముపైతి
శైలాధినాథస్య శివాలయస్య ॥ ౯.౪౪॥

సమీయివాంసో రహసి స్మరార్తా
రిరంసవో యత్ర సురాః ప్రియాభిః ।
ఏకాకినోఽపి ప్రతిబిమ్బభాజో
విభాన్తి భూయోభిరివాన్వితాః స్వైః ॥ ౯.౪౫॥

దేవోఽపి గౌర్యా సహ చన్ద్రమాలి
ర్యదృచ్ఛయా స్ఫటికశైలశ్రృజ్జే ।
శ్రృఙ్గారచేష్టాభిరనారతాభి
ర్మనోహరాభిర్వ్యహరచ్ఛిరాయ ॥ ౯.౪౬॥

దేవస్య తస్య స్మరసూదనస్య

హస్తం సమాలిక్ష్య సువిభ్రమశ్రీః ।
సా నన్దినా వేత్రభృతోపదిష్ట
మార్గా పురోగేణ కలం చచాల ॥ ౯.౪౭॥

చలచ్చిఖాగ్రో వికటాఙ్గుభజ్ఞః
సుదన్తురః శుక్లసుతీక్షణతుణ్డః ।
భ్రువోపదిష్టః స తు శక్జరేణ
తస్యా వినోదాయ ననర్త భృజ్జీ ॥ ౯.౪౮॥

కణ్ఠస్థలీలోలకపాలమాలా
దంష్ట్రాకరాలాననమభ్యన్యత్యత్ ।
ప్రీతేన తేన ప్రభుణా నియుక్తా
కాలీ కలత్రస్య ముదే ప్రియస్య ॥ ౯.౪౯॥

భయఙ్కరౌ తౌ వికటం నదన్తౌ
విలోక్య బాలా భయవిహ్వలాఙ్గీ ।
సరాగముత్సక్తమనఙ్గశత్రో
ర్గాఢం ప్రసహ్య స్వయమాలిలిఙ్గ ॥ ౯.౫౦॥

ఉత్తుఙ్గపీనస్తనపిణ్డపీడం
ససమ్భ్రమం తత్పరిరమ్భమీశః ।
ప్రపద్య సద్య పులకోపగూఢః
స్మరేణ రుఢప్రమదో మమాద ॥ ౯.౫౧॥

ఇతి గిరితనుజావిలాసలీలా
వివిధవిభజ్జీభిరేష తోషితః సన్ ।
అమృతకరశిరోమణిర్గిరీస్త్రే
కృతవసతిర్వశిభిర్గజైర్ననన్ద ॥ ౯.౫౨॥

ఇతి శ్రీకాలిదాసకృతౌ కుమారసమ్భవే మహాకావ్యే
కైలాసగమనం నామ నవమః సర్గః సమూర్ఘః ॥ ౯॥

సర్గః ౧౦ - కుమారోత్పత్తిః

ఆససాద సునాసీరం సదసి త్రిదశైః సహ ।
ఏష త్రైయమ్బకం తీవ్రం వహన్వహ్నిమంహన్మహాః ॥ ౧౦.౧॥

సహస్రేణ దృశామీశో కుత్సితాఙ్గం చ సాదరమ్ ।
 దుర్ధర్యసం దదర్శాగ్నిం ధూమ్రధూమితమణ్డలమ్ ॥ ౧౦.౨॥
 దృష్ట్వా తథావిధం వహ్నిమిన్ద్రః క్షుభ్దేన చేతసా ।
 వ్యచిన్తయచ్చిరం కిఞ్చిత్కన్ధర్పద్వేషిరోషజమ్ ॥ ౧౦.౩॥
 స విలక్ష్యముఖైర్దేవైర్విక్ష్యమాణః క్షణం క్షణమ్ ।
 ఉపావిశత్సురేన్ద్రేణాదిష్టం సాదరమాసనమ్ ॥ ౧౦.౪॥
 హవ్యవాహ ! త్వయాసాది దుర్ధశేయం దశా కుతః ।
 ఇతి పృష్టః సురేన్ద్రేణ స నిఃశ్వస్య వచోఽవదత్ ॥ ౧౦.౫॥
 అనతిక్రమణీయాత్తే శాసనాత్సురనాయక ।
 పారావత వపుః ప్రాప్య వేపమానోఽతిసాధ్వసాత్ ॥ ౧౦.౬॥
 అభిగౌరి రతాసక్తం జగమాహం మహేశ్వరమ్ ।
 కాలస్యేవ స్మరారాతేః స్వం రుపమహమాసదమ్ ॥ ౧౦.౭॥
 దృష్ట్వా ఛద్రవిహఙ్గం మాం సుజ్ఞో విజ్ఞాయ జమ్భభిత్ ।
 జ్వలద్భాలానలే హోతుం కోపనో మామమన్యత ॥ ౧౦.౮॥
 వచోభిర్మధురైః సార్థైర్వనప్రేణ మయా స్తుతః ।
 ప్రీతిమానభవద్దేవః స్తోత్రం కస్య న తుష్టయే ॥ ౧౦.౯॥
 శరణ్యః సకలత్రాతా మామత్రాయత శక్కరః ।
 క్రోధాగ్నేర్జ్వలతో గ్రాసాత్త్రాసతో దుర్నివారతః ॥ ౧౦.౧౦॥
 పరిహృత్య పరీరమ్భరభసం దుహితుర్గిరేః ।
 కామకేలిరసోత్సేకాద్ ప్రీడయా విరరామ సః ॥ ౧౦.౧౧॥
 రక్తభక్తమృతం రేతస్తదామోఘం సుదుర్వహమ్ ।
 త్రిజగద్దాహకం సద్యో మద్విగ్రహమధి న్యథాత్ ॥ ౧౦.౧౨॥
 దుర్విషహ్యేణ తేనాహం తేజసా దహనాత్మనా ।
 నిర్దగ్ధమాత్మనో దేహం దుర్వహం వోధుమక్షమః ॥ ౧౦.౧౩॥
 రాద్రేణ దహ్యమానస్య మహసాతిమహీయసా ।
 మమ ప్రాణపరిత్రాణప్రగుణో భవ వాసవ ! ॥ ౧౦.౧౪॥
 ఇతి శ్రుత్వా వచో బహ్నైః పరితాపోపశాన్తయే ।

హేతుం విచిన్తయామాస మనసా విబుధేశ్వరః ॥ ౧౦.౧౫॥

తేజోదగ్ధాని గాత్రాణి పాణినాస్య పరామృశన్ ।

కిఞ్చోత్కృషీటయోనిం తం దివస్పతిరభాషత ॥ ౧౦.౧౬॥

ప్రీతః స్వాహాస్వధాహంతకారైః ప్రీణయసే స్వయమ్ ।

దేవాన్నితృన్ననుష్యాంస్త్యమేకస్తేషాం ముఖం యతః ॥ ౧౦.౧౭॥

త్వయి జహ్వతి హోతారో హవీంషి ధ్వస్తకల్మషాః ।

భుజ్జన్తి స్వర్గమేకస్త్యం స్వర్గప్రాప్తౌ హి కారణమ్ ॥ ౧౦.౧౮॥

హవీంషి మన్తపూతాని హుతాశ ! త్వయి జహ్వతః ।

తపస్విసస్తపఃసిద్ధిం యాన్తి త్వం తపసాం ప్రభుః ॥ ౧౦.౧౯॥

నిధత్సే హుతమర్కాయ, స పర్జన్యోఽభివర్షతి ।

తతోఽన్నాని, ప్రజాస్తేభ్యస్తేనాసి జగతః పితా ॥ ౧౦.౨౦॥

అన్తచ్ఛరోఽసి భూతానాం, తాని త్వత్తో భవన్తి చ ।

తతో జివితభూతస్త్యం జగతః ప్రాణదోఽసి చ ॥ ౧౦.౨౧॥

జగతః సకలస్యాస్య త్వమేకోఽస్యపకారకృత్ ।

కార్యోపపాదనే తత్ర త్వత్తోఽన్యః కః ప్రగల్భతే ? ॥ ౧౦.౨౨॥

అమిషాం సురసఙ్ఖానాం త్వమేకోఽర్థసమర్థనే ।

విపత్తిరపి సంశ్లాఘ్యాపకారవ్రతినోఽనల ॥ ౧౦.౨౩॥

దేవీ భాగీరథీ పూర్వ భక్త్యాస్మాభిః ప్రతోషితా ।

నిమజ్జతస్తవోదీర్ఘం తాపం నిర్వాపయిష్యతి ॥ ౧౦.౨౪॥

గగ్గ్ఞాం తద్గచ్ఛ మా కార్షీ విలమ్బం హవ్యవాహన ।

కార్యోష్యవశ్యకార్యేషు సిద్ధయే ఊప్రకారితా ॥ ౧౦.౨౫॥

శమోభరమోభమయీ మూర్తిః సైవ దేవీ సురాపగా ।

త్వత్తః స్మరద్విషో బీజం దుర్ధరం ధారయిష్యతి ॥ ౧౦.౨౬॥

ఇత్యుదీర్య సునాసీరో విరరామ, స చానలః ।

తద్విసృప్తస్తమాపృచ్ఛ్య ప్రతన్థే స్వర్ధునీమభి ॥ ౧౦.౨౭॥

హిరణ్యరేతసా తేన దేవీ స్వర్గతరగ్గణీ ।

తీర్ణాధ్వనా ప్రపేదే సా నిఃశేషక్లేశనాశినీ ॥ ౧౦.౨౮॥

స్వర్గారోహణనిశ్చేణిర్మోక్షమార్గాధిదేవతా ।
 ఉదారదురితోద్ధారహరిణీ దుర్గతారిణీ ॥ ౧౦.౨౯॥
 మహేశ్వరజటాజూటవాసినీ, పాపనాశినీ ।
 సరాగాన్వయనిర్వాణకారిణీ, ధర్మధారిణీ ॥ ౧౦.౩౦॥
 విష్ణుపాదోదకోద్భూతా, బ్రహ్మలోకాదుపాగతా ।
 త్రిభిః స్తోతోభిరశ్రాన్తం పునానా భువనత్రయమ్ ॥ ౧౦.౩౧॥
 జాతవేదసమాయాస్తమూర్తిహస్తైః సముత్థితైః ।
 ఆజహావార్థసిద్ధ్యై తం సుప్రసాదధరేవ సా ॥ ౧౦.౩౨॥
 సమ్మిలద్భిర్మరాలైః సా కలం కూజద్భిరున్మదైః ।
 దదే శ్రేయాంసి దుఃఖాని నిహన్మితి తమభ్యధాత్ ॥ ౧౦.౩౩॥
 కల్లోలైరుద్గతైరర్వాచీనం తటమభిద్భుతైః ।
 ప్రీతేవ తమభీయాయ స్వర్ధునీ జాతవేదసమ్ ॥ ౧౦.౩౪॥
 అథాభ్యుపేతస్తాపార్తో నిమమజ్జానలః కిల ।
 విపదా పరిభూతాః కిం వ్యవస్యన్తి విలమిబ్బతుమ్ ॥ ౧౦.౩౫॥
 గణ్గావారిణీ కల్యాణకారిణీ శ్రమహారిణీ ।
 స మగ్నో నిర్వృతిం ప్రాప పుణ్యభారిణీ తారిణీ ॥ ౧౦.౩౬॥
 తత్ర మాహేశ్వరం ధామ సశ్చక్రామ హవిర్భుజః ।
 గణ్గాయాముత్తరణ్గాయామస్తస్తాపవిపద్భుతి ॥ ౧౦.౩౭॥
 కృతానురేతసో రేతస్యాదృతే సరితా తయా ।
 నిశ్చక్రామ తతః సౌఖ్యం హవ్యవాహో వహన్భువః ॥ ౧౦.౩౮॥
 సుధాసారైరివామ్నోభిరభిషిక్తో హుతాశనః ।
 యథాగతం జగమాథ పరాం నిర్వృతిమాదధత్ ॥ ౧౦.౩౯॥
 సా సుదుర్విషహం గణ్గా ధామ కామజితో మహత్ ।
 ఆదధానా పరీతాపమవాప వ్యోమవాహినీ ॥ ౧౦.౪౦॥
 బహిరార్తా యుగాంతాగ్నేస్తప్తానీవ శిఖాశతైః ।
 హిత్యోష్ణాని జలాన్యస్యా నిర్జగ్ముర్జలజన్తవః ॥ ౧౦.౪౧॥
 తేజసా తేన రోద్రేణ తప్తాని సలిలాన్యపి ।
 సముదశ్చన్తి చణ్డాని దుర్ధరాణి బభౌర సా ॥ ౧౦.౪౨॥

జగచ్చక్షుషి చణ్డాంశౌ కిఞ్చిదభ్యుదయోన్ముఖే ।
 జగ్ముః షట్ కృత్తికా మాఘే మాసి స్నాతుం సురాపగామ్ ॥ ౧౦.౪౩॥
 శుభ్రైరభ్రజ్మైరూర్మితైః స్వర్గనివాసినామ్ ।
 కథయన్తీమివాలోకావగాహా చమనాదికమ్ ॥ ౧౦.౪౪॥
 సుస్నాతానాం మునీన్ద్రాణాం బలికర్మోచితైరలమ్ ।
 బహిః పుష్పోత్కరైః కీర్ణతీరాం దూర్వాక్షతాన్వితైః ॥ ౧౦.౪౫॥
 బ్రహ్మధ్యానపరైర్వ్యోగపరైర్బ్రహ్మసనస్థితైః ।
 యోగనిద్రాగతైర్వ్యోగపట్టబన్ధైరుపాశ్రితామ్ ॥ ౧౦.౪౬॥
 పాదాఙ్గష్టాగ్రభూమిస్తైః సూర్యసమబద్ధదృష్టిభిః ।
 బ్రహ్మర్షిభిః పరం బ్రహ్మ గృణద్భిరుపసేవితామ్ ॥ ౧౦.౪౭॥
 అథ దివ్యాం నదీం దేవీమభ్యునన్దన్విలోక్య తాః ।
 కం నాభినన్దయత్యేషా దృష్టా పీయూషవాహిని ॥ ౧౦.౪౮॥
 చన్ద్రచూడామణీర్దేవో యాముద్వహతి మూర్ధని ।
 యస్యా విలోకనం పుణ్యం శ్రద్ధధూస్తా ముదా హృది ॥ ౧౦.౪౯॥
 దివ్యాం విష్ణుపదీం దేవీం నిర్వాణపదదేశినిమ్ ।
 నిర్ధూతకల్మషాం మూర్ధ్నా సుప్రహ్వస్తా వవన్దిరే ॥ ౧౦.౫౦॥
 సౌభాగ్యైః ఖలు సుప్రాపాం మోక్షప్రతిభువం సతీమ్ ।
 భక్త్యాత్ర తుష్టువుస్తాం తాః శ్రద్ధధానా దివోధునీమ్ ॥ ౧౦.౫౧॥
 ముక్తీస్త్రిసంజగదాత్యజ్ఞైస్తత్ర తా విమలైర్జలైః ।
 ప్రక్షాలితమలాః సన్నుః సుస్నాతాస్తపసాన్వితాః ॥ ౧౦.౫౨॥
 స్నాత్వా తత్ర సులభ్యాయాం భాగ్యైః పరిపచేలిమైః ।
 చరితార్థం స్వమాత్మానం బహు తా మేనిరే ముదా ॥ ౧౦.౫౩॥
 కృశానురేతసో రేతస్తాసామభికలేవరమ్ ।
 ఆమోఘం సఞ్చచారాథ సద్యో గజ్ఞావగాహనాత్ ॥ ౧౦.౫౪॥
 రౌద్రం సుదుర్ధరం ధామ దధానా దహనాత్మకమ్ ।
 పరితాపమవాపుస్తా మగ్నా ఇవ విషాముభృథౌ ॥ ౧౦.౫౫॥

అక్షమా దుర్వహం వోధుమమ్బునో బహిరాతురాః ।
 అగ్నిం జ్వలన్తమన్తస్తా దధానా ఇవ నిర్వయుః ॥ ౧౦.౫౬ ॥
 అమోఘం శామ్భవం బీజం సద్యో నద్యోజ్ఞితం మహత్ ।
 తాసామభ్యుదరం దీప్తం స్థితం గర్భత్వమాగమత్ ॥ ౧౦.౫౭ ॥
 సుజ్ఞా విజ్ఞాయ తా గర్భభూతం తద్వోధుమక్షమాః ।
 విషాదమదధుః సద్యో గాఢం భర్తృభియా హ్రీయా ॥ ౧౦.౫౮ ॥
 తతః శరవణే సార్ధం భయేన ప్రీడయా చ తాః ।
 తద్గర్భజాతముత్సృజ్య స్యాన్ గృహానభినిర్వయుః ॥ ౧౦.౫౯ ॥
 తాభిస్తత్రామృతకరకలాకోమలం భాసమానం
 తద్విషిష్టం క్షణమభినభోగర్భమభ్యుజ్జహౌనైః ।
 సైస్సేజోభిర్దినపతిశతస్పర్థమానైరమానై
 ర్వక్త్రైః షడ్భిః స్మరహరగురుస్పర్థయేవాజనీవ ॥ ౧౦.౬౦ ॥
 ఇతి శ్రీకాలిదాసకృతౌ కుమారసమ్భవే మహాకావ్యే
 కుమారోత్పత్తిర్నామ దశమః సర్గః సమూర్ణః ॥ ౧౦ ॥

సర్గః ౧౧ - కుమారస్య బాలక్రీడా

అభ్యర్థ్యమానా విబుధైః సమగ్రైః ప్రహ్లాదైః సురేన్ద్రప్రముఖైరుపేత్య ।
 తం పాయయామాస సుధాతిపూర్ణం సురాపగా స్వం స్తనమాశు మూర్తా ॥ ౧౧.౧ ॥
 పిబన్ స తస్యాః స్తనయోః సుధోఘం క్షణం క్షణం సాధు సమేధమానః ।
 ప్రాపాకృతిం కామపి షడ్భిరేత్య నిషేవ్యమాణః ఖలు కృత్తికాభిః ॥ ౧౧.౨ ॥
 భాగీరథీపావకకృత్తికానామానన్దబాష్పాకులలోచనానామ్ ।
 తం నన్దనం దివ్యముపాత్తుమాసీత్పరస్పరం ప్రౌఢతరో వివాదః ॥ ౧౧.౩ ॥
 అత్రాన్తరే పర్వతరాజపుత్ర్యా సమం శివః స్వైరవిహారహేతోః ।
 నభో విమానేన విగాహమానో మనోతివేగేన జగామ తత్ర ॥ ౧౧.౪ ॥
 నిసర్గవాత్సల్యవశాద్వివృద్ధచేతఃప్రమోదౌ గలదశ్రునేత్రౌ ।
 అపశ్యతాం తం గిరిజాగిరీశౌ షడాననం షడ్దినజాతమాత్రమ్ ॥ ౧౧.౫ ॥
 అథాహ దేవీ శశిఖణ్డమౌలిం కోఽయం శిశుర్దివ్యవపుః పురస్తాత్ ।
 కస్యాథవా ధన్యతమస్య పుంసో మాతాస్య కా భాగ్యవతిషు ధుర్యా ॥ ౧౧.౬ ॥

స్వర్గాపగాసావనలోఽయమేతాః షట్ కృత్తికాః కిం కలహాయమానాః ।
 పుత్రో మమాయం న తవాయమిత్థం మిథ్యేతి వైలక్ష్యముదాహరన్తి ॥ ౧౧.౭॥
 ఏతేషు కన్యేదమపత్యమీశాఖిలత్రిలోకీతిలకాయమానమ్ ।
 అన్యస్య కన్యాప్యథ దేవదైత్యగన్ధర్వసిన్ధోరగరాక్షసేషు ॥ ౧౧.౮॥
 శ్రుత్వేతి వాక్యం హృదయప్రియాయాః కౌతూహలిన్యా విమలస్మితశ్రీః ।
 సాన్ధ్యప్రమోదోదయసైఖ్యహేతుభూతం వచోఽవోచత చన్ద్రమాడః ॥ ౧౧.౯॥
 జగత్త్రయీనన్దన ఏష వీరః ప్రవీరమాతుస్తవ నన్దనోఽస్తి ।
 కల్యాణీ ! కల్యాణకరః సురాణాం త్వత్తోఽపరస్యాః కథమేష సర్గః ॥ ౧౧.౧౦॥
 దేవి త్వమేవాస్య నిదానమాస్నే సర్గే జగన్మజ్జలగానహేతోః ।
 సత్యం త్వమేవేతి విచారయస్వ రత్నాకరే యుజ్యత ఏవ రత్నమ్ ॥ ౧౧.౧౧॥
 అతః శ్రృణుష్యావహితేన వృత్తం బీజం యదగ్నో నిహితం మయా తత్ ।
 సజ్కాన్తమన్త స్త్రిదశాపగాయాం తతోఽవగాహే సతి కృత్తికాసు ॥ ౧౧.౧౨॥
 గర్భాత్సమాప్తం తదమోఘమేతత్తాభిః శరస్తమ్భమధి న్యధాయ ।
 బభూవ తత్రాయమభూతపూర్వో మహోత్సవోఽశేషచరాచరస్య ॥ ౧౧.౧౩॥
 అశేషవిశ్వప్రియదర్శనేన ధుర్యా త్వమేతేన సుపుత్రిణీనామ్ ।
 అలం విలంబ్యాచలరాజపుత్రి ! స్వపుత్రముత్సజ్గతలే నిధేహి ॥ ౧౧.౧౪॥
 అథేతి వాదిన్యమృతాంశుమాలా తైలేన్ద్రపుత్రి రభసేన సద్యః ।
 సాన్ధ్యప్రమోదేన సుపీనగాత్రి ధాత్రి సమస్తస్య చరాచరస్య ॥ ౧౧.౧౫॥
 కిరీటబద్ధాజ్ఞానిభిర్నభఃస్థైర్నమస్కృతా సత్వరనాకిలోక్తైః ।
 విమానతోఽవాతరదాత్మజం తం గ్రహీతుముత్కణ్ఠితమానసాభూత్ ॥ ౧౧.౧౬॥
 స్వర్గాపగాపావకకృత్తికాదీన్ కృతాజ్ఞానీనానమతోఽపి భూయః ।
 హితోఽత్సృకా తం సుతమానసాద పుత్రోత్సవే మాద్యతి కా న హర్షాత్ ॥ ౧౧.౧౭॥
 ప్రమోదబాష్పాకులలోచనా సా న తం దదర్శ షణ్మమగ్రతోఽపి ।
 పరిస్పృశన్తి కరకుజ్జలైరేన సుఖాన్తరం ప్రాప కిమప్యపూర్వమ్ ॥ ౧౧.౧౮॥
 సువిస్మయానన్దవికస్వరాయాః శిశుర్గలద్యాష్పతరగ్గితాయాః ।
 వివృద్ధవాత్సల్యరసోత్తరాయా దేవ్యా దృశోర్గోచరతాం జగామ ॥ ౧౧.౧౯॥
 తమీక్షమాణా షణ్మమీక్షణానాం సహస్రమాప్తం వినిమేషమైచ్ఛత్ ।
 సా నన్దనాలోకనమజ్గలేషు షణ్మమీక్షణం తృప్యతి కస్య చేతః ? ॥ ౧౧.౨౦॥

వినమ్రదేవాసురపుష్టగాభ్యామాదాయ తం పాణిసరోరుహాభ్యామ్ ।
 నవోదయం పార్వణచన్ద్రచారుం గౌరీ స్వముత్సజ్జతలం నినాయ ॥ ౧౧.౨౧॥
 స్వమజ్జమారోప్య సుధానిధానమివాత్మనో నన్దనమిన్దవక్త్రా ।
 తమేకమేషాం జగదేకపీఠం బభూవ పూజ్యా ధురీ పుత్రిణీనామ్ ॥ ౧౧.౨౨॥
 నిసర్గవాత్సల్యరసౌఘసిక్తా సాన్ద్యప్రమోదామృతపూరపూర్ణా ।
 తమేకపుత్రం జగదేకమాతాభ్యుత్సజ్గీనం ప్రస్త్రవిణీ బభూవ ॥ ౧౧.౨౩॥
 అశేషలోకత్రయమాతురస్యాః షాణ్మాతురః స్తన్యసుధామధాసీత్ ।
 సురస్తవన్త్యాః కిల కృత్తికాభిర్ముహుర్ముహుః సస్పృహమీక్ష్యమాణః ॥ ౧౧.౨౪॥
 సుఖాశ్రుపూర్ణేన మృగాజ్కమాలేః కలత్రమేకేన ముఖామ్బుజేన ।
 తస్యైకనాలో ద్గతపంచపద్మలక్ష్మీం క్రమాత్పద్మదనీం చుచుమ్బ ॥ ౧౧.౨౫॥
 హైమి ఫలం హేమగిరేర్లతేవ వికస్వరం నాకనదీవ పద్మమ్ ।
 పూర్వేవ దిజ్ఞుతనమిన్దమాభాత్తం పార్వతీ నన్దనమాదధానా ॥ ౧౧.౨౬॥
 ప్రీతాత్మనా సా ప్రయతేన దత్తహస్తావలమ్బా శశిశేఖరేణ ।
 కుమారముత్సజ్జతలే దఘానా విమానమభ్రంలిహమారురోహ ॥ ౧౧.౨౭॥
 మహేశ్వరోఽపి ప్రమదప్రరుధరోమోద్గమో భూధరనన్దనాయాః ।
 అజ్కాదుపాదత్త తదజ్కతః సా తస్యాస్తు సోఽప్యాత్మజవత్సలత్వాత్ ॥ ౧౧.౨౮॥
 దధానయా నేత్రసుధైకసత్రం పుత్రం పవిత్రం సుతయా తయాద్రేః ।
 సంశ్లేష్యమాణః శశిఖణ్డధారీ విమానవేగేన గృహాజ్జగమ ॥ ౧౧.౨౯॥
 అధిష్ఠితః స్ఫటికశైలశ్రృణ్గే తుణ్గే నిజం ధామ నికామరమ్యమ్ ।
 మహోత్సవాయ ప్రమథప్రముఖ్యాన్ పృథూన్గణాశ్శామ్భురథాదిదేశ ॥ ౧౧.౩౦॥
 పృథుప్రమోదః ప్రగుణో గణానాం గణః సమగ్రో వృషవాహనస్య ।
 గిరీన్ద్రపుత్రాస్తనయస్య జన్మన్యథోత్సవం సంవవృతే విధాతుమ్ ॥ ౧౧.౩౧॥
 స్ఫురన్మరీచిచ్ఛురితామ్బరాణి సన్తానశాఖిప్రసవాశ్చుతాని ।
 ఉచ్చిక్షిపుః కాశ్చానతోరణాని గణా వరాణి స్ఫటికాలయేషు ॥ ౧౧.౩౨॥
 దిక్షు ప్రసర్పస్తదధీశ్వరాణామథామరాణామివ మధ్యలోకే ।
 మహోత్సవం శంసితుమాహతోఽన్యైర్దధ్వాన ధీరః పటహః పటీయాన్ ॥ ౧౧.౩౩॥
 మహోత్సవే తత్ర సమాగతానాం గన్ధర్వవిద్యాధరసున్దరీణామ్ ।

సమ్భావితానాం గిరిరాజపుత్ర్యా గృహేభవన్మజ్జలగీతకాని ॥ ౧౧.౩౪॥
 సుమజ్జతోపాయన పాత్రహస్తాస్తం మాతరో మాతృవదభ్యుపేతాః ।
 విధాయ దూర్వాక్షతకాని మూర్ధ్ని నిన్యః స్వమజ్జం గిరిజాతనూజమ్ ॥ ౧౧.౩౫॥
 ధ్వనత్సు తూర్యేషు సుమన్ద్రమజ్జ్యోలిక్తోర్ధ్వకేష్వపనిరసో రసేన ।
 సుసన్నిబన్దం నన్యతః సువృత్తగీతానుగం భావరసానువిధమ్ ॥ ౧౧.౩౬॥
 వాతా వపుః సౌఖ్యకరాః ప్రసేదురాశా విధూమో హుతభుగ దిదీపే ।
 జలాన్యభూవన్విమలాని తత్రోత్సవేఽన్తరిక్షే ప్రససాద సద్యః ॥ ౧౧.౩౭॥
 గమ్భీరశక్తిధ్వనిమిశ్రముచ్చైర్గృహోద్భవా దున్దభయః ప్రణేదుః ।
 దివోకసాం వ్యోమ్ని విమానసజ్ఘా విమంచ్య పుష్పప్రచయాన్వసస్రుః ॥ ౧౧.౩౮॥
 ఇత్థం మహేశాద్రిసుతాసుతస్య జన్మోత్సవే సమ్మదయాఞ్చకార ।
 చరాచరం విశ్వమశేషమేతత్పరం చకమ్పే కిల తారకశ్రీః ॥ ౧౧.౩౯॥
 తతః కుమారః సముదాం నిదానైః స బాలలీలాచరితైర్విచిత్రైః ।
 గిరీశగౌర్యోహృదయం జహార ముదే న హృద్యా కిము బాలకేలి ॥ ౧౧.౪౦॥
 మహేశ్వరః తైలసుతా చ హర్షాత్సతర్దమేకేన ముఖేన గాఢమ్ ।
 అజాతదంతాని ముఖాని సూనోర్మనోహరాణి క్రమతశ్చమమ్భ ॥ ౧౧.౪౧॥
 క్వచిత్ఫలదీభిః క్వచిదస్థలదీభిః క్వచిత్ప్రకమ్పైః క్వచిదప్రకమ్పైః ।
 బాలః స లీలాచలనప్రయోగైస్తయోముదం వర్ధయతి స్మ పిత్రోః ॥ ౧౧.౪౨॥
 అహేతుహాసచ్చురితాననేన్ద్రగృహజ్జన్మకీడనధూలిధూమః ।
 ముహుర్వదన్కిచిదలక్షితార్థం ముదం తయోరజ్జగత్స్తతాన ॥ ౧౧.౪౩॥
 గృహ్లాన్విషాణే హరవాహనస్య స్పృశన్నమా కేసరిణం సలీలమ్ ।
 స భృగ్గణః సూక్ష్మతరం శిఖగ్రం కర్షన్పభూవ ప్రమదాయ పిత్రోః ॥ ౧౧.౪౪॥
 ఏకో నవ ద్వౌ దశా పంచ సప్తేత్యజిగణన్నాత్మముఖం ప్రసార్య ।
 మహేశకణ్ఠోరగదస్తపక్ష్యం తదజ్జగః శైశవమౌర్ధ్వమైశిః ॥ ౧౧.౪౫॥
 కపర్దికణ్ఠాంతకపాలదామ్నోఽఙ్గులిం ప్రవేశ్యాననకోటరేషు ।
 దంతానుపాత్తుం రభసీ బభూవ ముక్తాఫలభ్రాన్తికరః కుమారః ॥ ౧౧.౪౬॥
 శమోఽశిరోఽన్తఃసరితస్తరజ్గాన్విగాహ్యా గాఢం శిశిరాన్నసేన ।
 స జాతజాడ్యం నిజపాణిపద్మమతాపయద్భాలవిలోచనాగ్నౌ ॥ ౧౧.౪౭॥

కిశ్చోత్కలం భజురకన్ధరస్య నమజ్జటాజుటధరస్య శమ్భోః ।
 ప్రలమ్బమానం కిల కౌతుకేన చిరం చుచుమ్బే ముకుటేన్దుఖజ్ఞమ్ ॥ ౧౧.౪౮॥
 ఇత్థం శిశోః శైశవకేలివృత్తైర్మనోభిరామైర్గిరిజాగిరీశౌ ।
 మనోవిసోదైకరసప్రసక్తౌ దివానిశం నావిదతాం కదాచిత్ ॥ ౧౧.౪౯॥

ఇతి బహువిధం బాలక్రీడావిచిత్రవిచేష్టితం
 లలితలలితంసాన్ధ్యానన్దం మనోహరమాచరన్ ।
 అలభత పరాం బుద్ధిం షష్ఠే దినే నవయౌవనం
 స కిల సకలం శాస్త్రం శస్త్రం వివేద విభుర్యయా ॥ ౧౧.౫౦॥
 ఇతి శ్రీకాలిదాసకృతౌ కుమారసమ్భవే మహాకావ్యే
 కుమారస్య బాలక్రీడా నామ ఏకాదశః సర్గః సమ్పూర్ణః ॥ ౧౧॥

సర్గః ౧౨ - కుమారసైనాపత్యవర్జనం

అథ ప్రవేదే త్రిదశైరశేషైః క్రూరాసురోపప్లవదుఃఖితాత్మా ।
 పులోమపుత్రీదయితోఽన్ధకారిం పత్త్రివ తృష్ణాతురితః పయోదమ్ ॥ ౧౨.౧॥
 దృష్టారినస్త్రాసఖిలీకృతాత్స కథశ్చిదమ్భోదవిహారమార్గాత్ ।
 అవాతతారాభిగిరిం గిరీశగౌరీపదన్యాసవిశుద్ధమిన్ద్రః ॥ ౧౨.౨॥
 సజ్కన్దనః స్యన్దనతోఽవతీర్య మేఘాత్మనో మాతలిదత్తహస్తః ।
 పినాకినోఽథాలయముచ్చలాల శుచౌపపాసాకులితో యథామృఘః ॥ ౧౨.౩॥
 ఇతస్తతోఽథ ప్రతిబిమ్బభాజం విలోకమానః స్ఫటికాద్రిభూమౌ ।
 ఆత్మానమప్యేకమనేకథా స ప్రజన్విభోరాస్పదమాసనాద ॥ ౧౨.౪॥
 విచిత్రవశ్చాన్మణిభగ్గజిన్గం సౌవర్ణదన్డం దధతాతివన్డమ్ ।
 స నన్దినాధిష్ఠితమధ్యతిష్ఠత్సౌధాగ్గణద్వారమనగ్గశత్రోః ॥ ౧౨.౫॥
 తతః స కణ్ఠాహితహేమదణ్డో నస్తీ సురేన్ద్రం ప్రతిపద్య సద్యః ।
 ప్రతోషయామాస సుగౌరవేణ గత్వా శశంస స్వయమీశ్వరస్య ॥ ౧౨.౬॥
 భూసంజ్ఞయానేన కృతాభ్యనుజ్ఞః సురేశ్వరం తం జగదీశ్వరేణ ।
 ప్రవేశయామాస సురైః పురోగః సమం స నస్తీ సదనం సదస్య ॥ ౧౨.౭॥
 స చణ్డిభృగ్గిప్రముఖైర్గర్భైర్గజైరనేకైర్వివిధస్వరుపైః ।
 అధిష్ఠితం సంసది రత్నమయ్యాం సహస్రనేత్రః శివమాలులోకే ॥ ౧౨.౮॥

కపర్దముద్బద్ధమహీనమూర్ధరత్నాంశుభిర్భాసురముల్లసదీభిః ।
 దధానముచ్చైస్తరమిద్ధధాతోః సుమేరుశ్రృంగస్య సమత్వమాత్తమ్ ॥ ౧౨.౯॥
 బిభ్రాణముత్తృక్తరక్తమాళాం గక్ఙ్గాం జటాజూటతటం భజన్తీమ్ ।
 గౌరీం తదుత్సృజ్యషం హసన్తీమివ స్వఫేనైః శరదభ్రశుభ్రైః ॥ ౧౨.౧౦॥
 గక్ఙ్గాతరక్తప్రతిబిమ్బితైః స్వైర్బహూభవన్తం శిరసా సుధాంశుమ్ ।
 చలన్మరీచిప్రచయైస్తుషారగౌర్వైర్హిమద్యోతితముద్వహన్తమ్ ॥ ౧౨.౧౧॥
 భాలస్థలే లోచనమేధమానధామాధరీభూతరవీన్దనేత్రమ్ ।
 యుగాన్తకాలోచితహవ్యవాహం మీనధ్వజప్రోషణమాదధానమ్ ॥ ౧౨.౧౨॥
 మహార్ధరత్నాంశ్చైతయో రుదారం స్ఫురత్ప్రభామణ్డలయోః సమన్తాత్ ।
 కర్ణస్థితాభ్యాం శశిభాస్కరాభ్యాముపాసితం కుణ్డలయోశ్చలేన ॥ ౧౨.౧౩॥
 స్వబద్ధయా కణ్ఠికయేవ నీలమాణిక్యమయ్యా కుతుకేన గౌర్యాః ।
 నీలస్య కణ్ఠస్య పరిస్ఫురన్త్యా కాన్త్యా మహత్యా సువిరాజమానమ్ ॥ ౧౨.౧౪॥
 కాలార్ధితానాం త్రిదశాసురాణాం చితారజోభిః పరిపాణ్డరక్తమ్ ।
 మహన్మహేభాజనముద్గతాభ్రప్రాలేయశైలశ్రియముద్వహన్తమ్ ॥ ౧౨.౧౫॥
 పాణిస్థితబ్రహ్మకపాలపాత్రం వైకుణ్ఠభాజాపి నిషేధ్యమాణామ్ ।
 నరాస్థిఖణ్డాభరణం రణాన్తమూలం త్రిశూలం కలయన్తముచ్చైః ॥ ౧౨.౧౬॥
 పురాతనీం బ్రహ్మకపాలమాలాం కణ్ఠే వహన్తం పునరాశ్వసన్తీమ్ ।
 ఉగ్ధీతవేదాం ముకుటేన్ద్రవర్షత్సుధా భరోఘాప్లవలబ్ధసంజ్ఞామ్ ॥ ౧౨.౧౭॥
 సలీలమృగ్మస్థితయా గిరీన్ద్రపుత్ర్యా నవాష్టాపదవల్లిభాసా ।
 విరాజమానం శరదభ్రఖణ్డం పరిస్ఫురన్త్యాచిరరోచిషేవ ॥ ౧౨.౧౮॥
 దృప్తాన్ధకప్రాణహరం పినాకం మహాసురస్త్రివిధవత్వహేతుమ్ ।
 కరేణ గృహ్లాన్తమగృహ్యమవ్యైః పురాస్మరన్ప్రోషణకేలికారమ్ ॥ ౧౨.౧౯॥
 భద్రాసనం కాంచనపాదపీఠం మహార్హమాణిక్యవిభజ్జిత్రమ్ ।
 అధిష్ఠితం చన్ద్రమరీచిగౌరైరుదీప్యజ్యమానం చమరైర్గణాభ్యామ్ ॥ ౧౨.౨౦॥
 శస్త్రాస్త్రవిద్యాభ్యసనైకసక్తే సవిస్మయైరేత్య గణైః సుదృష్టే ।
 నీరాజ్యమానే స్ఫటికాచలేన సానన్దనిర్దిష్టదృశం కుమారే ॥ ౧౨.౨౧॥

తథావిధం శైలసుతాధినాథం పులోమపుత్రీదయితో నిరీక్ష్య ।
 ఆసీత్క్షణం క్షోభపరో ను కస్య మనో న హి క్షుభ్యతి ధామధామ్ని ॥ ౧౨.౨౨॥
 వికరస్వరాభోజవనశ్రియా తం దృశం సహస్రేణ నిరీక్షమాణః ।
 రోమాలిభిః స్వర్గపతిర్బభాసే పుష్పోత్కరాకీర్ణ ఇవామ్రశాఖీ ॥ ౧౨.౨౩॥
 దృష్ట్వా సహస్రేణ దృశాం మహేశమభూత్కృతార్థోఽతితరాం మహేన్ద్రః ।
 సర్వాజ్ఞజాతం తదథో విరుపమివ ప్రియాకోపకరం వివేద ॥ ౧౨.౨౪॥
 తతః కుమారం కనకాద్రిసారం పురన్దరః ప్రేక్ష్య ధృతాస్త్రశస్త్రమ్ ।
 మహేశ్వరోపాన్తికవర్తమానం శత్రోర్జయాశాం మనసా బబన్ధ ॥ ౧౨.౨౫॥
 శ్రీనీలకణ్ఠ ద్యుపతిః పురోఽస్తి త్వయి ప్రణామావసరం ప్రతీచ్ఛన్ ।
 సహస్రనేత్రేఽత్ర భవ త్రినేత్ర దృష్ట్వా ప్రసాద ప్రగుణో మహేశ ॥ ౧౨.౨౬॥
 ఇతి ప్రబద్ధాజ్ఞాలిరేత్య నన్ది నిధాయ కణ్ఠామభిః హేమ నేత్రమ్ ।
 ప్రసాదపాత్రం పురతో భవిష్ఠరథ స్మరారాతిమువాచ వాచమ్ ॥ ౧౨.౨౭॥
 పురా సురేన్ద్రం సురసజ్జనేవ్యం త్రిలోకసేవ్యస్త్రపురాసురారిః ।
 ప్రిత్యా సుధాసారనిధారిణేవ తతోఽనుజగ్రాహ విలోకనేన ॥ ౧౨.౨౮॥
 కిరీటకోటిచ్యుతపారిజాత పుష్పోత్కరేణానమితేన మూర్ధ్నా ।
 స్వర్నైకవన్ద్యో జగదేకవన్ద్యం తం దేవదేవం ప్రణనామ దేవః ॥ ౧౨.౨౯॥
 అనేకలోకైకనమస్కియార్హం మహేశ్వరం తం త్రిదశేశ్వరః స ।
 భక్త్యా నమస్కృత్య కృతార్థతాయాః పాత్రం పవిత్రం పరమం బభూవ ॥ ౧౨.౩౦॥
 సుభక్తిభాజామధి పాదపీఠం ప్రాన్తక్షితిం నమ్రతరైః శిరోభిః ।
 తతః ప్రణేముః పురతో గణానాం గణాః సురాణాం క్రమతః పురారిమ్ ॥ ౧౨.౩౧॥
 గణోపనీతే ప్రభుణోపదిష్టః శుభాసనే హేమమయే పురస్తాత్ ।
 ప్రాపోపవిశ్య ప్రముదం సురేన్ద్రః ప్రభుప్రసాదో హి ముదే న కస్య ॥ ౧౨.౩౨॥
 క్రమేణ చాన్యేఽపి విలోకనేన సమ్భావితాః సస్మితమీశ్వరేణ ।
 ఉపావిశంస్తోషవిశేషమాప్తా దృగ్గోచరే తస్య సురాః సమగ్రాః ॥ ౧౨.౩౩॥
 అథాహ దేవో బలవైరిముఖ్యాన్ గీర్వాణవర్గాన్కరుణార్ధచేతాః ।
 కృతాజ్ఞాలీకాన్సురాభిసూతాన్ధస్తశ్రియః శ్రాన్తముఖానవేక్ష్య ॥ ౧౨.౩౪॥
 అహో బతానస్తపరాక్రమాణాం దివోకసో వీరవరాయుధానామ్ ।

హిమోదబిన్దుగ్లపితస్య కిం యః పద్మస్య దైన్యం దధతే ముఖాని || ౧౨.౩౫||

స్వర్గోకసః స్వర్గపరిమ్యతాః కిం స్వపుణ్యరాశౌ సుమహత్తమేఽపి |

విహ్నం చిరోఢం న తు యూయమేతే నిజాధిపత్యస్య పరిత్యజధ్వమ్ || ౧౨.౩౬||

దివోకసో దేవగృహం విహాయ మనుష్యసాధారణతామవాప్తాః |

యూయం కుతః కారణతశ్చరధ్వం మహితలే మానభృతో మహాంతః || ౧౨.౩౭||

అనన్యసాధారణసిద్ధముచ్చైస్తద్దైవతం ధామ నికామరమ్యమ్ |

కస్మాద కస్మాన్నిరగాద్భవదభ్యశ్చిరార్జితం పుణ్యమివా పచారాత్ || ౧౨.౩౮||

దివోకసో వో హృదయస్య కస్మాత్తయావిధం ధైర్యమహార్యమార్యాః |

అగాదగాధస్య జలాశయస్య గ్రీష్మాతితాపాదివశాదివామ్భుః || ౧౨.౩౯||

సురాః సురాధీశపురఃసరాణాం సమీయుషాం వః సమమాతురాణామ్ |

తద్బ్రూత లోకత్రయజిత్వరాత్కిం మహాసురాత్తారకతో విరుద్ధమ్ || ౧౨.౪౦||

పరాభవం తస్య మహాసురస్య నిషేద్ధుమేకోఽహమలమ్భవిష్ణుః |

దావానలప్లోషవిపత్తిమన్యో మహాముష్పదాత్కిం హరతే వనానామ్ || ౧౨.౪౧||

ఇతీరితే మన్మథమర్దనేన సురాః సురేన్ద్రప్రముఖా ముఖేషు |

సాన్ద్రప్రమోదాశ్రుతరణ్ణేషు దధుః శ్రియం సత్వరమాశ్వసంతః || ౧౨.౪౨||

తతో గిరీశస్య గిరాం విరామే జగాద లభ్యేఽవసరే సురేన్ద్రః |

భవంతి వాచోఽవసరే ప్రయుక్తా ధ్రువం ఫలావిష్టమహోదయాయ || ౧౨.౪౩||

జ్ఞానప్రదీపేన తమోపమేనావినశ్వరేణాస్థలితప్రభేణ |

భూతం భవదాభిచ యచ్చ కిణ్చత్సర్వజ్ఞ సర్వం తవ గోచరం తత్ || ౧౨.౪౪||

దుర్వారదోరుద్యమదుఃసహేన యత్తారకేణామరఘస్మరేణ |

తదీశతామాప్తవతా నిరస్తా వయం దివోఽమీ వద కిం న వేత్సి || ౧౨.౪౫||

విధేరమోఘం స వరప్రసాదమాసాద్య సద్యస్త్రిజగజ్జగీఘః |

సురానశేషానహకప్రముఖ్యాన్దోర్ధణచణ్డో మనుతే తృణాయ || ౧౨.౪౬||

స్తుత్యా పురాస్సాభిరుపాసితేన పితామహేనేతి నిరుపితం నః |

సేనాపతిః సంయతి దైత్యమేతం పురః స్మరారాతిసుతో నిహంతి || ౧౨.౪౭||

అహో తతోఽనన్తరమద్యయావ త్సుదుఃసహం తస్య పరాభవార్తిమ్ |

విషేహిరే హస్త హృదస్తశల్యమాజ్ఞానివేశం త్రిదివోకసోఽమీ || ౧౨.౪౮||

నిదాఘధామక్లమవిక్లవానాం నవీనమమ్బోదమివౌషధీనామ్ ।
 సునన్దనం నన్దనమాత్మనో నః సేనాన్యమేతం స్వయమాదిశ త్వమ్ ॥ ౧౨.౪౯॥
 త్రైలోక్యలక్ష్మీహృదయైకశల్యం సమూలముత్థాయ మహాసురం తమ్ ।
 అస్మాకమేషాం పురతో భవన్స దుఃఖాపహారం యుధి యో విధత్తే ॥ ౧౨.౫౦॥
 మహాహవే నాథ తవాస్య సూనోః శస్త్రైః శితైః కృత్తశిరోధరాణామ్ ।
 మహాసురాణాం రమణీవిలోపైర్దిశో దశైతా ముఖరీభవన్తు ॥ ౧౨.౫౧॥
 మహారణక్షోణీపశూపహరీకృతేఽసురే తత్ర తవాత్మజేన ।
 బద్ధిస్థితానాం సుదృశాం కరోతు వేణీప్రమోక్షం సురలోక ఏషః ॥ ౧౨.౫౨॥
 ఇత్థం సురేంద్రే వదతి స్మరారిః సురారిదుశ్చేష్టితజాతరోషః ।
 కృతానుకమ్పస్త్రిదశేష తేషు భూయోఽపి భూతాధిపతిర్బభౌషే ॥ ౧౨.౫౩॥
 అహో అహో దేవగణాః సురేంద్రముఖ్యాః శృణుధ్వం వచనం మమైతే ।
 విచేష్టతే శక్యైః ఏష దేవః కార్యాయ సజ్జో భవతాం సుతాద్యైః ॥ ౧౨.౫౪॥
 పురా మయాకారి గిరీంద్రపుత్ర్యాః ప్రతిగ్రహోఽయం నియతాత్మనాపి ।
 తత్రైష హేతుః ఖలు తద్భవేన వీరేణ యద్వద్భవత ఏష శత్రుః ॥ ౧౨.౫౫॥
 అత్రోపపన్నం తదమీ నియుజ్య కుమారమేనం పృతనాపతిత్వే ।
 నిఘ్నన్తు శత్రుం సురలోకమేష భునక్తు భూయోఽపి సురైః సహేన్యః ॥ ౧౨.౫౬॥
 ఇత్యుదీర్య భగవాన్స్తమాత్మజం ఘోరసంగ్రమహోత్సవోత్సుకమ్ ।
 నన్దనం హి జహి దేవవిద్విషం సంయతీతి నిజగాద శక్యైః ॥ ౧౨.౫౭॥
 శాసనం పశుపతేః స కుమార స్వీచకార శిరసావనతేన ।
 సర్వధైవ పితృభక్తిరతానామేష ఏవ పరమః ఖలు ధర్మః ॥ ౧౨.౫౮॥
 అసురయుద్ధవిధౌ విబుధేశ్వరే పశుపతౌ వదతీతి తవాత్మజమ్ ।
 గిరీజయా ముముదే సుతవిక్రమే సతి న నన్దతి కా ఖలు వీరసూః ॥ ౧౨.౫౯॥
 సురపరివృథః ప్రౌఢం వీరం కుమారముమాపతే-
 ర్బలవదమరారాతిస్త్రీణాం దృగ్జ్ఞానభజ్జ్ఞానమ్ ।
 జగదభయదం సద్యః ప్రాప్య ప్రమోదపరోఽభవద్-
 ధ్రువమభిమతే పూర్ణే కో వా ముదా న హి మాద్యతి ॥ ౧౨.౬౦॥
 ఇతి శ్రీకాలిదాసకృతౌ కుమారసమ్భవే మహాకావ్యే
 కుమారసైనాపత్యవర్ణనం నామ ద్వాదశః సర్గః సమూర్ణః ॥ ౧౨॥

సర్గః ౧౩ - కుమారసైనాపత్యాభిషేకః

ప్రస్తానకాలోచితచారువేషః స స్వర్గివర్తైరనుగమ్యమానః ।
 తతః కుమారః శిరసా నతేన త్రైలోక్యభర్తుః ప్రణనామ పాదౌ ॥ ౧౩.౧॥

జహీన్ద్రశత్రుం సమరేఽమరేశపదం స్థిరత్వం నయ వీర వత్స ।
 ఇత్యాశిషా తం ప్రణమంతమీశో మూర్ధన్యపాపూయ ముదాభ్యనన్దత్ ॥ ౧౩.౨॥

ప్రహీభవన్నప్రతరేణ మూర్ధ్నా నమశ్చకారాఙ్ఘ్రియుగం స్వమాతుః ।
 తస్యాః ప్రమోదాశ్రుపయః ప్రవృష్టిస్తస్యాభవదీవరవరాభిషేకః ॥ ౧౩.౩॥

తమఙ్కమారోవ్య సుతా హిమాద్రేరాశ్లిష్య గాఢం సుతవత్సలా సా ।
 శిరస్యపాపూయ జగద శత్రుం జిత్వా కృతార్థీకురు వీరసూం మామ్ ॥ ౧౩.౪॥

ఉద్దామ దైత్యేశవిపత్తిహేతుః శ్రద్ధాలుచేతాః సమరోత్సవస్య ।
 ఆప్యచ్యస్య భక్త్యా గిరిజాగిరిశౌ తతః ప్రతస్థేఽభిదివం కుమారః ॥ ౧౩.౫॥

దేవం మహేశం గిరిజాం చ దేవీం తతః ప్రణమ్య త్రిదివౌకసోఽపి ।
 ప్రదక్షిణీకృత్య చ నాకనాథపూర్వాః సమస్తాస్తమథానుజగ్ముః ॥ ౧౩.౬॥

అథ వ్రజద్భిస్త్రిదత్తై రశేషైః స్ఫురత్పుభా భాసురమణ్డలైస్తైః ।
 నభో బభాసే పరితో వికీర్ణం దివాపి నక్షత్రగణైరివోగ్రైః ॥ ౧౩.౭॥

రరాజ తేషాం వ్రజతాం సురాణాం మధ్యే కుమారోఽధికకాన్తికాన్తః ।
 నక్షత్రతారాగ్రహమణ్డలానామివ త్రియామారమణో నభోస్తే ॥ ౧౩.౮॥

గిరిశగిరితనయేన సార్థం పులోమపుత్రీదయితాదయస్తే ।
 ఉత్తిర్య నక్షత్రపథం ముహూర్తాత్పుపేదిరే లోక మథాత్మనీనమ్ ॥ ౧౩.౯॥

తే స్వర్గలోకం చిరకాలదృష్టం మహాసురత్రాసవశంవదత్వాత్ ।
 సద్యః ప్రవేష్టుం న విషేహిరే తం క్షణం వ్యలమ్బంత సురాః సమగ్రాః ॥ ౧౩.౧౦॥

పురో భవ త్వం, న పురో భవామి, నాహం పురోగోఽస్మి, పురః సరస్వమ్ ।
 ఇత్థం సురాస్తక్షణమేవ భీతాః స్వర్గం ప్రవేష్టుం కలహం వితేనుః ॥ ౧౩.౧౧॥

సురాలయాలోకనకౌతుకేన ముదా శుచిస్మేరవిలోచనాస్తే ।
 దధుః కుమారస్య ముఖారవిన్దే దృష్టిం ద్విషత్సాధ్యస కాతరాన్తామ్ ॥ ౧౩.౧౨॥

సహేలహాసమృతాననేస్తుస్తతః కుమారః పురతో భవిష్ఠః ।
 స తారకాపాతమపేక్షమాణో రణప్రవీరో హి సురానవోవత్ ॥ ౧౩.౧౩॥
 భీత్యాలమద్య త్రిదివోకసోఽమీ స్వర్గం భవంతః ప్రవిశన్తు సద్యః ।
 ఆత్మైవ మే దృక్పథమేతు శత్రుర్మహాసురో వః ఖలు దృష్టపూర్వః ॥ ౧౩.౧౪॥
 స్వర్లోకలక్ష్మీకచకర్షణాయ దోర్మణ్డలం వల్గతి యస్య చణ్డమ్ ।
 ఇహైవ తచ్ఛోణితపానకేలిమహ్నాయ కుర్వన్తు శరా మమైతే ॥ ౧౩.౧౫॥
 శక్తిర్మమాసావహతప్రచారా ప్రభావసారా సుమహాప్రసారా ।
 స్వర్లోకలక్ష్మ్యా విపదావహారేః శిరో హరన్తీ దిశంతాన్ముదం వః ॥ ౧౩.౧౬॥
 ఇత్యన్ధకారాతిసుతస్య దైత్యవధాయ యుద్ధోత్సుకమానసస్య ।
 సర్వం శుచిన్మేరముఖారవిన్దం గీర్వాణవృన్దం వచసా ననన్ద ॥ ౧౩.౧౭॥
 సాన్ద్రప్రమోదాత్పులకోపగూఢః సర్వాజ్ఞసమ్పుల్లసహస్రనేత్రః ।
 తస్యోత్తరీయేణ నిజామ్బరేణ నిరుఞ్చనచారు చకార శక్రః ॥ ౧౩.౧౮॥
 ఘనప్రమోదాశ్రుతరణ్గితాక్షైర్ముఖైశ్చతుర్భుః ప్రచురప్రసాదైః ।
 అథో అచుమ్బద్విధిరాదివృద్ధః షడాననం షట్సు శిరఃసు చిత్రమ్ ॥ ౧౩.౧౯॥
 తం సాధు సాధ్యిత్వభితః ప్రశస్య ముదా కుమారం త్రిపురాసురారేః ।
 ఆనన్దయన్వీర ! జయేతి వాచా గన్ధర్వవిద్యాధరసిద్ధసజ్ఞాః ॥ ౧౩.౨౦॥
 దివ్యర్షయః శత్రువిజేష్యమాణం తమభ్యనన్దన్కిల నారదాద్యాః ।
 నిరుఞ్చనం చక్రరథోత్తరీయైశ్చామీకరీయైర్నిజవల్కలైశ్చ ॥ ౧౩.౨౧॥
 తతః సురాః శక్తిధరస్య తస్యావష్టమృతః సాధ్వసముత్స్పృజన్తః ।
 ఉత్సేహిరే స్వర్గమనస్తశక్తే ర్గన్తుం వనం యూథపతేరివేభాః ॥ ౧౩.౨౨॥
 అథాభిప్యష్టం గిరిజాసుతస్య పురన్దరారాతివధం చిక్కిరోః ।
 సురా నిరీయున్త్రిపురం దిధక్షోరివ స్మరారేః ప్రమథః సమన్తాత్ ॥ ౧౩.౨౩॥
 సురాజ్ఞనానాం జలకేలిభాజాం ప్రక్షాలితైః సన్తతమజ్గరాగైః ।
 ప్రవేదిరే పిఞ్జరవారిపూరాం స్వర్గౌకసః స్వర్గధునీం పురస్తాత్ ॥ ౧౩.౨౪॥
 దిగ్దన్తినాం వారివిహారభాజాం కరాహతైర్భీమతరైస్తరజైః ।
 ఆప్లావయన్తీం ముహురాలబాలశ్రేణీం తరూణాం నిజతీరజానామ్ ॥ ౧౩.౨౫॥
 లీలారసాభిః సురకన్యకాభి ర్హిరణ్మయాభిః సికతాభిరుచ్యైః ।

మాణిక్యగర్భాభిరుపాహితాభిః ప్రకీర్ణతీరాం వరవేదికాభిః ॥ ౧౩.౨౬ ॥
 సారభ్యలుబ్ధభ్రమరోపగీతైర్నిరణ్యహంసావలికేలివోలైః ।
 చామికరీయైః కమలైర్వినిద్రైశ్చుప్యతైః పరాగైః పరిపిఙ్గతోయామ్ ॥ ౧౩.౨౭ ॥
 కుతూహలాత్పుష్టముపాగతాభి స్తీరస్థితాభిః సురసున్దరీభిః ।
 అభూర్మిరాజప్రతిబిమ్బితాభిర్ముదం దిశస్త్రీం వ్రజతాం జనానామ్ ॥ ౧౩.౨౮ ॥
 ననన్ద సద్యశ్చిరకాలదృష్టాం విలోక్య శక్రః సురదీర్ఘికాం తామ్ ।
 అదర్శ్యుత్సాదరమద్రిప్రతీమహేశపుత్రాయ తతః పురోగః ॥ ౧౩.౨౯ ॥
 స కార్తికేయః పురతః పరీతః సురై సమన్తైః సురనిమ్నగాం తామ్ ।
 అపూర్వదృష్టామవలోకమానః సవిస్మయః స్మేరవిలోచనోఽభూత్ ॥ ౧౩.౩౦ ॥
 ఉపేత్య తాం తత్ర కిరీటకోటిన్యస్తాఙ్గాలిర్భక్తిపరః కుమారః ।
 గీర్వాణమృతైః ప్రణుతాం ప్రణుత్య నమ్రేణ మూర్ధ్నా ముదితో వవన్దే ॥ ౧౩.౩౧ ॥
 ప్రణర్తితస్మేరసరోజరాజిః పురః పరీరమ్భమిలన్మహోర్మిః ।
 కపాలపాలిశ్రమవారిహరీ భేజే గుహం తం సరితః సమీరః ॥ ౧౩.౩౨ ॥
 తతో వ్రజన్నన్దననామధేయం లీలావనం జమ్భజితః పురస్తాత్ ।
 విభిన్నభగోన్ద్రతశాలసంఘం ప్రేక్షాఞ్చకార స్మరశత్రుసూనుః ॥ ౧౩.౩౩ ॥
 సురద్విషోపప్లుతమేవమేతద్వనం బలస్య ద్విషతో గతశ్చి ।
 ఇత్థం విచిన్త్యారుణలోచనోఽభూద్ భ్రుభగ్గదుష్ప్రేక్ష్యముఖః స కోపాత్ ॥ ౧౩.౩౪ ॥
 నిర్లూనలీలోపవనామపశ్యద్ధుఃసంఘ్నరీభూతవిమానమార్గామ్ ।
 విధ్వస్తసాధప్రచయాం కుమారో విత్వైకసారామమరావతీం సః ॥ ౧౩.౩౫ ॥
 గతశ్చియం వైరివరాభిభూతాం దశాం సుదీనామభితో దధానామ్ ।
 నారీమవీరామివ తామవేక్ష్య స వాధమన్తః కరుణాపరోఽభూత్ ॥ ౧౩.౩౬ ॥
 దుశ్చేష్టితే దేవరిపా సరోషస్తస్యావిషణ్ణః సమరాయ చోత్కః ।
 తథావిధాం తాం స వివేశ పశ్యన్సరైః సురాధీశ్వరరాజధానీమ్ ॥ ౧౩.౩౭ ॥
 దైతేయదన్త్యావలిదన్తఘాతైః క్షుణ్ణాన్తరాః స్ఫూటికహర్యుపక్ష్యైః ।
 మహాహినిర్మోకపిన్దధజాలాః స వీక్ష్య తస్యాం విషసాద సద్యః ॥ ౧౩.౩౮ ॥
 ఉత్కీర్ణచామికరపఙ్కజానాం దిగ్గన్ధిదానద్రవదూషితానామ్ ।
 హిరణ్యహంసవ్రజవర్జితానాం విదీర్ణవైడూర్యమహాశిలానామ్ ॥ ౧౩.౩౯ ॥

ఆవిర్భవద్వాలతృణాఞ్చితానాం తదీయలీలాగృహదీర్ఘికాణామ్ ।
 స దుర్దశాం వీక్ష్య విరోధిజాతాం విషాదవైలక్ష్యభరం బభౌర ॥ ౧౩.౪౦॥
 తద్దన్విదన్తక్షతహేమభిత్తి సుతన్తుజాలాకులరత్నజాలామ్ ।
 నిన్యే సురేన్ద్రేణ పురోగతేన స వైజయంతాభిధమాత్మసౌధమ్ ॥ ౧౩.౪౧॥
 నిర్దిష్టవర్త్యా బిభృథేశ్వరేణ సురైః సమగ్రైరనుగమ్యమానః ।
 స ప్రావిశత్తం వివిధాశ్మరశ్మిచ్ఛిన్నేన సోపానపథేన సౌధమ్ ॥ ౧౩.౪౨॥
 నిసర్గకల్పద్రుమతోరణం తం స పారిజాతప్రసవస్రగాఢ్యమ్ ।
 దివ్యైః కృతస్వస్త్వయనం మునీన్ద్రైరన్తఃప్రవిష్టప్రమదం ప్రపేదే ॥ ౧౩.౪౩॥
 పాదౌ మహర్షేః కిల కశ్యపస్య కులాదివృద్ధస్య సురాసురాణామ్ ।
 ప్రదక్షిణీకృత్య కృతాజ్ఞాలిః సన్దక్షిః శిరోభిః స నతైర్వవన్దే ॥ ౧౩.౪౪॥
 స దేవమాతుర్జగదేకవన్ద్యౌ పాదౌ తథైవ ప్రణనామ కామమ్ ।
 మునేః కలత్రస్య చ తస్య భక్త్యా ప్రహీభవశ్చైలసుతాతనూజః ॥ ౧౩.౪౫॥
 స కశ్యపః సా జననీ సురాణాం తమేధయామాసతురాశిషా ద్వౌ ।
 తయా యయా నైకజగజ్జగీషుం జేతా మృధే తారకముగ్రవీర్యమ్ ॥ ౧౩.౪౬॥
 స్వదర్శనార్థం సముపేయుషీణాం సుదేవతానామదితిశ్రితానామ్ ।
 పాదౌ వవన్దే పతిదేవతాస్తమాశీర్వచోభిః పునరభ్యనన్దన్ ॥ ౧౩.౪౭॥
 పులోమపుత్రీం విబుధాధిభర్తుస్తతః శచీం నామ కలత్రమేషః ।
 సమశ్చకార స్మరశత్రుసూనుస్తమాశిషా సా సముపాచరచ్ఛ ॥ ౧౩.౪౮॥
 అథాదితీన్ద్రప్రమదాః సమేతాస్తా మాతరః సప్త ఘనప్రమోదాః ।
 ఉపేత్య భక్త్యా సమతే మహేశపుత్రాయ తస్మై దదురాశిషః ప్రాక్ ॥ ౧౩.౪౯॥
 సమేత్య సరే౭పి ముదం దధానా మహేన్ద్రముఖ్యాస్త్రిదివౌకసో౭థ ।
 ఆనన్దకల్లోలితమానసం తం సమభ్యషిజ్ఞాన్పుతనాధిపత్యే ॥ ౧౩.౫౦॥
 సకలవిబుధలోకః స్తన్తనిఃశేషశోకః
 కృతరీపువిజయాశః ప్రాప్తయుద్ధావకాశః ।
 అజని హరసుతేనానన్తవీర్యేణ తేనా-
 భిలవిబుధవమూనాం ప్రాప్య లక్ష్మీమనూనామ్ ॥ ౧౩.౫౧॥
 ఇతి శ్రీకాలిదాసకృతౌ కుమారసమ్భవే మహాకావ్యే
 కుమారసైనాపత్యాభిషేకో నామ త్రయోదశః సర్గః సమూర్ఘః ॥ ౧౩॥

సర్గః ౧౪ - దేవసేనాప్రయాణం

రణోత్సుకేనాన్తకశత్రుసూనునా సమం ప్రయుక్తైస్త్రైదశైర్రిగీషుణా ।
 మహాసురం తారకసంజ్ఞకం ద్విషం ప్రసహ్య హస్తం సమనహ్యత ద్రుతమ్ ॥ ౧౪.౧॥
 స దుర్నివారం మనసోఽతివేగినం జయశ్రియః సన్నయనం సుదుఃసహమ్ ।
 విజిత్వరం నామ తదా మహారథం ధనుర్ధరః శక్తిధరోఽధ్యరోహయత్ ॥ ౧౪.౨॥
 సురాలయశ్రీవిపదాం నివారణం సురారిసమ్మత్పరితాపకారణమ్ ।
 కేనాపి దధ్రేఽస్య విరోధిదారణం సుచారు చామీకరఘర్మవారణమ్ ॥ ౧౪.౩॥
 శరచ్చరచ్చన్ద్రమరీచిపాణ్ణురైః సంవీజ్యమానో వరచారుచామరైః ।
 పురఃసరైః కిన్నరసిద్ధవారణై రణేచ్ఛురస్తాయత వాగ్భిరుల్పణైః ॥ ౧౪.౪॥
 ప్రయాణకాలోచితచారువేషభృద్వజ్రం వహన్పర్వతపక్షదారణమ్ ।
 ఐరావతం స్ఫాటికశైలసోదరం తతోఽధిరుహ్య ద్యుపతిస్తమన్వగాత్ ॥ ౧౪.౫॥
 తమన్వగచ్ఛద్ గిరిశ్రృంగసోదరం మదోద్ధతం మేషమధిష్ఠితః శిఖీ ।
 విరోధివిద్వేషదుషాధికం జ్వలన్మహో మహీయస్తరమాయుధం దధత్ ॥ ౧౪.౬॥
 అధేన్ద్రసీలాచలచణ్డవిగ్రహం విషాణవిధ్వస్తమహాపయోధరమ్ ।
 అధిష్ఠితః కాసరముద్ధరం ముదా వైరస్వతో దణ్డధరస్తమన్వగాత్ ॥ ౧౪.౭॥
 మదోద్ధతం ప్రేతమథాధిరుధవాన్స్తమన్తకద్వేషితనూజమన్వగాత్ ।
 మహాసురద్వేషవిశేషభీషణః సురోషణశ్చణ్డరణాయ వైర్మతః ॥ ౧౪.౮॥
 నవోద్యదమ్భాధరఘోరదర్శనే యుద్ధాయ రుథో మకరే మహత్తరే ।
 దుర్వారపాశో వరుణో రణోల్బణస్తమన్వియాయ త్రిపురాస్తకాత్మజమ్ ॥ ౧౪.౯॥
 దిగమ్భరాధిక్రమణోల్బణం క్షణాన్మృగం మహీయాంసమరుద్ధవిక్రమమ్ ।
 అధిష్ఠితః సక్రరేళిలాలసో మరున్మహేశాత్మజమన్వగాద్ ద్రుతమ్ ॥ ౧౪.౧౦॥
 విరోధినాం శోణితపారణైషిణీం గదామనూనాం నరవాహనో వహన్ ।
 మహాహవామ్భాధి విగాహనోద్ధతం యియాసు మన్వాగమదీశనన్దనమ్ ॥ ౧౪.౧౧॥
 మహాహినిర్బద్ధజటాకలాపినో జ్వలత్త్రిశూలప్రబలాయుధా యుధే ।
 రుద్రాస్తుషారాద్రిసఖం మహావృషం తతోఽధిరుధాస్తమయ్యః ఇఉనాకినః ॥ ౧౪.౧౨॥

అన్యేఽపి సన్నహ్య మదారణోత్సవశ్రద్ధాలవః స్వర్గిగణాస్తమన్వయుః ।
 స్వవాహనాని ప్రబలాన్యధిపితాః ప్రమోదవిస్మేరముఖామ్బుజశ్రియః ॥ ౧౪.౧౩॥
 ఉద్ధణ్డహేమధ్వజదణ్డసంక్కులాశ్చఞ్చద్విచిత్రాతపవారణోజ్జ్వలాః ।
 చలద్ధనస్యన్ధనఘోషభీషణాః కరీన్ద్రఘణ్ణారవచణ్డచీత్సృతాః ॥ ౧౪.౧౪॥
 స్ఫురద్విచిత్రాయుధకాన్తిమణ్డలైరుద్ద్యోతితాశావలయామ్బరాన్తరాః ।
 దివోకసాం సోఽనువహన్మహాచమూః పినాకపాణేస్తనయస్తతో యయౌ ॥ ౧౪.౧౫॥
 కోలాహలేనోచ్చలతాం దివోకసాం మహాచమూనాం గురుభిర్ద్వజవ్రజైః ।
 ఘనైర్నిరుచ్ఛాసమభూదనన్తరం దిక్కుణ్డలం వ్యోమతలం మహీతలమ్ ॥ ౧౪.౧౬॥
 సురారిలక్ష్మీపరికమ్పహేతవో దిక్పక్రవాలప్రతినాదమేదురాః ।
 నభోన్తకుక్షిమృభరయో ఘనాః స్వనా నిహన్యమానైః పటహైర్వితేనిరే ॥ ౧౪.౧౭॥
 ప్రమథ్యమానామ్బుధిగర్జతర్జ్వనైః సురారినారీగణగర్భపాతనైః ।
 నభశ్చమూఢాలికులైరివాకులం రరాస గాఢం పటహప్రతిస్వనైః ॥ ౧౪.౧౮॥
 క్షుణ్ణం రథైర్వాజిభిరాహతం ఖురైః కరీన్ద్రకర్తైః పరితః ప్రసారితమ్ ।
 ధూతం ధ్వజైః కాఞ్చనశైలజం రజో వాత్సైర్లతం వ్యామ సమారుహత్కృమాత్ ॥ ౧౪.౧౯॥
 ఖాతం ఖురై రథ్యతురంగపుష్కలై రుపత్యకాహోటకమేదిసీరజః ।
 గతం దిగంతాన్ముఖరైః సమీరజైః సువిభ్రమం భూరి బభౌర భూయసా ॥ ౧౪.౨౦॥
 అధస్తథోర్ద్వం పురతోఽథ పృష్ఠతోఽభితోఽపి చామీకరరేణురుచ్ఛక్తైః ।
 చమూషు సర్పన్మరుదాహతోఽహరన్నవీనసూర్యస్య చ కాన్తివైభవమ్ ॥ ౧౪.౨౧॥
 బలోద్ధృతం కాఞ్చనభూమిజం రజో బభౌ దిగన్తేషు నభఃస్థలే స్థితమ్ ।
 అకాలసన్ధ్యాఘనరాగపింగలం ఘనం ఘనానామివ వృన్దముద్యతమ్ ॥ ౧౪.౨౨॥
 హేమావసీషు ప్రతిబిమ్బమాత్మనో ముహుర్విలోక్యాభిముఖం మహాగజాః ।
 రసాతలోత్తీర్ణగజభ్రమాత్కుఢా దన్తప్రకాణప్రహృతాని తేనిరే ॥ ౧౪.౨౩॥
 సుజాతసిన్ధూరపరాగపిఞ్జరైః కలం చలదిభిః సురసైన్యసిన్ధరైః ।
 శుద్ధాసు చామీకరశైలభూమిషు నాదృశ్యత స్వం ప్రతిబిమ్బమగ్రతః ॥ ౧౪.౨౪॥
 ఇతి క్రమేణామరరాజవాహినీ మహాహవామ్భోధివిలాసలాలసా ।
 అవాతరత్కాఞ్చనశైలతో ద్రుతం కోలాహలాక్రాన్తవిధూతకన్దరా ॥ ౧౪.౨౫॥

మహాచమూస్యన్దనచణ్డచీత్కృత్తైర్విలోలఘణ్ణేభవతేశ్చ బృంహితైః ।
 సురేన్ద్రశైలేన్ద్రమహాగుహాశయాః సింహా మహాత్స్వప్నసుఖం న తత్యజః ॥ ౧౪.౨౬॥
 గమ్భీరభేరీధ్వనితైర్భయఙ్కరైర్మహాగుహాన్తప్రతినాదమేదురైః ।
 మహారథానాం గురునేమినిస్వనైరనాకులైస్సైర్మృగరాజతాజని ॥ ౧౪.౨౭॥
 సముత్థితేన త్రిదివౌకసాం మహాచమూరవేణాద్రితటాన్తదారిణా ।
 ప్రవేదిరే కేసరిణోఽధికం మదం స్వవీర్యలక్ష్మీమృగరాజతావశాత్ ॥ ౧౪.౨౮॥
 భియా సురాసీకవిమర్దజన్మనా విదుద్రువుర్ధూరతరం ద్రుతం మృగాః ।
 గుహాగృహాన్తాదృహిరేత్యహేలయా తస్థురీవశఙ్కం నితరాం మృగాధిపాః ॥ ౧౪.౨౯॥
 విలోకితాః కౌతుకినాఽమరావతీజనేన జప్తప్రమదేన దూరతః ।
 సురాచలప్రాన్తభువః ప్రవేదిరే సువిన్దుతాయాః ప్రసరం సుసైనికాః ॥ ౧౪.౩౦॥
 పీతాసితారక్తసితైః సురాచల ప్రాన్తస్థితైర్ధాతురజోభిరమ్బరమ్ ।
 ఆయత్నగన్ధర్వపురోదయభ్రమం బభార భూమ్నోత్పత్తితైరితస్తతః ॥ ౧౪.౩౧॥
 మహాస్వనః సైన్యవిమర్దనమ్భవః కర్ణాన్తకూలఙ్కషతామపేయివాన్ ।
 పయోనిధేః క్షుబ్ధతరస్య వర్ధనో బభూవ భూమ్నా భువనోదరమ్భరిః ॥ ౧౪.౩౨॥
 మహాగజానాం గురుబృంహితైస్తతైః సుహేషితైర్హోరతరైశ్చ వాజినామ్ ।
 ఘనై రథానాం గురుచణ్డచీత్కృత్తైస్త్రిరోహితోఽభూత్పటహస్య నిఃస్వనః ॥ ౧౪.౩౩॥
 మహాసురాణామవరోధయోషితాం కచాక్షిపక్ష్మస్తనమణ్డలేషు చ ।
 ధ్వజేషు నాగేషు రథేషు వాజిషు క్షణేన తస్థౌ సురసైన్యజం రజః ॥ ౧౪.౩౪॥
 ఘనైర్విలోక్య స్థగితార్కమణ్డలైశ్చమూరజోభిర్నిచితం నభఃస్థలమ్ ।
 ఆయాయ హంసైరభి మానసం ఘనభ్రమేణ సానన్దమనర్తి కేకిభిః ॥ ౧౪.౩౫॥
 సాన్త్రైః సురాసీకరజోభిరమ్బరే నవామ్బుదాసీకనిభైరభిశ్చితైః ।
 చకాశిరే స్వర్ణమయా మహాధ్వజాః పరిస్ఫురన్తస్తడితాం గణా ఇవ ॥ ౧౪.౩౬॥
 విలోక్య ధూలీపటలైర్భృశం భృతం ద్యావాపృథివ్యోరలమన్దరం మహాత్ ।
 కిమూర్ధ్వతోఽధః కిమధస్త ఊర్ధ్వతో రజోఽభ్యుపైతితి జనైరతర్క్యత ॥ ౧౪.౩౭॥
 నోర్ధ్వం న చాధో న పురో న పృష్ఠతో న పార్శ్వతోఽభూత్థలు చక్షుషోర్గతిః ।
 సూచ్యగ్రభేద్యైః పృతనారజశ్చయైరాచ్ఛాదితా ప్రాణిగణస్య సర్వతః ॥ ౧౪.౩౮॥
 దిగన్తదన్త్యావలిదానహారిభిర్విమానరన్ధ్రప్రతినాదమేదురైః ।

అనేకవాద్యధ్వనితైరనారత్నైర్జగర్జ గాఢం గురుభిర్నభస్తలమ్ || ౧౪.౩౯||

భువం విగాహ్య ప్రయయౌ మహాచమూః క్వచిన్న మాస్తీ మహతీం దివం ఖలు |
సుసంక్కులాయామపి తత్ర నిర్భరాత్కిం కాన్ధిశీకత్వమవాప నాకులా || ౧౪.౪౦||

ఉద్దామదానద్విపవృన్దబృంహితైర్నితాన్తముత్తుజ్గతురజ్గహేషితైః |
చలద్దనస్యన్దననేమినిఃస్వనైరభూన్నిరుచ్ఛాస్సమివాకులం జగత్ || ౧౪.౪౧||

మహాగజానాం గురుభిస్తు గర్జితైర్విలోలఘణ్ణారణితై రణోల్వణైః |
వీరప్రణాదైః ప్రమదప్రమేదురైర్వాచాలతామాదధిరేతరాం దిశః || ౧౪.౪౨||

దస్తీన్ద్రదానద్రవవారిపీచిభిః సద్యోఽపి నద్యో బహుధా పుపూరిరే |
ధారా రజోభిస్తురగైః క్షత్తైర్భృతా యాః పఙ్కతామేత్య రథైః స్థలీకృతాః || ౧౪.౪౩||

నిమ్నాః ప్రదేశాః స్థలతాముపాగమన్నిమ్నత్వముచ్చైరపి సర్వతశ్చ తే |
తురజ్గమాణాం వ్రజతాం ఖురైః క్షతా రథైర్గజైస్త్వైః పరితః సమీకృతాః || ౧౪.౪౪||

నభోదిగన్తప్రతిఘోషభీషణైర్మహామహీభృత్తటదారణోల్వణైః |
పయోధినిర్ధూననకేలిభిర్జగద్ బభూవ భేరీధ్వనితైః సమాకులమ్ || ౧౪.౪౫||

ఇతన్తతో వాతవిధూత చఞ్చలైర్నైరస్థితాశాగమనైర్ద్యజాంశ్చక్రైః |
లక్ష్మైః క్వణిత్యాఞ్చనకిఙ్కణీకుతైరమజ్జ ధూలీజలధౌ నభోగతే || ౧౪.౪౬||

ఘణ్ణారవై రౌద్రతత్తైర్నిరన్తరం విసృత్వైర్గర్జరవైః సుభైరవైః |
మత్తద్విపానాం ప్రథయామ్భభూవిరే న వాహినీనాం పటహస్య నిఃస్వనాః || ౧౪.౪౭||

కరాలవాచాలముఖాశ్చమూస్వనైర్ద్యస్తామ్భరా వీక్ష్య దిశో రజస్వలాః |
తిరోబభూవే గహనైర్దినేశ్వరో రజోన్దకారైః పరితః కుతోఽప్యసౌ || ౧౪.౪౮||

ఆక్రాన్తపూర్వా రభసేన సైనికైర్దిగ్జనా వ్యోమ రజోభిదూషితా |
భేరీరవాణాం ప్రతిశబ్దైర్నైర్గర్జ గాఢం ఘనమత్సూరాదివ || ౧౪.౪౯||

గురుసమీరసమీరితభూధరా ఇవ గజా గగనం విజగాహిరే |
గురుతరా ఇవ వారిధరా రథా భువమితీహ వివర్త ఇవాభవత్ || ౧౪.౫౦||

బలవదసురతోకానల్పకల్పాన్తకాలే
నిరవధయ ఇవామ్భోరాశయో ఘోరఘోషాః |
గురుతరపరిమజ్జదూభృతో దేవసేనా
వవృధురపి సుపూర్ణా వ్యోమభూమ్యన్తరాలే || ౧౪.౫౧||

ఇతి శ్రీకాలిదాసకృతౌ కుమారసమ్భవే మహాకావ్యే
దేవసేనాప్రయాణం నామ చతుర్దశః సర్గః సమ్పూర్ణః ॥ ౧౪॥

సర్గః ౧౫ - సురాసురసైన్యసంఘామః

సేనాపతిం నన్దనమన్ధకద్విషో యుధే పురస్కృత్య బలస్య శాత్రవః ।
స్నేన్యైరుపైతీతి సురద్విషాం పురోఽభూత్కింవదన్తి హృదయప్రకమ్పినీ ॥ ౧౫.౧॥

చమూప్రభుం మన్మథమర్దనాత్మజం విజిత్వరీభిర్విజయశ్రియాశ్రితమ్ ।
శ్రుత్వా సురాణాం పృతనాభిరాగతం చిత్తే చిరం చుక్షుభిరే మహాసురాః ॥ ౧౫.౨॥

సమేత్య దైత్యాధిపతేః పురే స్థితాః కిరీటబద్ధాఙ్గాలయః ప్రణమ్య తే ।
న్యవేదయన్మన్మథశత్రుసూనునా యుయుత్సునా జమ్భజితం సహాగతమ్ ॥ ౧౫.౩॥

దాసీకృతాశేషజగత్త్రయం న మాం జిగాయ యుధే కలిశః శబీపతిః ।
గిరీశపుత్రస్య బలేన సామృతం ధ్రువం విజేతేతి స కాకుతోఽహసత్ ॥ ౧౫.౪॥

తతః శ్రుధా విస్ఫురితాధరాధరః స తారకో దర్పితదోర్బలౌధతాన్ ।
యుధే త్రిలోకీజయకేలిలాలసః సేనాపతీన్ సన్నహనార్థమాదితత్ ॥ ౧౫.౫॥

మహాచమూనామధిపాః సమన్తతః సన్నహ్య సద్యః సుతరాముదాయుధాః ।
తస్మర్విసమప్రక్షితిపాలసంక్కులే తదజ్జనద్వారవరప్రకోష్ఠకే ॥ ౧౫.౬॥

స ద్వారపాలేన పురః ప్రదర్శితాన్కృతానతీన్బాహువరానధిష్ఠితాన్ ।
మహాహవామ్భోధివిధూననోద్ధతాన్దదర్శ రాజా పృతనాధిపాన్బహూన్ ॥ ౧౫.౭॥

బలీ బలారాతిబలాతిశాతనం దిగ్గన్తినాదద్రవనాశనస్వనమ్ ।
మహిధరామ్భోధినవారితక్రమం యయౌ రథం ఘోరమథాధిరుహ్య సః ॥ ౧౫.౮॥

యుగక్షయక్షుబ్ధపయోధినిఃస్వనాశ్చలత్పతాకాకులవారితాతపాః ।
ధరారజోగ్రస్తదిగస్తభాస్కరాః పతిం ప్రయాన్తం పృతనాస్తమన్వయః ॥ ౧౫.౯॥

చమూరజః ప్రాప దిగస్తదన్తినాం మహాసురస్యాభిసురం ప్రసరింణః ।
దస్తప్రకాణ్డేషు సితేషు శుభ్రతాం కుమ్భేషు దానామ్బుషునేషు పఙ్కతామ్ ॥ ౧౫.౧౦॥

మహిభృతాం కన్దరదారణోల్బణైస్తద్వాహినీనాం పటహస్వనైర్భ్రమైః ।
ఉద్వేలితాశ్చుక్షుభిరే మహార్ణవా నభఃస్తవన్తి సహసాఽభ్యవర్థత ॥ ౧౫.౧౧॥

సురారిణాథస్య మహాచమూస్వనైర్విగాహ్యమానా తుములైః సురాపగా ।

అభ్యుచ్చితైరూర్మితైశ్చ వారిజైరజ్జలయన్నాకనికేతనావలీమ్ || ౧౫.౧౨||

అథ ప్రయాణాభిముఖస్య నాకినాం ద్విషః పురస్తాదశుభోపదేశినీ |

అగాధదుఃఖామ్బుధిమధ్యమజ్జనం బభూవ చోత్పాతపరమ్పరా తవ || ౧౫.౧౩||

ఆగామిదైత్యాశనకేలికాజ్ఞీణీ కుపక్షిణాం ఘోరతరా పరమ్పరా |

దధౌ పదం వ్యోమ్ని సురారివాహినీరుపర్యుపర్యేత్యనివారితాతపా || ౧౫.౧౪||

ముహుర్విభగ్నా తపవారణధ్వజశ్చలద్ధరాధూలికులాకులేక్షణః |

ధూతాశ్వమాతజ్గమహారథాకరానవేక్షణోఽభూత్ప్రసభం ప్రభజ్ఞానః || ౧౫.౧౫||

సద్యో విభిన్నాజ్ఞానపుజ్ఞతేజసో ముఖైర్విషాగ్నిం వికిరంత ఉచ్చక్తైః |

పురః పథోఽతీత్య మహాభుజజ్గమా భయజ్కరాకారభృతో భృశం యయుః || ౧౫.౧౬||

మిలన్మహాభీమభుజజ్గభూషణం ప్రభుర్దినానాం పరివేషమాదధౌ |

మహాసురస్య ద్విషత్తోఽతిమత్సరాది వాన్తమాసూచయితుం భయజ్కరః || ౧౫.౧౭||

త్విషామధీశస్య పురోఽధిమణ్డలం శివాః సమేతాః పరుషం వవాశిరే |

సురారిరాజస్య రణాన్తశోణితం ప్రసహ్య పాతుం ద్రుతముత్సుకా ఇవ || ౧౫.౧౮||

దివాపి తారాన్తరలాన్తరస్వినీః పరాపతన్త్రీః పరితోఽథ వాహినీః |

విలోక్య లోకో మనసా వ్యచిన్తన్యత్ప్రాణవ్యయాన్తం వ్యసనం సురద్విషః || ౧౫.౧౯||

జ్వలద్భిరుచ్చైరభితః ప్రభాభరైరుద్యాసితాశేషదిగన్తరామ్బరమ్ |

రవేణ రౌద్రేణ హృదన్తదారణం పపాత వజ్రం నభసో నిరమ్బుదాత్ || ౧౫.౨౦||

జ్వలద్భిరగ్గరచయైర్నభస్తలం వవర్ష గాఢం సహ శోణితాస్థిభిః |

ధూమం జ్వలన్త్యో వ్యసృజన్మృతై రజో దధుర్దిశో రాసభకణ్ఠధూసరమ్ || ౧౫.౨౧||

నిర్ఘాతఘోషో గిరిశ్రృంగశాతనో ఘనోఽమ్బరాశాకుహరోదరమ్భరిః |

బభూవ భూమ్నా శ్రుతిభిత్తిభేదనః ప్రకోపికాలార్జితగర్జితరజః || ౧౫.౨౨||

స్థలన్మహాభం ప్రపతత్తురగ్గమం పరస్పరాశ్లిష్టజనం సమన్తతః |

ప్రక్షుభ్యదమ్భాధివిభిన్నభూధరాద్ బలం ద్విషోఽభూదవని ప్రకమ్పాత్ || ౧౫.౨౩||

ఊర్ధ్వీకృతాస్యా రవిదత్తదృష్టయః సమేత్య సర్వే సురవిద్విషః పురః |

శ్వానః స్వరేణ శ్రవణాన్తశాతినా మిథో రుదన్తః కరుణేన నిర్యయుః || ౧౫.౨౪||

అపీతి పశ్యన్పురిణామదారుణాం మహత్తమాం గాఢమరిష్టసన్తతిమ్ |

దుర్దైవదష్టో న ఖలు న్యవర్తత క్రుధా ప్రయాణవ్యవసాయతో సురః || ౧౫.౨౫||

అరిష్టమాశక్య్య విపాకదారుణం నివార్యమాణోఽపి బుధైర్మహాసురః ।
 పురః ప్రతస్థే మహతాం వృథా భవేదసద్గ్రహాన్దస్య హితోపదేశనమ్ ॥ ౧౫.౨౬ ॥
 ఊతౌ నిరస్తం ప్రతికూలవాయునా తదీయచామికరఘుర్మవారణమ్ ।
 రరాజ మృత్యోరీవ పారణావిధౌ ప్రకల్పితం హాటకభాజనం మహత్ ॥ ౧౫.౨౭ ॥
 విజానతా భావి శిరో నికృన్తనం ప్రజ్ఞేన శోకాదివ తస్య మౌలినా ।
 ముహుర్గలద్భిస్తరలైరలన్తరామరోది ముక్తాఫలవాష్పబిన్దుభిః ॥ ౧౫.౨౮ ॥
 నివార్యమాణైరభితోఽనుయాయిభిర్గ్రహీతుకామైరివ తం ముహుర్ముహుః ।
 అపాతి గృధ్రైరభిమౌలిమాకులైరభివృషదేతన్మరణోపదేశిభిః ॥ ౧౫.౨౯ ॥
 సద్యో నికృత్తాజ్ఞానసోదరద్యుతిం ఫణామణిప్రజ్వలదంశుమణ్డలమ్ ।
 నిర్యద్యిషోల్కానలగర్భపూత్కృతం ధ్వజే జనస్తస్య మహాహిమైక్షత ॥ ౧౫.౩౦ ॥
 రథాశ్వకేశావలికర్ణచామరం దదాహ బాణాసనబాణబాణధీన్ ।
 అకాణ్డతశ్చణ్డతరో హుతాశనస్తస్యాతనుస్యన్దనధుర్యగోచరః ॥ ౧౫.౩౧ ॥
 ఇత్యాద్యరిష్టైరశుభోపదేశిభిర్విహన్యమానోఽప్యసురః పునః పునః ।
 యదా మదాన్తో న గతాత్స్యవర్తతామృరాత్తదాభూన్మరుతాం సరస్వతీ ॥ ౧౫.౩౨ ॥
 మదాన్త మా గా భుజదణ్డచణ్డిమావలేపతో మన్మథహస్తృసూనునా ।
 సురైః సనాథేన పురన్దరాదిభిః సమం సమన్తాత్సమరం విజిత్సరైః ॥ ౧౫.౩౩ ॥
 గుహోఽసురైః షడ్దినజాతమాత్రకో నిదాఘధామేవ నిశాతమోభరైః ।
 విషహ్యతే నాభిముఖో హి సన్గరే కుతస్త్యయా తస్య సమం విరోధితా ॥ ౧౫.౩౪ ॥
 అభ్రంలిహైః శ్రృంజితైః సమన్తతో దిక్పక్రవాలైః స్థగితస్య భూభృతః ।
 క్రౌఞ్చస్య రన్ధ్రం విశిఖేన నిర్మమే యేనాహవస్తస్య సహ త్వయా కుతః ॥ ౧౫.౩౫ ॥
 లబ్ధ్వా ధనుర్వేదమనన్గవిద్యిషస్త్రిసప్తకృత్వః సమరే మహీభుజామ్ ।
 కృత్వాభిషేకం రుధిరామ్బుభిర్హస్తైః స్వక్రోధవహ్నిం శమయామ్పభూవ యః ॥
 ౧౫.౩౬ ॥
 న జామదగ్న్యః క్షయకాలరాత్రికృత్స క్షత్రియాణాం సమరాయ వల్గతి ।
 యేన త్రిలోకీసుభదేన తేన కుతోఽవకాశః సహ విగ్రహగ్రహ ॥ ౧౫.౩౭ ॥
 త్యజాశు గర్వం మదమూఢ మా స్మ గాః స్మరారిసూనోర్వరశక్తిగోచరమ్ ।
 తమేవ నూనం శరణం వ్రజాధునా జగత్సువీరం స చిరాయ జీవ తత్ ॥ ౧౫.౩౮ ॥

శ్రుత్వేతి వాచం వియతో గరియసీం క్రోధాదహజ్కారపరో మహాసురః ।
 ప్రకమ్పితాశేషజగత్త్రయోఽపి సన్నకమ్పతోఽప్రైర్దివమభ్యధాచ్ఛ సః ॥ ౧౫.౩౯॥
 కిం బ్రూథ రే వ్యోమచరా మహాసురాః స్మరారిసూనుప్రతిపక్షవర్తినః ।
 మదీయబాణవ్రణవేదనా హి సాఽధునా కథం విస్మృతిగోచరీకృతా ॥ ౧౫.౪౦॥
 కటుస్వరైః ప్రాలపథామ్బరస్థితాః శిశోర్బలాత్క్షణ్డినజాతకస్య కిమ్ ।
 శ్వానః ప్రమత్తా ఇవ కార్తికే నిశి సైవరం వనాన్తే మృగధూర్తకా ఇవ ॥ ౧౫.౪౧॥
 సజ్జేన వో గర్భతపస్వినః శిశుర్వరాక ఏషోఽన్తమవాప్స్యతి ద్రువమ్ ।
 అతస్కరస్తస్కరసజ్గతో యథా తద్వో నిహన్మి ప్రథమం తతోఽప్య ముమ్ ॥ ౧౫.౪౨॥
 ఇతిరయత్యుగ్రతరం మహాసురే మహాకృపాణం కలయత్యలం క్రుధా ।
 పరస్పరోత్పిడితజానవో భయాన్నభశ్చరా దూరతరం విదుద్రువుః ॥ ౧౫.౪౩॥
 తతోఽవలేపాద్వికటం విహస్య స వ్యవత్త కోశాదనిముత్తమం బిహః ।
 రథం ద్రుతం ప్రాపయ వాసవాన్తికం నన్విత్యవోచన్నిజసారథిం రథీ ॥ ౧౫.౪౪॥
 మనోతివేగేన రథేన సారథిప్రణోదితేన ప్రచలన్మహాసురః ।
 తతః ప్రవేదే సురసైన్యసాగరం భయఙ్కరాకారమపారమగ్రతః ॥ ౧౫.౪౫॥
 పురః సురాణాం పుతనాం ప్రథీయసీం విలోక్య వీరః పులకం ప్రమోదజమ్ ।
 బభార భూమ్నాథ స బాహుదణ్డయోః ప్రచణ్డయోః సజ్గరకేలికౌతుకీ ॥ ౧౫.౪౬॥
 తతో మహేన్ద్రస్య చరాశ్చమూచరా రణాన్తలీలారభసేన భూయసా ।
 పురః ప్రచేలుర్మనసోఽతివేగినో యుయుత్సుభిః కిం సమరే విలమ్బ్యతే ॥ ౧౫.౪౭॥
 పురఃస్థితం దేవరిపోశ్చమూచరా బలద్విషః పైన్యసముద్రమభ్యయః ।
 భుజం సముత్క్షిప్య పరేభ్య ఆత్మనోఽభిధానముచ్చైరభితో న్యవేదయన్ ॥ ౧౫.౪౮॥
 పురోగతం దైత్యచమూమహార్ణవం దృష్ట్వా పరం చుక్షుభిరే మహాసురాః ।
 పురారిసూనోర్నయ్యనైకకోణకే మముర్భటాస్తస్య రణేఽవహేలయా ॥ ౧౫.౪౯॥
 ద్విషదవ్వలత్రాసవి భీషితాశ్చమూర్ధివౌకసామన్దకశత్రునన్దనః ।
 అపశ్యదుద్దిశ్య మహారణోత్సవం ప్రసాదపీయూషధరేణ చక్షుషా ॥ ౧౫.౫౦॥
 ఉత్సాహితాః శక్తిధరస్య దర్శనాన్మృధే మహేన్ద్రప్రముఖా మఖాశనాః ।
 అహం మృధే జేతుమరీనరీరమన్న కస్య వీర్యాయ వరస్య సజ్గతిః ॥ ౧౫.౫౧॥
 పరస్పరం వజ్రధరస్య సైనికా ద్విషోఽపి యోధుం స్వకరోద్ధృతాయుధాః ।

వైతాలికశ్రావితతారవిక్రమాభిధానమీయర్విజయైషిణో రణే || ౧౫.౫౨ ||

సక్లౌమం ప్రలయాయ సన్నిపతతో వేలామతిక్రమతో
వృన్దారాసురసైన్యసాగరయుగస్యాశేషదిగ్వాపినః ।
కాలాతిథ్యభుజో బభూవ బహులః కోలాహలః క్రోషణః
తైలోత్తాలతటీవిఘట్టనపటుర్బ్రహ్మణ్ణకుక్షిమృరిః || ౧౫.౫౩ ||
ఇతి శ్రీకాలిదాసకృతౌ కుమారసమ్భవే మహాకావ్యే
సురాసురసైన్యసక్లౌమో నామ పంచదశః సర్గః సమూర్ణః || ౧౫ ||

సర్గః ౧౬ - సురాసురసక్లౌమవర్జనం

అథాన్యోన్యం విముక్తాస్త్రశస్త్రజాలైర్భయజ్కురైః ।
యుద్ధమాసీత్సునాసీరసురారిబలయోర్మహత్ || ౧౬.౧ ||
పత్తిః పత్తిమభీయాయ రణాయ రథినం రథీ ।
తురగస్థం తురగస్థో దన్తిస్థం దన్తిని స్థితః || ౧౬.౨ ||
యుద్ధాయ ధావతాం ధీరం వీరాణామితరేతరమ్ ।
వైతాలికాః కులాధీశా నామాన్యలముదాహరన్ || ౧౬.౩ ||
పఠతాం వన్దివృన్దానాం ప్రవీరా విక్రమావలీమ్ ।
క్షణం విలమ్బ్య చిత్తాని దదుర్మధ్యోత్సుకాః పురః || ౧౬.౪ ||
సక్లౌమానన్దవర్ధిష్ఠౌ విగ్రహే పులకాఞ్చితే ।
అసీత్కవచవిచ్ఛేదో వీరాణాం మిలతాం మిథః || ౧౬.౫ ||
నిర్దయం ఖడ్గభిన్నేభ్యః కవచేభ్యః సముత్థితైః ।
అసన్ధ్యోమదిశస్తూలైః పలితైరివ పాణ్డురాః || ౧౬.౬ ||
ఖడ్గా రుధిరసంలిప్తాశ్చణ్డాంశుకరభాసురాః ।
ఇతస్తతోఽపి వీరాణాం విద్యుతాం వైభవం దధుః || ౧౬.౭ ||
విస్ఫుజన్తో ముఖైర్జ్వాలా భీమా ఇవ భుజజ్జమాః ।
విస్ఫుప్తాః సుభధ్నై రుష్టైర్వ్యోమ వ్యానశిరే శరాః || ౧౬.౮ ||
బాధం వహూంషి నిర్భిద్య ధన్వినాం నిఘ్నతాం మిథః ।
అశోణితముఖా భూమిం ప్రావిశన్దూరమాశుగాః || ౧౬.౯ ||
నిర్భిద్య దన్తినః పూర్వం పాతయామాసురాశుగాః ।

పేతుః ప్రవరయోధానాం ప్రీతానామాహవోత్సవే ॥ ౧౬.౧౦॥

జ్వలదగ్నిముఖైర్వాణైర్నిరస్త్యైరితరేతరమ్ ।

ఉచ్చైర్వైమానికా వ్యోమ్ని కీర్ణే దూరమపాసరన్ ॥ ౧౬.౧౧॥

విభిన్నం ధన్వినాం బాణైర్వ్యథార్తమివ విహ్వలమ్ ।

రరాస విరసం వ్యోమ శ్యేనప్రతిరవచ్చలాత్ ॥ ౧౬.౧౨॥

చాపైరాకర్ణమాకృష్టైర్విముక్తా దూరమాశుగాః ।

అథాబన్రుధిరాస్వాదలుభా ఇవ రణైషిణామ్ ॥ ౧౬.౧౩॥

గృహీతాః పాణిభిర్వైర్వికోశాః ఖఙ్గరాజయః ।

కాన్తిజాలచ్చలాదాజౌ వ్యహసన్సమ్మదాదివ ॥ ౧౬.౧౪॥

ఖడ్గాః శోణితసన్నిధౌ నృత్యన్తో వీరపాణిషు ।

రజోఘనే రణేఽనన్తే విద్యుతాం వైభవం దధుః ॥ ౧౬.౧౫॥

కున్తాశ్చకాశిరే చణ్డముల్లసన్తో రణార్థినామ్ ।

జహ్వభోగా యమస్యేవ తేలిహానా రణాఙ్గణే ॥ ౧౬.౧౬॥

ప్రజ్వలత్కాన్తిచక్రాణి చక్రాణి వరచక్రిణామ్ ।

చణ్డాంశుమణ్డలశ్రీణి రణవ్యోమని బభ్రముః ॥ ౧౬.౧౭॥

కేచిద్ధీరైః ప్రణాదైశ్చ వీరాణామభ్యుపేయుషామ్ ।

నిపేతుః షోభతో వాహాదపరే ముముహుర్మదాత్ ॥ ౧౬.౧౮॥

కశ్చిదభ్యాగతే వీరే జిఘాంసౌ ముదమాదధౌ ।

పరావృత్య గతే క్షుభే విషసాదాహవప్రియః ॥ ౧౬.౧౯॥

బహుభిః సహ యుద్ధ్వా వా పరిభ్రమ్య రణోల్బణాః ।

ఉద్దిశ్య తానుపేయుః కేఽపి యే పూర్వవృతా రణే ॥ ౧౬.౨౦॥

అభితోఽభ్యాగతాన్యోద్ధం వీరాన్రణమదోద్ధతాన్ ।

ప్రత్యనన్దన్భజాదణ్డరోమాద్గమభృతో భటాః ॥ ౧౬.౨౧॥

శస్త్రభిన్నేభకుమ్భేభ్యో మౌక్తికాని చ్యుతాన్యధః ।

అధ్యాహవక్షేత్రముప్తకీర్తిబీజాఙ్కరశ్రియమ్ ॥ ౧౬.౨౨॥

వీరాణాం విషమైర్హోషూర్విద్రుతా వారణా రణే ।

శాన్యమానా అపి త్రాసాద్భజర్థూతాఙ్కశా దిశః ॥ ౧౬.౨౩॥

రణే వాణగజైర్భిన్నా భ్రమన్తో భిన్నయోధినః ।
 నిమమజ్జర్మిలద్రక్షనిమ్నగాసు మహాగజాః ॥ ౧౬.౨౪॥
 అపారేఽసృక్సరితూపరే రథేషూఽన్యైస్తరేష్వపి ।
 రథినోఽభిరిపుం క్రుద్ధా హుఙ్క్రుతైర్వ్యసృజశ్శూరాన్ ॥ ౧౬.౨౫॥
 ఖడ్గనిర్దునమూర్ధానో వ్యాపతన్తోఽపి వాజినః ।
 ప్రథమం పాతయామాసురసినా దారితానరీన్ ॥ ౧౬.౨౬॥
 పీరాణాం శస్త్రభిన్నాని శిరాంసి నిపతన్త్యపి ।
 అధావన్దన్తదష్టోష్ఠభీమాన్యభిరిపుం క్రుధా ॥ ౧౬.౨౭॥
 శిరాంసి వరయోధానామర్థవన్ద్యహృతాన్యలమ్ ।
 ఆదధానా భృశం పాదైః శ్యేనా వ్యానశిరే నభః ॥ ౧౬.౨౮॥
 క్రోధాదభ్యాపతద్దన్తిదన్తారుఢాః పదాతయః ।
 అశ్వారోహా గజారోహప్రాణాన్పైరపాహరన్ ॥ ౧౬.౨౯॥
 శస్త్రచ్ఛిన్నగజారోహా విభ్రమన్త ఇతన్తతః ।
 యుగాన్తవాతచలితాః శైలా ఇవ గజా బభుః ॥ ౧౬.౩౦॥
 మిలితేషు మిథో యోద్ధుం దన్తిషు ప్రసభం భటాః ।
 అగృహ్ణన్యుద్ధ్యమానాశ్చ శస్త్రైః ప్రాణాన్పరస్పరమ్ ॥ ౧౬.౩౧॥
 రుషా మిథో మిలద్దన్తిదన్తసంజ్వరజోఽనలః ।
 యోధాశ్శస్త్రహృతప్రాణానదహత్సహసారిభిః ॥ ౧౬.౩౨॥
 ఆక్షిప్తా అపి దన్తీన్ద్రాః కోపనైః పత్తయః పరమ్ ।
 తదనూనహరన్భగ్గఘాతైః స్వస్య పురః ప్రభోః ॥ ౧౬.౩౩॥
 ఉత్తిప్య కరిభిర్దూరాన్ముక్తానాం యోధినాం దివి ।
 ప్రాపి జీవాత్మభిర్దివ్యా గతిర్వా విగ్రహైర్మహీ ॥ ౧౬.౩౪॥
 ఖడ్గైర్ధవలధారాలైర్నిహత్య కరిణాం కరాన్ ।
 తైర్భువాపి సమం విధాన్సన్తోషం న భటా యయుః ॥ ౧౬.౩౫॥
 ఆక్షిప్యాభిదివం సీతాః పత్తయః కరిభిః కరః ।
 దివ్యాశ్శనాభిరాదాతుం రక్తభిర్దృతమీషిరే ॥ ౧౬.౩౬॥
 ధన్వినస్తురగారుఢా గజారోహాశ్శురైః క్షతాన్ ।

ప్రత్యైచ్చన్మూర్చ్ఛితాన్మూయో యోద్ధుమాశ్వసతశ్చిరమ్ || ౧౬.౩౭||

క్రుద్ధస్య దన్తినః పత్తిర్జిఘ్క్షోరసినా కరమ్ |

నిర్భిద్య దన్తముసలావారురోహ జిఘ్క్షయా || ౧౬.౩౮||

ఖడ్గేన మూలతో హత్వా దన్తినో రదనద్వయమ్ |

ప్రాతిపక్ష్య ప్రవిష్టోఽపి పదాతిర్నిరగాద్ధ్యుతమ్ || ౧౬.౩౯||

కరేణ కరిణా వీరః సుగృహీతోఽపి కోపినా |

అసినానూజ్ఞహారాశు తస్యైవ స్వయమక్షతః || ౧౬.౪౦||

తురగ్గీ తురగారుఢం ప్రాసేనాహత్య వక్షసి |

పతతస్తస్య నాజ్ఞాసీత్ప్రసఘాతం స్వకే హృది || ౧౬.౪౧||

ద్విషా ప్రాసహృతప్రాణో వాజిపృష్ఠదృఢాసనః |

హస్తోద్ధృతమహాప్రాసో భువి జీవన్నివాభ్రమత్ || ౧౬.౪౨||

తురగ్జసాదినం శస్త్రహృతప్రాణం మతం భువి |

అబద్ధోఽపి మహావాజీ న సాశ్రునయనోఽత్యజత్ || ౧౬.౪౩||

భల్లేన శితధారేణ భిన్నోఽపి రిపుణాశ్వగః |

నామూర్చ్ఛతోఽపతో హస్తుమియేష ప్రపతన్నపి || ౧౬.౪౪||

మిథః ప్రాసాహతౌ వాజిమ్యతౌ భూమిగతౌ రుషా |

శస్త్ర్యా యుయుధతుః కౌచిత్కేశాకేశి భుజాభుజి || ౧౬.౪౫||

రథినో రథిభిర్బాణైర్హృతప్రాణా దృఢాసనాః |

క్షతకార్ముకసన్ధానాః సప్రాణా ఇవ మేనిరే || ౧౬.౪౬||

న రథీ రథినం భూయః ప్రాహరచ్ఛస్త్రమూర్చ్ఛితమ్ |

ప్రత్యాశ్వసన్తమన్విచ్ఛన్నాతిష్ఠద్యుధి లోభతః || ౧౬.౪౭||

అన్యోన్యం రథినౌ కౌచిద్గతప్రాణౌ దివం గతౌ |

ఏకామప్పరసం ప్రాప్య యుయుధాతే వరాయుధౌ || ౧౬.౪౮||

మిథోఽర్థచన్ద్రనిర్ధూనమూర్ధానౌ రథినౌ రుచా |

భేదరౌ భువి నృత్యంతౌ స్వకబన్ధావపశ్యతామ్ || ౧౬.౪౯||

రణాఙ్గణే శోణితపక్ష్మపిచ్ఛిలే కథం కథం చిన్ననృతుర్ధృతాయుధాః |

నదత్సు తుర్యేషు పరేతయోషితాం గణేషు గాయత్సు కబన్ధరాజయః || ౧౬.౫౦||

ఇతి సురరిపుర్వస్త్రే యుద్ధే సురాసురసైన్యయో
రుధిరసరితాం మజ్జద్ధన్తివ్రజేషు తటేష్వలమ్ ।
ఆరుణనయనః క్రోధాద్భీమభ్రమద్భృకుటీముఖః
సపది కకుభామీశానభ్యాగమత్సయుయుత్సయా ॥ ౧౬.౫౧॥

ఇతి శ్రీకాలిదాసకృతౌ కుమారసమ్భవే మహాకావ్యే
సురాసురసంక్రమవర్ణనం నామ షోడషః సర్గః సమూహః ॥ ౧౬॥

సర్గః ౧౭ - తారకాసురవధః

దృష్ట్యాభ్యుపేతమథ దైత్యపతిం పురస్తా-
త్సంక్రామకేలికుతుకేన ఘనప్రమోదమ్ ।
యోద్ధుం మదేన మిమిలుః కకుభామధీశా
బాణాన్ధకారితదిగమ్భరగర్భమేత్య ॥ ౧౭.౧॥

దేవద్విషాం పరివృథో వికటం విహస్య
బాణావలీభిరమరాన్వికటాన్వవర్ష ।
శైలానివ ప్రవరవారిధిలో గరిష్ఠా-
నద్భిః పరాభిరథ గాఢమనారతాభిః ॥ ౧౭.౨॥

జమ్భద్విషతప్రభృతిదిక్పతిచాపముక్తా
బాణాః శితాః దనుజనాయకబాణసంఘాన్ ।
అహ్నాయ తార్క్యనివహో ఇవ నాగపూగా-
న్సద్యో విచిచ్ఛిదురలం కణశో రణాన్తే ॥ ౧౭.౩॥

తాన్పుంజ్వలత్ఫలముఖైర్విషమైః సురారి-
నామాఙ్కితైః పిహితదిగ్గనాన్తరాతైః ।
ఆచ్ఛాదితస్తృణచయానివ హవ్యవాహ-
శ్చిచ్ఛేద సోఽపి సురసైన్యశరాశ్శూరౌఘైః ॥ ౧౭.౪॥

దైత్యేశ్వరో జ్వలితరోషవిశేషభీమః
సద్యో ముమోచ యుధి యాన్విశిఖాన్సహేలః ।
తే ప్రాపురుద్భుటభుజజ్జమభీమభావం
గాఢం బబన్ధురపి తాన్ప్రదశేన్ద్రముఖ్యాన్ ॥ ౧౭.౫॥

తే నాగపాశవిశిఖైరసురేణ బద్ధాః

శ్వాసానిలాకులముఖా విముఖా రణస్య ।
 దిజ్ఞాయకా బలరిపుప్రముఖాః స్మరారి-
 సూనోః సమీపమగమన్విపదస్తహతోః ॥ ౧౭.౬ ॥

దృష్టిప్రపాతవశతోఽపి పురారిసూనో-
 స్తే నాగపాశఘనబన్ధవిపత్తిదుఃఖాత్ ।
 ఇన్ద్రాదయో ముముచిరే స్వయమస్య దేవాః
 సేవాం వ్యధుర్నికటమేత్య మహాజగీషోః ॥ ౧౭.౭ ॥

ఉద్దిప్తకోపదహనోఽథ సురేన్ద్రశత్రు-
 రహ్నాయ సారథిమవోచత చణ్డబాహుః ।
 బద్ధా మయా సురపతిప్రముఖాః ప్రసహ్య
 బాలస్య ధూర్జటిసుతస్య నిరీక్షణేన ॥ ౧౭.౮ ॥

ముక్తా బభూవురధునా తదిమాన్విహాయ
 కర్తాస్మ్యముం సమరభూమిపశూపహారమ్ ।
 తతస్యన్దనం సపది వాహయ శమ్భుసూనుం
 ద్రష్టాస్మి దర్పితభుజాబలమాహవాయ ॥ ౧౭.౯ ॥

తతస్యన్దనః సపది సారథీసమ్పుణున్నః
 ప్రక్షుబ్ధవారిధరధీరగభీరఘోషః ।
 చణ్డశ్చచాల దలితాఖిలశత్రుసైన్య-
 మాంసాస్థిశోణితవిపక్వావిలుప్తచక్రః ॥ ౧౭.౧౦ ॥

దృష్ట్వా రథం ప్రలయవాతచలద్గిరీన్ద్ర-
 కల్పం దలద్వలవిరావవిశేషరౌద్రమ్ ।
 అభ్యాగతం సురరిపోః సురరాజసైన్యం
 ఙ్గోభం జగామ పరమం భయవేపమానమ్ ॥ ౧౭.౧౧ ॥

ప్రక్షుభ్యమాణమవలోక్య దిగీశసైన్యం
 శమోభః సుతం కలహకేలికుతూహలోత్కమ్ ।
 ఉద్ధామదోఃకలితకార్ముకదణ్డచణ్డః
 ప్రోవాచ వాచముపగమ్య స కార్తికేయమ్ ॥ ౧౭.౧౨ ॥

రే శమ్భుతాపసశిశో ! బత ముఞ్చ ముఞ్చ
 దోర్ధర్షమత్ర విరమ త్రిదివేన్ద్రకార్యాత్ ।

శస్త్రైః కిమత్ర భవతోఽనుచితైరతీవ

బాలత్వకోమలభుజాతులభారభూతైః ॥ ౧౭.౧౩ ॥

ఏవం త్వమేవ తనయోఽసి గిరీశగౌర్యః

కిం యాసి కాలవిషయం విషమైః శరైర్మే ।

సజ్జామతోఽపసర జీవ పితుర్జనన్యా

స్తూర్ణం ప్రవిశ్య వరమఙ్కతలం విధేహి ॥ ౧౭.౧౪ ॥

సమ్యక్స్వయం కిల విమృశ్య గిరీశపుత్ర

జమ్భద్విషోఽస్య జహిహి ప్రతిపక్షమాశు ।

ఏష స్వయం పయసి మజ్జతి దుర్విగాహ్యో

పాషాణనౌరివ నిమజ్జాయతే పురా త్వామ్ ॥ ౧౭.౧౫ ॥

ఇత్థం నిశమ్య వచనం యుధి తారకశ్చ

కమ్పాధరో వికచకోకనదారుణాక్షః ।

క్షోభాత్రిలోచనసుతో ధనురీక్షమాణః

ప్రోవాచ వాచముచితాం పరిమృశ్య శక్తిమ్ ॥ ౧౭.౧౬ ॥

దైత్యాధిరాజ భవతా యదవాది గర్వా-

త్తత్సర్వమప్యుచితమేవ తవైవ కిం తు ।

ద్రష్టాస్మి తే ప్రవరబాహుబలం పరిష్ఠం

శస్త్రం గృహాణ కురు కార్ముకమాతతజ్యమ్ ॥ ౧౭.౧౭ ॥

ఇత్యుక్తవన్తమవదత్త్రిపురారిపుత్రం

దైత్యః క్రుధౌష్ఠమధరం కిల నిర్విభిద్య ।

యుద్ధార్థముదృఢభుజాబలదర్పితోఽసి

బాణాన్సహస్వ మమ సాదితశత్రుపృష్ఠాన్ ॥ ౧౭.౧౮ ॥

దుష్ప్రేక్షణీయమరిభిర్దనురాతతజ్యం

సద్యో విధాయ విషమాన్విశిఖాన్స్యధత్త ।

స క్రోధభీమభుజగేన్ద్రనిభం స్వచాపం

చణ్డం ప్రపంచయతి జైత్రశరైః కుమారే ॥ ౧౭.౧౯ ॥

కర్ణాన్తమేత్య దితిజేన వికృష్యమాణం

కోదణ్డమేతదభిత సుషువే శరౌఘాన్ ।

వ్యోమాజ్గణే లిపికరాన్కి రణప్రరోహైః

సాన్యైరశేషకకుభాం పలితం కరిష్ణాన్ || ౧౭.౨౦||

బాణైః సురారిధనుషః ప్రస్మతైరనన్తై-
ర్నిర్ఘోషభీషితభటో లసదంశుజాతైః |

అనీకృతాఖిలసురేశ్వరస్సైన్య ఈశ-
సూనుః కుతోఽపి విషయం న జగామ దృష్టేః || ౧౭.౨౧||

దేవేన మన్మథరిపోస్తనయేన గాఢ-
మాకర్ణకృష్ణమభితో ధనురాతతజ్యమ్ |

బాణానసూత నిశితాన్యూధి యాన్సుజైత్రాం-
స్తైః సాయకా బిభిదిరే సహసా సురారేః || ౧౭.౨౨||

రేజే సురారిశరదుర్దినకే నిరన్తే
సద్యస్తరాం నిఖిలఖేచరఖేదహేతౌ |
దేవః ప్రభాప్రభురివ స్మరశత్రుసూనుః
ప్రద్యోతనః సుఘనదుర్ధరధామధామా || ౧౭.౨౩||

తత్రాథ దు సహతరం సమరే తరస్వీ
ధామాధికం దధతి ధీరతరం కుమారే |
మాయామయం సమరమాశు మహాసురేన్ద్రో
మాయాప్రచారచతురో రచయాఞ్చకార || ౧౭.౨౪||

అహ్నాయ కోపకలుషో వికటం విహస్య
వ్యర్థాం సమర్థ్య వరశస్త్రయుధం కుమారే |
జిష్ణురగద్విజయదుర్లలితః సహేలం
వాయవ్యమస్త్రమసురో ధనుషి న్యధత్త || ౧౭.౨౫||

సన్ధానమాత్రమపి యస్య యుగాంతకాల-
భూతభ్రమం పురుషభీషణధోరఘోషః |
ఉద్ధూతధూలిపటలైః పిహితామ్బరాశః
ప్రచ్ఛన్నచణ్డికిరణో వ్యసరత్సమీరః || ౧౭.౨౬||

కున్దోజ్జ్వలాలాని సకలాతపవారణాని
ధూతాని తేన మరుతా సురస్సైనికానామ్ |
ఉడ్డియమానకలహంసకులోపమాని
మేఘాభధూలిమలినే నభసి ప్రసస్తుః || ౧౭.౨౭||

విధ్వస్య తేన సురస్సైన్యమహాపతాకా
 సీతా నభస్థలమలం నవమల్లికాభాః ।
 స్వర్గాపగాజలమహాఘసహస్రశ్రీలాం
 వ్యాతేనిరే దివి సీతామృరకైతవేన ॥ ౧౭.౨౮ ॥

ధూతాని తేన సురస్సైన్యమహాగజానాం
 సద్యఃశతాని విధురాణి దలత్కుఢాని ।
 పేతుః షీతౌ కుపితవానవవజ్రలూన-
 పక్షస్య భూధరకులస్య తులాం వహన్తి ॥ ౧౭.౨౯ ॥

తాస్తాః ఖరేణ మరుతా రథరాజయోఽపి
 దోధూయమాననిపతిష్ఠతురజ్గమాశ్చ ।
 విస్త్రస్తసారథికులప్రవరాః సమన్తాద్
 వ్యావృత్య పేతురవనౌ సురవాహినీనామ్ ॥ ౧౭.౩౦ ॥

హితావ్యయుధాని సురస్సైన్యతురజ్గవాహా
 వాతేన తేన విధురాః సురస్సైన్యమధ్యే ।
 శస్త్రాభిఘాతమనవాప్య నిపేతురుర్వాం
 స్వీయేషు వాహనవరేషు పతన్తు సత్సు ॥ ౧౭.౩౧ ॥

తేనాహతాస్త్రిదశస్సైన్యపదాతయోఽపి
 ప్రస్తాయుధాః సువిధురాః పరుషం రసన్తః ।
 వాత్సావివర్తదలవద్భ్రమమేత్య దూరం
 నిష్పేతురమ్బరతలాద్యసుధాతలేఽస్మిన్ ॥ ౧౭.౩౨ ॥

ఇత్థం విలోక్య సురస్సైన్యమథో ఆశేషం
 దైత్యేశ్వరేణ విధురీకృతమస్త్రయోగాత్ ।
 స్వర్లోకనాథకమలాకుశలైకహేతు-
 ర్దివ్యం ప్రభావమతనోదతనుః స దేవః ॥ ౧౭.౩౩ ॥

తేనోజ్ఞతం సకలమేవ సురేన్ద్రస్సైన్యం
 సావస్థ్యం ప్రపద్య పునరేవ యుధి ప్రవృత్తమ్ ।
 దృష్ట్వాసృజద్దహనదైవతమస్త్రమిద్ధ-
 ముద్దీప్తకోపదహనః సహసా సురారిః ॥ ౧౭.౩౪ ॥

వర్షాతికాలజలదద్యుతయో నభోఽన్తే

గాఢాన్ధకారితదిశో ఘనధూమసజ్ఞాః ।
సద్యః ప్రసస్తురసితోత్పలదామభాసో
దృగ్గోచరత్వమఖిలం న హి సన్నయంతః ॥ ౧౭.౩౫॥

దిక్చక్రవాలగిలవైర్మృతినైస్తమోభి-
ర్లిప్తం నభఃస్థలమలం ఘనవృన్దసాన్తైః ।
ధూమైర్విలోక్య ముదితాః ఖలు రాజహంసా
గన్తుం సరః సపది మానసమీషురుచ్చైః ॥ ౧౭.౩౬॥

జజ్వాల వహ్నిరతులః సురసైనికేషు
కల్పాన్తకాలదహనప్రతిమః సమన్తాత్ ।
ఆశాముఖాని విమలాన్యఖిలాని కీలా-
జాలైరలం కపిలయన్మకలం నభోఽపి ॥ ౧౭.౩౭॥

ఉజ్జాగరస్య దహనస్య నిరర్గలస్య
జ్వాలావలీభిరతులాభిరనారతాభిః ।
కీర్ణం పయోదనివహ్నారివ ధూమసజ్ఞై-
ర్వ్యోమాభ్యులక్యత కుత్తైస్తడితామివోచ్చైః ॥ ౧౭.౩౮॥

గాఢాద్భయాద్వియతి విద్రుతభేచరేణ
దీప్తేన తేన దహనేన సుదుఃసహేన ।
దన్తహ్యమానమఖిలం సురరాజసైన్య-
మత్యాకులం శివసుతస్య సమీపమాప ॥ ౧౭.౩౯॥

ఇత్యగ్నినా ఘనతరేణ తతోఽభిభూతం
తద్దేవసైన్యమఖిలం వికలం విలోక్య ।
సస్మేరవక్త్రకమలోఽన్ధకశత్రుసూను-
ర్భాణాసనేన సమధత్త స వారుణాస్త్రమ్ ॥ ౧౭.౪౦॥

ఘోరాన్ధకారనికరప్రతిమో యుగాన్త-
కాలానలప్రబలధూమనిభో నభోన్తే ।
గర్జారవైర్విఘటయన్నవనీధరాణాం
శ్రృజ్ఞాణి మేఘనివహో ఘనముజ్జగామ ॥ ౧౭.౪౧॥

విద్యుల్లతా వియతి వారిదవృన్దమధ్యే
గమ్భీరభీషణరవైః కపిశిక్వతాశా ।

ఘోరా యుగాంతవలితస్య భయఙ్కరాఽథ
కాలస్య లోలరసనేవ చమచ్ఛకార ॥ ౧౭.౪౨॥

కాదమ్బినీ విరురుచే విషకణ్ఠికాభి-
రుత్తాలకాలరజనీజలదావలీభిః ।
వ్యోమ్నస్యచ్చక్రైరచిరుక్పరిదీపితాశాఽ-
దృష్టిచ్ఛదా విషమఘోషవిభీషణా చ ॥ ౧౭.౪౩॥

వ్యోమ్నస్తలం పిదధతాం కకుభాం ముఖాని
గర్జారవైరవిరత్నైస్తుదతాం మనాంసి ।
అమ్బోభృతామతితరామనణీయనీభి-
ర్ధారావలీభిరభితో వవృషే సమూహైః ॥ ౧౭.౪౪॥

ఘోరాన్ధకారపటలైః పిహితామ్బరాణాం
గమ్భీరగర్జనరవైరవ్యధితాసురాణామ్ ।
వృష్ట్యాఽనయా జలముచాం వరుణాస్త్రజానాం
విశ్వోదరమ్భరిరపి ప్రశశామ వహ్నిః ॥ ౧౭.౪౫॥

దైత్యోఽపి రోషకలుషో నిశితైః ఊరప్రై-
రాకర్ణకృష్ణధనురుత్పత్తితైః స భీమైః ।
తద్భీతివిద్రుతసమస్తసురేంద్రసైన్యం
గాఢం జఘాన మకరధ్వజశత్రుసూనుమ్ ॥ ౧౭.౪౬॥

దేవోఽపి దైత్యవిశిఖప్రకరం సచాపం
బాణైశ్చకర్త కణశో రణకేలికారీ ।
యోగీవ యోగవిధిశుష్కమనా యమాద్యైః
సాంసారికం విషయసంక్లమమోఘవీర్యమ్ ॥ ౧౭.౪౭॥

భ్రూభంగ్గభీషణముఖోఽసురచక్రవర్తీ
సన్ధిప్తకోపదహనోఽథ రథం విహాయ ।
క్రీడత్కరాలకరవాలకరోఽసురేంద్ర-
స్తం ప్రత్యధావదభితస్త్రిపురారి సూనుమ్ ॥ ౧౭.౪౮॥

అభ్యాపతస్తమసురాధిపమీశపుత్రో
దుర్వారబాహువిభవం సురసైన్యైస్తమ్ ।
దృష్ట్వా యుగాంతదహనప్రతిమాం ముమోచ
శక్తిం ప్రమోదవికసద్వదనారవిన్దః ॥ ౧౭.౪౯॥

ఉద్ధోఽతితామృదదిగస్తరమంశుజాలైః
శక్తిః పపాత హృది తస్య మహాసురస్య ।
హర్షాశ్రుభిః సహ సమస్తదిగీశ్వరాణాం
శోకోష్ణబాష్పసలిలైః సహ దానవానామ్ ॥ ౧౭.౫౦॥

శక్త్యా హృతాసుమసురేశ్వరమాపతన్తం
కల్పాన్తవాతహతభిన్నమివాద్రిశ్చైజమ్ ।
దృష్ట్వా ప్రరుఢపులకాఞ్చితచారుదేహో
దేవాః ప్రమోదమగమన్త్రీదశేన్ద్రముఖ్యాః ॥ ౧౭.౫౧॥

యత్రాపతత్స దనుజాధిపతిః పరాసుః
సంవర్తకాలనిపతచ్ఛిఖరీన్ద్రతుల్యః ।
తత్రాదధాత్పణిపతిర్ధరణీం ఘణాభి-
స్తదూభారిభారవిధురాభిరథో వ్రజన్తీమ్ ॥ ౧౭.౫౨॥

స్వర్గాపగాసలిలసీకరిణీ సమన్తాత్
సౌరభ్యలుబ్ధమధుపావలిసేవ్యమానా ।
కల్పద్రుమప్రసవవృష్టిరభూన్నభస్తః
శమోభిః సుతస్య శిరసి త్రిదశారిశత్రోః ॥ ౧౭.౫౩॥

పులకభరవిభిన్నవారబాణా
భుజవిభవం బహు తారకస్య శత్రోః ।
సకలసురగణా మహేన్ద్రముఖ్యాః
ప్రమదముఖచ్ఛవిసమ్పదోఽభ్యనన్దన్ ॥ ౧౭.౫౪॥

ఇతి విషమశరారేః సూనునా జిష్టునాజౌ
త్రిభువనవరశత్రే ప్రోద్ధృతే దానవేన్ద్రే ।
బలరిపురథ నాకస్యాధిపత్యం ప్రపద్య
వ్యజయత సురచూడారత్నఘృష్టాగ్రపాదః ॥ ౧౭.౫౫॥

ఇతి శ్రీకాలిదాసకృతౌ కుమారసమ్భవే మహాకావ్యే
తారకాసురవధో నామ సప్తదశః సర్గః సమూర్ఠః ॥ ౧౭॥

కుమారసమ్భవః

——
Kumarasambhavam

pdf was typeset on March 18, 2025

——
Please send corrections to sanskrit@cheerful.com

